

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN OTİZM KAVRAMI HAKKINDAKİ METAFORİK
ALGILARININ İNCELENMESİ**

Arzu ÇAKICI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Otizmde Uygulamalı Davranış Analizi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Serhat ODLUYURT

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran 2022

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Arzu ÇAKICI'nın "....." başlıklı tezi .../.../20.. tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca, ... Anabilim/Anasanat dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı Adı Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı) :	
Üye :	
Üye :	
Üye :	
Üye :	

.....

Enstitü Müdürü

FINAL APPROVAL FOR THESIS

This thesis titled “.....” has been prepared and submitted by in partial fulfillment of the requirements in “Anadolu University Directive on Graduate Education and Examination” for the Degree of Master of Science/Master of Arts/Doctor of Philosophy (PhD)/Proficiency in Arts in Department has been examined and approved on/...../.....

Committee Members	Signature
Member (Supervisor) :	
Member :	
Member :	
Member :	
Member :	

.....

Director

Graduate School of

ÖZET
LİSE ÖĞRENCİLERİNİN OTİZM KAVRAMI HAKKINDAKİ METAFORİK
ALGILARININ İNCELENMESİ

Arzu ÇAKICI

Otizmde Uygulamalı Davranış Analizi Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2022

Danışman: Prof. Dr. Serhat ODLUYURT

Bu çalışmanın amacı lise öğrencilerinin otizm hakkındaki metaforik algılarını incelemektir. Bu nedenle öğrenci metaforları oluşturulmuş ve bu metaforlar kategorize edilmiştir. Çalışma grubu Kocaeli - İzmit’te eğitim görmekte olan lise öğrencilerinden oluşmaktadır. Çalışmaya 115 kız ve 49 erkek olmak üzere toplam 254 lise öğrencisi katılmıştır. 100 öğrencinin formu amaca uygun olmadığı için işleme alınmamıştır. Araştırmacı tarafından otizm metaforlarını belirleyen bir form hazırlanmıştır. Formda katılımcılardan “Otizm benzer/gibidir, çünkü.....” cümlesini tamamlamaları istenmiştir. Ayrıca formda öğrencilere katılımcıların yaş, cinsiyeti, okul türü, sınıf ve anne-baba eğitim durumları sorulmuştur. Bu çalışma fenomenolojik desenin kullanıldığı nitel bir durum çalışmasıdır. Verilerin analiz edilmesi ve yorumlanmasında içerik analizi tekniği kullanılmış ve araştırmacının sonuçlarına göre lise öğrencilerinin otizm algıları 38 metafora dönüştürülmüş ve 28 kategoriye ayrılmıştır. Araştırmada güvenirlik 9. sınıflar için 0.90; 10. sınıflar için 0.91, 11. sınıflar için 0.85; 12. sınıflar için 0.94 oranında elde edilmiştir. Otizm metaforları arasında “özel gereksinimli” metaforu ilk sırada yer almakta onu “sıradan” metaforu, “çocuk” metaforu ve “çiçek” metaforu izlemektedir.

Anahtar Sözcükler: Otizm, Lise, Metafor, Öğrenci.

ABSTRACT
THE EXAMINATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS' METAPHORICAL
PERCEPTIONS ABOUT THE CONCEPT OF AUTISM

Arzu ÇAKICI

Department of

Program In Applied Behavior Analysis In Autism

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, June 2022

Supervisor: Prof. Dr. Serhat ODLUYURT

The aim of this study is to examine the metaphorical perceptions of high school students about autism. For this reason, student metaphors were created, and these metaphors were categorized. The study group consists of high school students studying in Kocaeli - İzmit. A total of 254 high school students, 115 girls and 49 boys, participated in the study. The forms of 100 students were not processed because they were not suitable for the purpose. A form identifying autism metaphors was prepared by the researcher. In the form, they were asked to complete this sentence “Autism is similar to/like, because”. In addition, the students were asked about the age, gender, school type, class and parental education status of the participants in the form. This study is a qualitative case study using phenomenological design. Content analysis technique was used in the analysis and interpretation of the data, and according to the results of the research, high school students' perceptions of autism were transformed into 38 metaphors and divided into 28 categories. The reliability in the research was 0.90 for the 9th grades; 0.91 for the 10th grades, 0.85 for the 11th grades; and 0.94 for the 12th grades. Among the autism metaphors, the "person with special needs" metaphor takes the first place, followed by the "ordinary" metaphor, the "child" metaphor, and the "flower" metaphor.

Keywords: Autism, High School, Metaphor, Student.

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın her aşamasında beni teşvik eden, yapıcı eleştirileri ve önerileriyle bana yol gösteren, sabreden çok değerli danışman hocam Prof. Dr. Serhat ODLUYURTa, yüksek lisans çalışmalarım sırasında, kendilerinden ders aldığım, benim üzerimde emekleri olan başta Prof. Dr. Elif Tekin İftar ve Prof. Dr. Emine Sema Batu olmak üzere bütün hocalarıma teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca araştırmamın veri analizi kısmında uzman görüşlerinden faydalandığım Prof. Sami Emrah Gerekten ve Dr. Öğr. Üyesi Ferat Yılmaz'a çok teşekkür ederim.

Ayrıca çalışmalarım sırasında bana her türlü desteği veren ve her zaman yanımda olan, beni yüksek lisans konusunda destekleyen ve yardım eden tüm arkadaşlarıma, araştırmam boyunca bana her zaman güç veren ve destek olan sevgili eşim Hikmet ÇAKICI'ya, oğlum Ozan ve kızlarım Ayça ve Elif'e teşekkür ediyorum.

....../....../20....

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

.....
Arzu ÇAKICI

....../....../20....

STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES

I hereby truthfully declare that this thesis is an original work prepared by me; that I have behaved in accordance with the scientific ethical principles and rules throughout the stages of preparation, data collection, analysis and presentation of my work; that I have cited the sources of all the data and information that could be obtained within the scope of this study, and included these sources in the references section; and that this study has been scanned for plagiarism with “scientific plagiarism detection program” used by Anadolu University, and that “it does not have any plagiarism” whatsoever. I also declare that, if a case contrary to my declaration is detected in my work at any time, I hereby express my consent to all the ethical and legal consequences that are involved.

.....

Arzu ÇAKICI

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
FINAL APPROVAL FOR THESIS	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vii
STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Otizm Spektrum Bozuklukları.....	2
1.1.1. Tanımı	3
1.1.2. OSB'nin tanı ölçütleri	3
1.1.3. OSB'nin alt türleri	5
1.1.4. Epidemiyolojisi	8
1.1.5. OSB farkındalığı.....	9
1.1.6. OSB olan öğrencilerin örgün eğitimden yararlanma durumu.....	10
1.2. Gençlik Dönemi	11
1.2.1. Gençlik dönemi evreleri.....	12
1.2.2. Gençlik döneminde gelişim alanları	13
1.3. İlgili Araştırmalar	15
1.3.1. Nicel araştırmalar	15
1.3.2. Nitel araştırmalar	17
1.4. Araştırma Gereksinimi.....	21
1.5. Araştırmanın Önemi.....	22
1.6. Araştırmanın Amacı	22
2. YÖNTEM.....	24
2.1. Araştırmanın Deseni	24
2.2. Araştırmanın Evreni Ve Örneklemi.....	25
2.3. Katılımcılar	26

2.3.1.	Katılımcıların belirlenmesi.....	26
2.3.2.	Katılımcılara ulaşılması.....	27
2.3.3.	Katılımcıların özellikleri.....	27
2.4.	Araştırmacı	27
2.5.	Veri Toplama Araçları	27
2.6.	Veri Toplama Süreci.....	28
2.7.	Verilerin Analizi.....	28
2.8.	Geçerlik - Güvenirlik	30
2.9.	Araştırma Etiği.....	31
3.	BULGULAR	32
3.1.	Lise Öğrencilerinin Otizm Kavramına İlişkin Kullandıkları Metafor Analiz Bulguları	32
3.2.	Lise Öğrencilerinin Otizm Kavramına İlişkin Kullandıkları Metaforların Ortak Yönleri Bakımından Kavramsal Kategoriler Altında Toplanması	34
3.2.1.	Sınıflara göre lise öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar ve kategoriler	43
3.2.2.	Lise türlerine göre öğrencilerin otizm kavramına ilişkin kullandıkları metaforlar ve kavramsal kategoriler	49
4.	TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	66
4.2.	Lise Öğrencilerinin Otizm Kavramına İlişkin Kullandıkları Metaforlar Ve Ortak Yönleri Analizi Bulguları	66
4.3.	Bu Metaforların Ortak Özellikleri Bakımından Kavramsal Kategoriler Altında Toplanması	66
	KAYNAKÇA	76
	EKLER	
	ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLER DİZİNİ

Tablo 2.1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Bilgileri.....	26
Tablo 2.2. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sınıflara Göre Metafor Dağılımı	31
Tablo 3.1. Lise öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar	32
Tablo 3.2. Fen ve Anadolu lisesinde öğrenim gören 9.sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ve kategoriler	44
Tablo 3.3. Fen Lisesi, Anadolu Lisesi, Anadolu Teknik Meslek Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde öğrenim gören 10.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar ve kategoriler	45
Tablo 3.4. Fen Lisesi ve Anadolu Teknik Meslek Lisesinde öğrenim gören 11.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar ve kategoriler	47
Tablo 3.5. Fen lisesi ve Anadolu Teknik Meslek Lisesinde öğrenim gören 12. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ve kategorileri	48
Tablo 3.6. Fen lisesinde öğrenim gören 9.sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ve kategoriler	49
Tablo 3.7. Fen Lisesinde öğrenim gören 10.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar ve kategoriler	52
Tablo 3.8. Fen Lisesinde öğrenim gören 11.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar ve kategoriler	53
Tablo 3.9. Fen lisesinde öğrenim gören 12. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ve kategorileri	55
Tablo 3.10. Anadolu lisesinde öğrenim gören 9. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ve kategoriler	57
Tablo 3.11. Anadolu lisesinde öğrenim gören 10. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ve kategoriler	58
Tablo 3.12. Anadolu lisesinde öğrenim gören 11. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar. 61	
Tablo 3.13. Anadolu lisesinde öğrenim gören 12. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar. 63	
Tablo 3.14. Anadolu Teknik Meslek Lisesinde öğrenim gören 10. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar	64
Tablo 3.15. Anadolu Teknik Meslek Lisesinde öğrenim gören 12. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ve kategoriler	64
Tablo 3.16. Anadolu İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören 10. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metafor ve kategoriler	65

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Lise Öğrencilerinin Oluşturduğu Metaforlar	34
Şekil 3.2. Lise öğrencilerinin otizm kavramına yönelik oluşturdukları metaforlar	43

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

OSB : Otizm Spektrum Bozuklukları

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

FL : Fen Lisesi

AL : Anadolu Lisesi

AIHL : Anadolu İmam Hatip Lisesi

ATML : Anadolu Teknik Meslek Lisesi

1. GİRİŞ

Otizm, son yıllarda farkındalık kazanmış gelişimsel bir bozukluk olmasına rağmen günlük yaşamda bu kavrama gerçekçi olmayan farklı anlamlar yüklenmiştir. Yelpazenin bir ucuna “çok zeki”, “inanılmaz yetenekli” gibi olumlu sıfatlar yerleştirilmişken diğer ucunda “suskun çocuk ya da birey”, “aşırı içedönük” hatta “dış dünya ile bağlantısı tamamen koparmış” yakıştırmaları yer almaktadır. Aslında bu yakıştırmaların hiçbiri tamamen doğru değilken “aslında otizm nedir, nasıl tanımlanabilir?” sorusunu akla getirmektedir. Otizm ilk olarak 1943 yılında Kaner tarafından tanımlanmıştır. Yaklaşık 80 yıllık bir tanı geçmişi olan otizm, alan yazında genel olarak yaşamın ilk 3 yılında ortaya çıkan ve yaşamın her döneminde etkilerini sürdürebilen gelişimsel bir sendrom olarak tanımlanmıştır. Otizm, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) kapsamındaki en temel alt gruptur ve OSB’nin şiddetli bir biçimi olarak ele alınmaktadır. 2013 yılında yayımlanmış olan DSM V’de, OSB ile ilgili belirli farklılıklar oluşmuş, yeni ismi otizm açılımı kapsamında bozukluk olarak ele alınmıştır (Aksoy, 2020).

Aslında otistik bireylerdeki temel bozukluk; iletişim ve sosyal etkileşim yetilerinde görülmektedir. Otistik çocukları tanımlamak için kullanılan birçok davranış özellik bulunmasına rağmen her otizmlili çocuk bu özelliklerin tümünü birden göstermeyebilir (Ar, 2014). Bu durum ise otizm tanısı konurken zaman zaman zorluklara neden olabilmekte ve binişik olduğu diğer bozukluklarla karıştırılabilmektedir. Otizm spektrum bozukluğu, ayrıca karşılıklı sosyal davranıştaki (RSB) bozuklukların geniş bir yelpazesinde kendini gösterir ve bu sosyal, iletişimsel ve bilişsel alandaki zorluklar OSB’nin temel eksikliği olarak kabul edilir. RSB terimi ise, “bir bireyin duygusal olarak uygun, başkalarıyla sosyal etkileşimde bulunma derecesine ne ölçüde girebileceğini ifade eder. RSB, bireyin başkalarının duygusal ve kişilerarası ipuçlarını kavramasını, bu ipuçlarını uygun şekilde yorumlamasını ve bunlara yanıt vermesini, başkalarının kendi davranışlarına ilişkin algılarının veya kısıtlamalarının farkında olmalarını ve duygusal etkileşimde bulunmalarını gerektirir (Constantino ve Charman, 2016).

Yukarıda da değinildiği gibi iki önemli alanda görülen bozulmalar sadece bir uzman tarafından değil bir ebeveyn ya da öğretmen ya da bir yetişkin tarafından da gözlenebilmektedir. Bu doğrultuda OSB olan okul çağındaki çocukların ebeveyn ve öğretmenlerinin görüşleri incelendiğinde sosyal beceriler, akran etkileşim becerileri ve oyuna katılma ve devam etme sürecinde benzer düzeyde bozulmalar bildirmişlerdir. Üstelik bu çocuklar oyuna davet edildiklerinde bile oyuna katılma becerilerinde benzer

zorluklar oluşmuş, diğer çocuklardan daha fazla geri çekilme görülmüş ve diğer ortamlardaki girişimleri de daha fazla akran ya da kardeş reddi ile sonuçlanmıştır (Clark, Barbaro ve Dissanayake, 2020).

OSB, toplumdan topluma da çok belirgin olmasa da farklılık göstermektedir. Özellikle ırk olarak ele alındığında durum biraz daha farklıdır. Örnek olarak siyah ebeveynler beyaz ebeveynlerle karşılaştırıldığında, çocukları için önemli ölçüde çok daha az otizm endişesi, sosyal, kısıtlı ve tekrarlayan davranış endişeleri gibi otizm belirtileri bildirmişlerdir (Donohue vd., 2019).

Toplumda OSB ile ilgili oldukça çok sayıda yanlış bilgi ve değerlendirme bulunmaktadır. Öğretmenler ve ebeveynler için otizm metaforları temel bilgi kaynağı olmaktadır. Bu metaforlara bağlı olarak her ikisinde de oldukça kötü yaklaşımlar ve beklentiler çok sık olarak görülmektedir. Ayrıca, "yanlış değerlendirme" ve "damgalama" düzeyinin otizm için yüksek olması, bu bozukluğun temel özelliklerinden çok değerlendirme yapan bireylerin yaklaşımından kaynaklanmaktadır (Karabekiroğlu vd., 2009).

Bu nedenle otizm metaforlarının toplum bireyleri tarafından her yönüyle tanınmasının bu bozukluk hakkında oluşmuş ve halen oluşmaya devam eden önyargıları kıracağı düşünülmektedir. Bu nedenle farkındalığın oluşmasında metaforların açıklanmasına ve var olan metaforların belirlenmesine büyük bir ihtiyaç vardır ki aslında istendik olan otistik bireyler hakkında yapılmış olan olumsuz metaforlara odaklanmak değil tam aksine otizm hakkında tam bir bilgi sahibi olmak ve bu doğru bilgiyi kitlelere ulaştırmak ve bunun için de toplumda yaşayan her yaş dönemindeki bireyi bilgilendirmektir. Bu amaç, araştırmacıların asıl görevi olmalıdır.

Bu araştırmanın amacı toplumun büyük bir yüzdesini oluşturan gençliğin özellikle akademik kariyerinin henüz başında olan lise gençliğinin otizm metaforlarını belirlemek, otizmi ne kadar doğru tanıdığını araştırmak ve bu alanda incelemeler yapacak olan araştırmacılara kılavuzluk etmektir.

1.1. Otizm Spektrum Bozuklukları

Bu başlık altında OSB'nin tanımına, tanı ölçütlerine, alt türlerine ve epidemiyolojisine yer verilmiştir.

1.1.1. Tanımı

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), sosyal iletişim ve etkileşimdeki sınırlamalar ve basmakalıp, tekrarlayan davranış kalıpların içerdiği iki ana alandaki eksikliklerle karakterize edilen yaygın bir nöropsikiyatrik bozukluktur (APA, 2013). Otizm terimi, uzun yıllardan beri kullanılan bir terim olmasına karşılık günümüzde bu bozukluğun bir spektrum bozukluğu olduğunu belirginleştirmek amacıyla Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) terimi tercih edilmektedir (Kırcaali-İftar, 2015).

Alan yazında OSB, çoğunlukla çocuğun kendi ebeveynini de içeren çevresindeki diğer bireylerle iletişim başlatma ve sürdürmesindeki belirgin düzeyde bozulmalarla karakterize edilmiştir (Sulkes, 2001). Çoğunlukla “iletişim bozukluğu” olarak da betimlenen OSB; yaşamın ilk yıllarında açığa çıkan ve yaşam boyu devam eden sosyal ilişkiler, iletişim, davranış ve bilişsel gelişimde gecikme ve sapma gibi semptomlarla kendini gösteren nöropsikiyatrik bir bozukluktur (Ocakçı ve Karakoç, 2013).

1.1.2. OSB’nin tanı ölçütleri

Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı’na (DSM-V) göre, bir kişiye OSB tanısı konulabilmesi için o kişinin aşağıda sıralanan ölçütleri barındırması gerekmektedir.

A. Sosyal iletişim ve sosyal etkileşimde yetersizlik:

1. Sıra dışı sosyal yaklaşım ve karşılıklı konuşamama, ilgi ve duygularını paylaşamama, sosyal etkileşim başlatamama veya sosyal etkileşime girememe, sosyal-duygusal tepki eksikliği
2. Sözel ve sözel olmayan iletişim yetersizliği, sıra dışı göz kontağı ve beden dili, jest ve mimik kullanmada yetersizlik, sosyal etkileşimde kullanılan sözel olmayan iletişim davranışlarında yetersizlik
3. Farklı sosyal ortamlara uyum göstermede yetersizlik arkadaş edinme ve imgesel oyunda yetersizlik, akranlarına ilgi göstermeme, başkalarıyla ilişki kurma, sürdürme ve bu ilişkileri anlamada yetersizlik

B. Aşağıda verilenlerden en az ikisi görülen sınırlı iğneleyici davranış örüntüleri, ilgi ya da etkinlikler

1. Basmakalıp veya iğneleyici motor eylemler, nesne kullanımı veya konuşma (ekolali)
2. Aynılıkta ısrar etme, rutinelere aşırı bağlılık
3. Yoğun, sınırlı, sıra dışı ilgiler

4. Duyusal uyaranlara karşı aşırı tepki gösterme ya da duyarsız kalma

C. Belirtiler erken gelişim döneminde kendini göstermelidir.

D. Bu belirtiler sosyal, günlük yaşam gibi işlevsel alanlarda klinik olarak belirgin bir bozulmaya sebep olur.

E. Bu bozukluklar yaygın gelişimsel bozukluk ve otizm spektrum bozukluğu genelde birlikte ortaya çıkar. Otizm spektrum bozukluğu ve yaygın gelişimsel bozukluk tanısını birlikte koymak için sosyal iletişim ve genel gelişim düzeyine göre beklenenin altında olmalıdır (APA, 2013).

DSM-5'te OSB tanı ölçütleri; sosyal-iletişim ve tekrarlayıcı davranışlar-sınırlı ilgi alanı olarak iki alt grupta ele alınmıştır. Toplamda on iki adet olan ölçüt sayısı yediye düşürülmüştür. DSM-IV'teki "tanı için gerekli olan on iki ölçütün en az altısının karşılanması gerekliliği" ifadesi, yerini "yedi ölçütte beşinin karşılanması" ifadesine bırakmıştır. OSB tanısı için sosyal-iletişim alanında üç belirtiden üçünün, tekrarlayıcı davranış-sınırlı ilgi alanındaki dört belirtiden en az iki belirtinin olması koşulu aranmıştır. Ayrıca DSM-IV' te yer almayan "duyusal uyaranlara azalmış ya da aşırı tepki gösteren" ibaresine de DSM-5' te bir tanı ölçütü olarak yer verilmiştir (DSM-5, 2013).

1.1.2.1. Sosyal etkileşim-iletişim eksiklikleri

İletişim ve sosyallik OSB'de önemli bir kriterdir. Toplumsal ve duygusal karşılık vermede yetersizlik, uyumsuzluk, sosyalleşememe, sözel ve sözel olmayan iletişimde ve bir ilişki başlatıp devam ettirmede yetersizlikler bu kategoride bulunmaktadır. Bu durum erken dönem çocuklarda ve bireylerde hastaların toplumsal uyumlarında sorunlara neden olmaktadır (Senermans, 2019:6). Otizmi olan kişilerde yakınlaşma, duygusal yakınlık ve karşılık verme, taklit etme, iletişim kurma yeteneği gibi özellikleri içeren sosyal kavrayışlarda yetersizlik görülür (Sigman vd., 2004). Sosyal uyaranlara karşı dikkatlerinde sınırlılık vardır. Kendilerine isimleriyle hitap edildiklerinde dönüp bakmazlar. Diğer insanlarla göz teması ise yok denecek kadar azdır (Volkmar ve Chawarska, 2008). Oysaki sözsüz iletişim şekli, sosyal danışlarla çok yakın ilintilidir. Ancak otizmi olan kişilerde en kolaydan en zora doğru her aşamadaki sosyal beceri çok yetersizdir. Yakınları ya da yaşlılarıyla iletişim kurma ve sürdürmede, onların hislerini anlamada ve kendilerini ifade etmekte zorlanmaktadır. Ayrıca jest, mimik beden dili ve ses tonunu anlamlandırmada sıkıntı yaşarlar (Çopuroğlu ve Mengi, 2014). Normalin dışında kalan tüm bu davranışlar, otizmi olan kişilerin sosyal alandaki yetersizliklerini

göstermektedir. Bu nedenle sosyal alanda çekingen olma hali, otizmde çok sık yaşanan bir durum kabul edilmektedir (Akmanış, 2010).

1.1.2.2. Tekrarlayıcı davranışlar-sınırlı ilgi alanı

Tekrarlanan ya da takıntılı motor davranışlar, nesne kullanma ya da konuşma

Aynılık üzerinde ısrar etme, rutinlere aşırı bağlılık

Yoğunluğu açısından anormal denilebilecek derecede takıntılı ve sabit ilgilere sahip olma

Belli ses, doku ya da koku gibi duyuşal uyarılara karşı aşırı tepkili olma ya da tepkisiz kalma (Tohum Otizm Vakfı, 2019).

OSB olan bireyler, birçok yineleyici ve sınırlı davranış sergilemektedirler (Odabaş, 2016:7). MEDLINE, Scopus ve PsycINFO gibi veri tabanlarından alınan toplam 37 çalışmanın incelendiği bir meta analiz çalışmasında OSB motor stereotiplerin medyan prevalansı % 51.8 olarak bulunmuştur (Melo vd., 2020).

1.1.3. OSB'nin alt türleri

Bu başlık altında OSB'nin alt türlerine ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

1.1.3.1. Asperger sendromu

Leo Kanner'ın infantil tanımıyla eş zamanlı olarak aynı yıllarda Kanner 1943'te otizm, Hans Asperger ise Otistik Psikopati üzerine (Asperger, 1944), sosyal iletişim bozukluğu olan çocukları ele alarak eksantrik davranışlar, alışılmadık ilgi alanları ve bilişsel alanların aşırı işlevselliğini tanımlayan bir vaka raporu yazmıştır. Ancak Amerikan Psikiyatri Birliği (APA) Otizmi hemen ayrı bir kategori olarak tanımamıştır. Yayınlanan (Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabının üçüncü baskısında (DSM-III, APA 1980) İnfantil Otizm olarak tanıtılmış ve DSM-III-R'de (APA) Yaygın Gelişimsel Bozukluklar (YGB) 1987) olarak belirtilmiştir. 1981'de Wing (1981) Asperger'in araştırmalarına devam ederek Otistik Psikopatiyi Asperger Sendromu olarak yeniden adlandırmıştır. 1989'da AS için ilk tanı kriterleri önerilmiş ve 1990'larda AS, PDD içinde DSM-IV'te yer almıştır (APA, 1994). Asperger Sendromu ve Yüksek İşlevli Otizm tanısı için en az iki semptom (sosyal etkileşim bozukluğu ve davranışsal ve ilgi kısıtlamasının bir semptomu, normal bir bilişsel işlev ve dilde önemli bir genel gecikmenin olmaması gerekmektedir. Ayrıca Otistik Bozukluk için tanı kriterleri

karşılanmamalıdır (aksi takdirde Otistik tanı önceliğe sahip olmaktadır). Bu, AS ve Otizm arasında bir ayırıcı tanı anlamına gelmektedir (de Giambattista vd., 2019).

Asperger Sendromu, DSM-4'te (1994) ayrı bir tanı kategorisi olarak tanıtılmıştır. Daha sonra 2013'te yayımlanan DSM-5'te otizm spektrum bozukluğuna dahil edilmesiyle birlikte benzersiz Asperger kimliğinin kaybı hakkında şiddetli tartışmalara ve endişelere yol açmıştır (Smith ve Jones, 2020).

Asperger Bozukluğu olan bireylerin, okulda akademik, sosyal ve duygusal koşulları içeren ve öğrenmeyi etkileyebilecek zorluklar yaşadıkları görülmektedir. Küçük gruplar halindeki öğrenme desteği, bireyselleştirilmiş öğretim yöntemleri, ilgilenen öğretmenlerin pratik ve duygusal destekleriyle birlikte akademik ve psikososyal desteğin eş zamanlı olarak verilmesi olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Başka bir deyişle okuldaki psikososyal destek ile birleştirilen akademik destek bu tür bireyler üzerinde etkili olmaktadır (Bolic vd., 2016). Ayrıca bu bireyler arkadaşlarıyla birlikteyken daha olumlu deneyimler ve duygular yaşamaktadırlar. Boş zaman etkinliklerine katılmak onların zevk almasını, durumlara ilgi göstermesini ve olumlu duygular geliştirmesini sağlamaktadır (Cordier vd., 2016). Ancak yapılan bir çalışmada Asperger Sendromu olan kişilerin sadece kendilerinin değil aynı zamanda sosyal ilişkilerde yakın arkadaş ve akrabalarının da yanlış anlamaya eğilimli olduğu bildirilmiştir (Heasman ve Gillespie, 2018). Bu durum da söz konusu alanda iletişim eksikliklerini ortaya çıkarmaya neden olacaktır.

1.1.3.2. Atipik otizm

Başka türlü adlandırılmayan yaygın gelişimsel bozukluktur. Yaygın gelişimsel bozukluk grubunda bulunan ve diğer sınıflamalardaki semptomları göstermeyen çocukları tanımlayan bir türdür. Atipik otizm; otizm ya da Asperger sendromuna ait bazı semptomların görülmediği süreçte yani kuşkulu olunan durumlarda kullanılmaktadır. Bu durumda çocuk belirli bir tanı almaz ve birçok alanda gelişim geriliği gösterir (Arslan ve İnce, 2015). Atipik otizmin belirtileri sözel ve sözel olmayan iletişim becerilerin gelişiminde bozukluk, basmakalıp davranışlardır. Dil gelişimi ve sosyal iletişimle alanında, dilin uygun kullanımı, abartılı çekingen olma hali, utanma, yaşamının her alanında kurallarına abartılı aşırı bağlı olma olarak ele alınabilir. Yaş alma ile birlikte konulan tanıda farklılaşma olabilir ve bu tanı zamanla bir kişilik özelliklerini kazandırabilir ya da semptomlar süreç içerisinde yerini normal şartlarda ve eğitim düzeyi ile normalleşebilir. Atipik otizmi olan çocuklar, daha hafif otizm özellikleri

taşıdıklarından dolayı ‘yüksek fonksiyonlu ya da yüksek işlevli otizm’ şeklinde de anılmaktadırlar (Arslan, 2019).

1.1.3.3. Dezintegratif bozukluk

Zihinsel Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı, Beşinci Baskıda (DSM-5), çocuklukta dezintegratif bozukluk, diğer otizm türleri ile birlikte, otizm spektrum bozukluğu adı verilen tek bir spektrumda birleştirilmiştir. Çocukluk çağı dezintegratif bozukluğu nispeten geç başlangıçlıdır ve sosyal, dil ve motor işlevsellik alanlarında önceden edinilmiş becerilerin gerilemesi ile karakterize edilmiştir. Bu hastalığa nelerin neden olduğu henüz bilinmemektedir ve genellikle bu bozukluğu olan çocukların, becerilerin gerilemesinden önce normal gelişimsel dönüm noktalarına ulaştıkları görülmektedir. Bozukluğun ortaya çıktığı yaş değişkendir, ancak tipik olarak normal dönüm noktalarına ulaştıktan üç yıl sonra görülür (Mughal vd., 2021). Üç yaşına kadar normal bir gelişim seyri gösteren çocukların bu yaştan sonra dil, sosyal işlev ve motor becerilerinde görülen gecikme ve aksamalarla ortaya çıkan ve çok az görülen bir türdür. Bozukluğun başlamasından itibaren kazanılmış tüm beceriler hızla kaybedilir ve birkaç yıl gibi bir sürede ileri düzey otizme sahip çocuklara benzeşim görülür (Arslan, 2019). Gerileme o kadar hızlı olabilir ki, çocuk bunun farkında olabilir ve başlangıçta ebeveynlerine neler olduğunu sorabilir. Bazı çocuklar halüsinasyonlara tepki veriyor gibi görünebilir, ancak bu hastalığın en yaygın ve belirgin özelliği kazanılan becerilerin gitmiş olmasıdır. Çoğu çocuk, bozukluk ortaya çıktığında zaten gecikir, ancak bu gecikmeler küçük çocuklarda her zaman belirgin değildir. Bu durum hem bireyin yaşamını hem de aileyi etkileyen yıkıcı bir hastalık olarak tanımlanmıştır (Mughal vd., 2021).

1.1.3.4. Rett sendromu

Kız çocuklarında daha çok görülen Rett Sendromunda mikrosefali, kognitif yıkım, reseptif dil yeteneği ve amaçlı el hareketlerinin yitimi söz konusudur (Vannucchi vd., 2013). İlk olarak Andreas Rett tarafından 1966’da “çocuklarda beyin atrofisi” olarak tanımlanmıştır. 1983 yılında ise Halberg ve arkadaşları tarafından İngilizce alanyazına kazandırılmıştır (Işık, 2016). Bu bozukluk; otonom disfonksiyon, sık tekrarlanan nöbet bozuklukları ve yanı sıra motor, bilişsel ve iletişim becerilerini ciddi şekilde etkileyen erken nörolojik gerileme ile karakterize edilmektedir. Ayrıca, MECP2 metil CpG bağlayıcı proteini MECP2 kodlayan mutasyon ile ilgili bir monojenik X-bağılı dominant

nöro bozukluk olarak dikkat çekmektedir (Smeets, Pelc ve Dan, 2011). Başka bir deyişle MECP2'yi kodlayan X'e bağlı gen, Rett Sendromu gibi ciddi ve karmaşık nörogelişimsel bozukluklarda rol oynamaktadır. MECP2 proteinin fonksiyonu kaybı tekrarlanmasından ise Rett sendromu oluşmaktadır. Ancak MeCP2'nin nöronlardaki gen ekspresyonu üzerinde etki gösterdiği mekanizmalar üzerine yapılan araştırmalar, farklı hastalıklara neden olan mutasyonları taşıyan hayvan modelleri çalışmaları ile klinik sunumların daha derinlemesine yapılan gözlemleri, çok daha fazla soruyu açığa çıkarsa da belirli bazı sorunları netleştirmiştir. Alanyazında bu bozukluğun tedavisine yönelik olarak belirli semptomları ele almada ve MECP2 bozukluklarının altında yatan patofizyolojiyi ortaya çıkarmada etkin olabilecek yeterince kanıt bulunmaktadır (Sandweiss, Brandt ve Zoghbi, 2020).

1.1.4. Epidemiyolojisi

OSB alanındaki ilk epidemiyolojik çalışmaya, 1966 yılında İngiltere’de 8 - 10 yaş grubu çocuklar katılmış ve görülme sıklığı olarak 10,000 / 4.5 olarak bildirilmiştir (Arslan, 2019). Daha sonra 1980’lerde yaygın gelişimsel bozukluk için DSM-III tarama ve tanı ölçütleri kullanılarak, prevalansı 3 - 18 yaş arasında 10.000 çocukta 3.3, 8 - 12 yaş arasında 10.000 çocukta 3.6 olarak saptanmıştır. Prevalansı toplumdan topluma değişmektedir (Önal ve Uçar, 2017). Ancak OSB prevalansının genel olarak %0.6-0.8 olduğu tahmin edilmektedir. Alanyazında daha yüksek prevalanslar da yayınlanmıştır, örneğin, % 1.34 ve % 2.64. Finlandiya’da OSB prevalansı % 0.84’tür (Jussila vd., 2020). OSB, Amerika Birleşik Devletleri’nde ise artış oranı hızlı olup çocuklarda tanı konulma oranı yaklaşık 1 / 68’dir. Oranlara arasındaki bu tutarsızlığın nedenini OSB’nin gizemli bir bozukluk olması, tanı konacak yeterli sürede izlenmemesi ya da binişik olan bozukluklarla karıştırılması gibi etkenlerin oluşturduğu düşünülmektedir. Ayrıca erkeklerin kadınlardan 4 - 5 kat daha fazla etkilendiği ve prevalansının ise son yıllarda her yıl % 10 ila 17 oranında arttığı görülmektedir (Yeniçeri, 2020). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise, OSB'nin uluslararası prevalansını % 0.76 olarak tahmin etmektedir ancak bu, küresel çocuk nüfusunun sadece % 16'sını oluşturmaktadır (Hodges, Fealko ve Soares, 2020).

Bununla birlikte, OSB'nin geleneksel popülasyondan farklı bir klinik durum olarak geleneksel olarak değerlendirilmesi yerine, son araştırmalar OSB’nin otistik özelliklerin popülasyona sürekli olarak dağıldığı bir sürekliliğin şiddetli sonucu olarak kabul

etmektedir (Constantino ve Charman, 2016). 2010'lu yıllarda yapılan çalışmalardan elde edilen verilerde erkeklerde kızlardan beş kat daha fazla olduğu görülmektedir. Buna karşılık kızlarda daha ağır semptomlar bulunmaktadır. Diğer bir veri de her ırkta, etnik grupta ve sosyo-ekonomik düzeyde görülebildiğidir (Kırcalı-İftar, 2015).

1.1.5. OSB farkındalığı

OSB ile oluşan, otizm farkındalığı, toplumdaki yaygınlık durumu, otizmin derecesi ve ne kadar sürdüğü gibi etkenler ebeveynlerin tanıya uyum sağlamasını ve kabul etmesini zorlaştırdığı bilinmektedir (Heiman, 2002; Weinstein vd, 2010). Bir araştırmada, OSB olan çocukların anneleri diğer bozukluklara sahip çocukların ailelerinden daha fazla sorun yaşadıklarını bildirmişlerdir (Holroyd ve McArthur, 1976). OSB'nin, yapısı itibarıyla oluşan belirsizlik durumu, diğer yetersizlik türlerinden farklı olarak aile üzerinde daha büyük bir etkiye sahiptir. Çünkü OSB olan bir çocuğa sahip olmak, ailenin yeterlilik alanlarını ve yaşam kalitesini etkilemektedir (Allik, Larsson ve Smedje, 2006). Ancak OSB bir hastalık, kusur ve engellilik durumu olarak görülmemelidir. OSB için aslında bir sosyal uyum bozukluğu denilmesi mümkündür. Bu bakımdan bir hastalık olarak bireyi etkilediği düşünülmemeli söz konusu otizmlili bireyin etkileşimde bulunduğu kişileri, ailelerini ve diğer kurumsal yapıları da etkilediği göz önünde bulundurulmalıdır (Biber, Cankorur, Akçay ve Şumnulu).

1.1.5.1. OSB ile ilgili farkındalık çalışmaları

Son dönemlerdeki OSB yaygınlığında görülen dikkat çeken artış, bu konudaki farkındalığı artırmış ve OSB taramalarının yapılmasını sıklaştırmıştır. Amerikan Pediatri Akademisi (APA) tarafından OSB olanlara erken tanı konulabilmesi için çok sayıda ölçek geliştirilmiştir (Gölbaşı, Demirel, Karaca, Çiçek ve Sarı, 2021). Bu bakımdan APA tarafından, 18. ve 24. ayları arasındaki her çocuğun OSB bakımından taranması önerilmektedir (Johnson ve Myers, 2007). Bu testler arasında Erken Çocukluk Dönemi Otizm Tarama Ölçeği (Checklist for Autism in Toddlers, CHAT) ile Değiştirilmiş Erken Çocukluk Dönemi Otizm Tarama Ölçeği (Modified CHAT, M-CHAT) bulunmaktadır (Yazıcı, Akman ve Usta, 2020).

“Dünya Sağlık Örgütü, 19-24 Mayıs 2014'te Cenevre'de gerçekleştirdiği Altmış Yedinci Dünya Sağlık Asamblesi'nde, arasında Türkiye'nin de bulunduğu 60'tan fazla ülkenin katılımıyla Kapsamlı Ruh Sağlığı Eylem Planı 2013-2020'yi onaylamıştır. Bu eylem planında OSB'yi daha geniş çerçevede ele alan politikalar ve eylem planları oluşturulmasına;

ulusal ve uluslararası savunuculuğu artırmaya; etkin tedavi stratejileri geliştirmeye; ayrıca OSB'li kişilerin ve ailelerinin maruz kaldığı damgalama, tecrit ve ayrımcılığı ortadan kaldırmaya ve toplumun diğer üyeleri gibi hayata eşit katılımlarını sağlamaya yönelik kararlar alınmıştır” (Susuz ve Doğan, 2020).

Son yıllarda OSB farkındalığına yönelik Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik Ulusal Eylem Planı (2016 - 2019) yapılmıştır. Bu plan ile OSB'ye ilişkin farkındalıkların oluşması hedeflenmiş ve bu nedenle ülkemizde OSB'yi erken tanılamayı sağlayan değerlendirme programları yapılmıştır (Resmî Gazete, 2019). Ayrıca Birleşmiş Milletler tarafından, dünya genelinde OSB farkındalığını oluşturmak için Nisan ayı “Dünya Otizm Farkındalık Ayı”; 2 Nisan günü de “Dünya Otizm Farkındalık Günü” olarak saptanmıştır (Sağlık Bakanlığı, 2018).

1.1.6. OSB olan öğrencilerin örgün eğitimden yararlanma durumu

“Ülkemizde kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının başladığı 1980’li yıllardan itibaren özel gereksinimli çocuklar genel eğitim sınıflarına yerleştirilmektedir. 1997’de 573 sayılı “Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” çıkarılmış, 2000 yılında “Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği” yürürlüğe girmiş ve uygulamaya konulmuştur (Çakıcı, 2020).”

Bu bakımdan özel eğitime gereksinim duyan bireylerin ihtiyaç duydukları tüm hizmetler, devlet yükümlülüğü altındadır. İlaveten özel eğitim gereksinimli kişilerin eğitim hizmetlerinden yararlanması ile ilgili bilgilendirme, Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde (2006) açıklayıcı olarak yapılmıştır. Bu yönetmelikte özel eğitim; “özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile bu bireylerin özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitim” özel eğitim ihtiyacı olan birey ise “bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı farklılık gösteren birey”dir şeklinde bir açıklama yapılmıştır (Demirezen ve Akhan, 2016). OSB olan kişilerin erken çocukluk döneminden başlayarak okul dönemi ve yetişkinlik döneminde iş ve mesleki eğitim uygulamalarını da kapsayan ve hayat boyu devam eden özel eğitim hizmeti almaları çok önem kazanmaktadır. Eğitim alabilecekleri birçok kurum bulunmaktadır. Özel eğitim uygulama ve iş uygulama merkezleri, özel eğitim sınıfları ve tipik gelişim gösteren yaşlıları ile kaynaştırma/bütünleştirme eğitimi bunlar arasındadır. Bunun dışında okul dışında özel eğitim ve rehabilitasyon

merkezlerinde destek eğitim de almaları mümkündür. Tüm bu eğitimler, MEB bünyesinde yapılmaktadır (Erden, Akdur, Angın, Er ve Aslan, 2014).

Öğrencilerde tutum ve davranış normları, ayna görevi gören diğer yetişkin ve yaşlılarının davranışlarını gözlem ve taklit yoluyla oluşmaktadır. Bu nedenle de çocuğun normal sınıflarda bulunması toplum beklentilerine uygun davranışlarda gelişme fırsatı sağlamaktadır (Ünsal ve Öksüz, 2018). Bu bakımdan akran kabulü, tipik gelişen öğrencilerin yanı sıra özel gereksinimli çocuklar için de çok önem arz etmektedir. Okul öncesi dönemde söz konusu öğrencilerin uyum sağlamasını amaçlayan kaynaştırma programları, özel gereksinimli öğrencilerin sosyal alanda onaylandıklarında daha etkili olmaktadır (Batu ve Yükselen, 2014).

OSB'li bireylerin yaklaşık üçte ikisi farklı düzeylerde zihinsel engel yaşar; üçte bir bölümü ise normal ve normalin üzerinde zihinsel performans sergilemektedir; ancak özellikle dil gelişimi ve sosyal iletişimde sınırlılıkları vardır ve tekrarlayan/tekrarlayan davranışlar sergilerler ve bağımsız yaşam becerilerini desteklemek için ömür boyu ışığa veya çok yoğun desteğe ihtiyaç duyabilirler (Rettig, 2011, Toth ve Stobbe, 2011). Söz konusu bu destek, OSB olan çocuklara birtakım becerilerin kazandırılmasında bilimsel temelli müdahaleler şeklindedir. Bilimsel temelli müdahalelerin başında Uygulamalı Davranış Analizini kapsayan yöntem ve teknikler gelmektedir (Çetin ve Ercan, 2021). Daha serbest eğitim ortamlarında yapılan planlı eğitimlerin yanı sıra okul ve okul haricinde verilen destek eğitim hizmetleri de destek hizmetleri arasında sayılmaktadır (Kurt, 2006).

1.2. Gençlik Dönemi

Gençlik terimi, bireyin yaşamındaki bir yaş evresi olmasının yanı sıra belirli bir yaş grubunu da içermektedir (Kahya, 2020). Gençlik dönemi aslında kendi içinde de sınıflandırılabilir bir özelliğe sahiptir. Öyle ki, 13 ile 18 arasındaki dönem dar anlamda ergen; 18 ile 21 yaş arasındaki süreç ergen ve 21 ile 25 yaş arası ise sosyal roller ve davranışlardaki farklılaşma nedeniyle genç yetişkinler dönemi olarak tanımlanmaktadır (Cucij, 2016). Bu anlamda lise gençliği 13-18 yaş aralığı arasındaki dar anlamda ergenlik dönemine denk gelmektedir.

Alanyazında gençlik; çocukluk - yaşlılık dönemleri arasındaki bir geçiş köprüsü olarak ele alınmış ve bu nedenle basamak basamak “ergen”, “delikanlı” ve “genç” tanımlarından bahsedilmiştir (Gökçe, 1976). Ergenlik dönemi; buluşa çağına girme ile

başlayıp fizyolojik ve psikolojik değişimlerin olduğu (12-13) - (19-20) yaş aralığına karşılık gelen bir gelişim dönemi olarak bilinmektedir. Ergenlik döneminin ardından gelen delikanlılık ile ergenin sosyal gelişimi tamamlanmış olur. Bu nedenle ergenlik döneminin fizyolojik ve psikolojik özellikleri içerdiği; delikanlılık döneminin ise sosyal kökenleri olduğu söylenebilir. Gençlik dönemi ise, kişiyi belli bir sosyal olgunluğa kavuşturan ve ergenlik ve delikanlılık özelliklerini aynı anda barındıran çok daha derin bir tanımdır (Karaşahin, 2012).

1.2.1. Gençlik dönemi evreleri

Yukarıda da değinildiği gibi ergenlik dönemi psikososyal gelişim bakımından, erken, orta ve geç ergenlik dönemi şeklinde sınıflandırılmaktadır (Chambers, 1995).

1.2.1.1. Erken ergenlik dönemi

10-14 yaşlar arasına karşılık gelmektedir (Çuhadaroğlu, 2000). Bu evre sekonder olarak tabir edilen ikincil cinsiyet özelliklerini ortaya çıkarmaktadır. En başat özelliği ergenlikle birlikte ortaya çıkan biyolojik değişikliklerin oluşturduğu baskıya karşı ergenin uyum sağlama ve başa çıkma davranışlarıdır (Susman ve Rogol, 2004).

1.2.1.2. Orta ergenlik dönemi

15-17 yaşlar arasına karşılık gelmektedir. Kişiliğin oluşması ve bağımsız olma dönemin en dikkat çeken özelliğidir. Ergenlik dönemi ve zihinsel gelişim tamamlanırken ergen, genelleme yapma, iç görü kazanma ve soyut düşünebilme, içgöçü geliştirebilme yeteneğini kazanır. Ayrıca cinsel kimlik gelişimi de oluşur (Çuhadaroğlu, 2000).

1.2.1.3. Geç ergenlik dönemi

18-21 yaş aralığındadır. Bu dönemde büyüme ve cinsel gelişme ile soyut düşünme son noktaya gelindiğinden artık endişe ve stres verici durumlar yaşanmamaktadır. Artık gelecekle ilgili tasarılar, seçimler, planlar ve uygulamalar ön plandadır. Ancak bu dönemin üst yaşı kültürel, ekonomik ve eğitsel nedenlerden dolayı değişiklik gösterebilir (Parlaz vd., 2012).

1.2.2. Gençlik döneminde gelişim alanları

İnsan yaşamında önemli bir yere sahip olan gençlik dönemi, kendi bünyesinde birçok gelişim alanından oluşarak bir bütünü oluşturmaktadır. Aşağıda ergenlik döneminde bir bütünü oluşturan her bir gelişim alanına yer ver verilmiştir.

1.2.2.1. Ergenlik döneminde bilişsel gelişim

Ergenlik dönemine erişen çocuklar bu dönemde Piaget'nin belirttiği somut işlemler dönemiyle ilgili edindikleri kazanımlarına yeni eklemeler yapmakta ve bu durum da bilişsel gelişimlerini desteklemektedir. Bu bakımdan ergenlerin düşünce biçimleri çocuklardan farklı olarak somut gerçeklere daha yakındır (Ahioğlu-Lindberg, 2011). Ergen ve yetişkin düşünce biçiminin “şimdi ve burada” kavramını içermesinin yanı sıra henüz var olmayan olası durumları da göz önünde bulundurmaya ve araştırmaya eğilim gösteren bir yanı ve beceri geliştirme gibi bir özelliği bulunmaktadır ve bu durum ergenlik döneminde görülmektedir (Öngen, 1995). Elkind (1975) ve Piaget (1972) ergen bilişsel yapısının başat özelliklerinin var olduğunu açıklamışlardır. Bu özelliklerden birisi, ergenin herhangi bir sorunla yüz yüze kaldığında birçok faktörü bir bütün olarak kullanarak bileşimsel (kombinatuvar) bir mantık oluşturmalarıdır. İkinci özellik ise; tıpkı matematikte olduğu gibi ergenin problemler karşısında daha kompleks olan iç içe semboller (“semboller sistemi”) oluşturmalarıdır. Bu bakımdan ergenler, bir problemi çözme aşamasında X ve Y gibi yeni sembolleri kullanıp söz konusu bu sembollerle düşünebilmektedirler (Ahioğlu-Lindberg, 2011). Ergenlerde beyinsel gelişim ele alındığında beyindeki nöral ağların yeniden oluşturulmasından kaynaklanan beyindeki beyaz maddede arttığı ve gri maddenin azaldığı saptanmıştır (Blumberg vd., 2003).

1.2.2.2. Ergenlik döneminde bedensel gelişim

Ergenlik döneminde en dikkat çeken gelişim alanlarından biri de fiziksel büyüme alanıdır. Bu dönemde ergen, kısa bir süre içinde erişkin beden ölçülerine kavuşur. Ergenin iç organ ve salgı bezlerinde büyüme ile kemik yağ ve kas kütle oranında artma görülür. İskelet kitlesi ve kalp, akciğerler, karaciğer, dalak, böbrekler, pankreas, tiroid, adrenaller, gonadlar, penis ve uterus ikiye katlanarak büyür. Timus, tonsiller, adenoidler ve diğer lenfoid dokuların büyüklüğünde ise gerileme olur (Kınık, 2000). Erkek ergenlerde pubik kıllanma evre 3 ve 4. evrede, kız ergenlerde göğüs gelişimi ise 2. ve 3. evrede gözlenir. Erişkin boy uzunluğunun %20-25 kadarı ergenlik döneminde elde edilir (Parlaz vd.,

2012). Bütün bu gelişmelere rağmen beyindeki gelişme azdır. Çünkü zaten beyin gelişimi 10 yaşına kadar % 96 oranında gelişimini tamamlamıştır (Kınık, 2000). Büyüme ve gelişme, ergenlik döneminde belirgin bir hızlanma gösterir ve 11-16 yaşları arasında başlar. 2-3 yıl devam edecek olan bu hızlı büyüme süreci “büyüme atağı” (pubertal growth spurt) olarak adlandırılır. Kız ergenlerde boy artışı 23-28 cm., erkek ergenlerde 26-28 cm. kadar olmaktadır. Erkek ergenlerde en hızlı uzama 14-15, kızlarda 12-13 yaş aralığındadır. Kilo artışı ise, hızlı boy uzama evresinden 6 ay geçtikten sonra görülmektedir. Kilo alımı ise yaklaşık 20 kg (7-30 kg) kadardır (Tekgül ve Uslu-Tek, 2005).

1.2.2.3. Ergenlik döneminde ruhsal gelişim

Ergen birey, biyo-psiko-sosyal gelişimi sürecinde “kimlik yapılandırması” durumu ile karşı karşıya kalır (Eryılmaz, 2009). Ergen, maruz kaldığı kimlik krizini çözebilmek için, problem nedenlerini, üstesinden gelme yöntemlerini bilmeli, toplumsal desteği hissetmeli ve bireysel denetimini yapmalıdır (Lohman ve Jaris, 2000). Çünkü ergenlik döneminde duygusal gelişme ve değişimdeki dikkati çeken bir artış ve dengesizlik bulunmaktadır. Bu dönemde duygu gel-gitleri; aşık olma, utanma ve çekinme, hayalcilik, endişe ve sıkıntı, yalnızlık, çalışma isteğinin az olması ve ani heyecanlar görülmektedir. Alanyazındaki ergenlik çalışmalarında duygusal sorunların; bulundukları yaşa, zekâ düzeylerine, okul devam durumuna, ebeveyn tiplerine, ergenlerin sahip oldukları bireysel zekalarına ve toplumsal onay durumuna göre farklılaşmaktadır. Ancak farklı çalışmalarda sorunlar arasında gelecek endişeleri; hedefledikleri okula ve akabinde istedikleri meslek grubuna yerleşip yerleşmemeleri bulunmaktadır (Koç, 2004).

1.2.2.4. Ergenlik döneminde duygusal gelişim

Ergenlik dönemi; fiziksel olgunlaşmaya yol açan, başta saldırganlık ve cinsellik olmak üzere birçok davranış alanını etkileyen önemli hormonal değişikliklerin olduğu bir dönemdir (Buchanan, Eccles ve Becker, 1992). Bu dönemde beynin prefrontal korteksi, miyelinasyon ve sinaptik budama süreci yoluyla değişime uğrar ve büyümeye başlar (Steinberg, 2005). Erken ergenlikten başlayarak soyut işlemsel düşünce biçimi, daha karmaşık düşüncelere, bilgi işlemeye ve akıl yürütmeye izin vererek somut işlemlerin yerini almaya başlar (Rosenblum ve Lewis, 2003).

Bu dönemdeki bir diğer faktör de ergenin yaşadığı duygulardır. Bu dönemde ergen, bazı duygularla uğraşmak zorundadır (Haşimoğlu ve Aslandoğan, 2018). Ergenlerin yaşadığı gelişimsel değişiklikler, sosyal yaşamlarına da yayılmaktadır. Erken ergenlikte, tipik olarak, daha yüksek beklentiler ve daha az bireysel desteğe sahiptir. Bu durum, genellikle yeni, daha büyük bir okul ortamına geçişin olduğu döneme denk gelir. Ayrıca, ergenlik, ergenlerin ebeveynleriyle daha az ve akranlarıyla daha fazla etkileşime girmeye başladığı bir dönem olup bu dönem artan bir bağımsızlık dönemi olarak kabul edilir (Schneiders vd., 2007). Ergenler, bu dönemde diğer değişikliklere ilaveten olumsuz yaşam olaylarında da bir artış yaşarlar (Ge, Lorenz, Conger, Elder ve Simons, 1994). Aileleri ile daha çok çatışma yaşarlar (De Goede, Branje ve Meeus, 2009). Karşı cinsle genellikle romantik ilişkiler başlatır (Carver, Joyner ve Udry, 2003). Ergenlik döneminde duygusal değişimler sık görülmektedir. Göreceli olarak en büyük duygusal dengesizlik erken ergenlik yıllarındadır (10-14 yaş); iç duygusal dengesizlik geç ergenlikte (13-18 yaş) azalır, bu da duygusal dengesizliğin yaşla birlikte azaldığını düşündürmektedir. 13-18 yaş arası ergenlerde mutluluk, öfke ve üzüntü kararsızlığının azaldığını gösteren bulgular vardır (Bailen, Green ve Thompson, 2019).

Cinsiyet olarak ele alındığında ise, boylamsal bulgular genellikle erkeklerin duygusal dengesizliğinin ergenlik boyunca sabit kaldığını gösterir ve kızların duygusal dengesizliğine ilişkin bulgular daha azdır. 9-15 yaş arası ergenlerde duygusal durumları inceleyen bir çalışmada, yaştan erkeklerde duygusal dengesizlik ile ilişkili olmadığı bulgusu elde edilmiştir. Ancak yaşla ters orantılı olarak dengesizliği olan kızlarda marjinal bir etki bulmuştur (Larson ve Lampman-Petratis, 1989). 15 aylık bir takibi içeren 13-17 yaş arası ergenlerle yapılan boylamsal bir çalışmada, olumsuz duygulardaki kararsızlık seviyeleri erkeklerde zamanla tutarlı kalırken, kızlarda zamanla daha düşük (yani daha az kararsız) olarak görülmüştür (Weinstein ve Mermelstein, 2013).

1.3. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde metafor çalışması olarak yapılmış nicel ve nitel araştırmalara yer verilmiştir.

1.3.1. Nicel araştırmalar

Alan yazında otizm metaforları ile ilgili olarak birçok araştırmanın yapıldığı görülmektedir. Bu araştırmalardan bir kısmı nitel, bir kısmı da nicel olan araştırmalardır.

Her bir araştırmada otizmin yapısından ya da otizme bakış açısından kaynaklanan metaforlar aıĝa ık mıştır. Söz konusu bu metaforların bir kısmı toplum tarafından bilinen kavramlarla baĝdařmasına karşılık bir kısmı da henüz yeni olan tanımlamalardır.

Yapılan birçok araştırma, özellikle eĝitim ortamlarında ebeveynler ve uygulayıcılar arasındaki ilişkilerde görülen çekişme alanlarına, alanın yapısı ve işleyişi içindeki sorunlara odaklanmıştır. Thackray (2013) tarafından yapılan bir çalışmada hem ebeveynlerin hem de uygulayıcıların özel ihtiyaçlar alanındaki gerilimleri nasıl tanımladıkları, deneyimledikleri ve bunlara nasıl tepki verdikleri ele alınmış, bütünsel bir yaklaşım sistemi ile gerilimler 'mücadele' ve 'kavga' metaforları olarak açıklanmıştır. Çalışmaya saĝlık ve eĝitim ortamlarından on beş uygulayıcı ve yüksek işlevli otizm spektrum bozukluĝu teşhisi konan ocuk ve gençlerin on iki ebeveyni katılmıştır. Katılımcıların zel ihtiyaçlar alanındaki deneyimlerine ilişkin hikayeleri, sorgulama tekniĝi kullanılarak toplanmıştır. Veriler, Pierre Bourdieu, Uri Bronfenbrenner ve Charles Wright Mills'in çalışmalarından elde edilen kavramlar ve teorik çerçeveler kullanılarak analiz edilmiştir. Özel ihtiyaçlar alanını şekillendiren etkilerin araştırılması çözülmemiş bir dizi gerilim alanını ortaya çıkarmıştır; bunların bazıları, alana dahil olanlar için 'kavga' olarak tanımlanabilecek ve bazıları yapısal olarak ele alınabilecek gerilimlere yol açmıştır. Bununla birlikte, araştırmada hem ebeveynler hem de uygulayıcılar tarafından deneyimlenen birçok gerilim ve mücadelenin, alanın yapısal zelliĝinden kaynaklanmadıĝı ve bu nedenle yapısal deĝiřikliklere açık olma ihtimalinin düşük olduĝu bulgusuna ulaşılmıştır. Buna göre ebeveynler, 'iyi' ebeveyn olarak kimliklerini sürdürmek, bilgi edinmek, hizmetlere ve kaynaklara erişmek ve sistemde gezinmek için 'mücadele' etmektedirler.

Aslan (2014), araştırmasında, OSB olan ĝrencilerin bulunduĝu bir okulda stajyer ĝretmenlerin deneyim ve algılarını ele almıştır. Fenomenolojik desenin kullandıĝı bu çalışmadan elde edilen bulgular; OSB olan ĝrencilerle çalışmanın zorlukları, pozitif yönleri, mesleki kariyer, OSB ve OSB alanında çalışma durumu ile ilgili mecazlar ve önerilerden oluşmuştur.

Genç (2021), araştırmasında, 2019-2020 eĝitim ĝretim yılında özel eĝitim ĝretmenliĝi bölümünde ĝrenim görenlerin yüksek işlevli OSB'ye ilişkin metaforları incelemiştir. Araştırmadaki katılımcı sayısı 23'tür ve katılımcılar ĝretmen adaylarından oluşmaktadır. Katılımcılardan metafor sorusuna cevap olarak tek bir metafor oluşturmaları istenmiş ve verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Bu araştırmada

öğretmen adaylarından elde edilen yirmi adet metafor yedi kategoriye ayrılmıştır. Araştırmadan elde edilen metaforlar daha çok kar tanesi, uzay, labirent ve kitabe şeklindedir ve katılımcıların oluşturdukları metaforlar olumlu olarak kabul edilmiştir.

1.3.2. Nitel araştırmalar

Jhones, Zahl ve Huws (2001)'in yaptıkları araştırmada kendilerini 'yüksek işlevli otistik' olarak tanımlayan beş kişinin internet tabanlı olarak kendilerini anlatma etkinliği, tematik bir analitik yaklaşımı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada kullanılan web sitesi, ziyaretçiyi otizm dünyası hakkında eğitmek için tasarlanmıştır ve duygusal deneyimlerini aktarmaya çalışmak için birçok resim ve metafor kullanılmıştır. Örnek olarak hayal kırıklığı metaforu için seçilen metafor, şeffaf bir kutudur. Araştırmada dört ana tema belirlenmiştir. Bunlar sırasıyla yabancılaşma duygusu, hayal kırıklığı duygusu, genel bir duygu olarak depresyon ve yaygın bir korku ya da endişe duygusudur. Bulgular, yalnızca duygusal konuların otizmliler için önemli ve alakalı olduğunu ima etmekle kalmamış aynı zamanda yaşanmış baskın duyguların hoş olmayan duygular olduğuna dair bir işaret bulunduğunu göstermiştir. Araştırmada, genellenebilirlik sorunlarının daha büyük bir otizmliler insan popülasyonu ile çalışılması önerilmiştir.

Waltz (2003)'ün araştırmasında, otizm metaforları içinden en sık kullanılan metaforların bazıları sorgulanmaya çalışılmış, metaforların işlevleri ve anlamları incelenmiştir. Otizmliler tarafından kullanılan yapılar ve söz konusu metaforlar, metaforik yapılarla karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Otizmin de bir metafor olduğu olgusu üzerinde durulmuştur.

Danforth ve Narayan (2007), araştırmalarında, makine metaforunun kullanımını analiz ederek üretkenlik ve fayda açısından sorgulamışlardır. Bu araştırmada önde gelen bir dizi araştırmanın sistematik metafor analizi kullanılarak otizmle ilgili güncel bilimsel literatürde yer alan makaleler incelenmiş, farklı ortamlarda makine metaforu olarak insan ele alınmıştır. Araştırmanın genel amacı, makine metaforunun mevcut kullanımını aydınlatmak ve bilgiyi ilerletmenin ve mesleki uygulamaları iyileştirmenin bilimsel hedeflerini ortaya koymaktır. Buna göre, otizm makine metaforu bakımından insan vücudu, kendi yaylarını saran bir makinedir. Bu durumda otizmi olan çocuk veya ergen, kapsayıcı bir yaklaşımla kavramsal bir makine olarak tanımlanmaktadır.

Baker (2012), bir araştırmasında, geçen on yılda “spektrum” kelimesinin otizme eklenmesine vurgu yapmıştır. Daha önceki yıllarda bu bozukluğun etiyolojisi çeşitli tıbbi

görüşlere maruz kalmıştır. Spektrum, tıbbi düşünce için uygun bir metafordur. Çünkü tedavinin hedefi hastalık değil bireydir. Bununla birlikte, spektrum metaforunun kullanımı; hastaları ve ebeveynleri iyi tanımlanmış bir “hastalık varlığı”nın geleneksel misyonunun sunduğu güvenlik, bilgi teknolojisi ve mekânsal anlamı ile donatılabilirse, tıp dilinin “kesinlik” amacına (ayrıntı, doğruluk ve yapı gibi özellikleri ile) hizmet edebilecektir. Yer ve yakınlık verildiğinde hastaların anlatımı ve laboratuvarı tanımlar hastalara, uygulayıcılara ve araştırmacılara kolektif bir araç – bir “makrosop” – sağlar. Baker (2012), aynı araştırmasında Otizm Spektrum Bozukluğunun (OSB) son on yılda ortak bir dille açıklandığını belirtmektedir. Tanısı henüz konmuş çocukların ebeveynleri, çocuklarının tanısız bir varlığın kesinliğinden yoksun bir terimle açıklanmasını spektrum olarak açıklanmasından daha fazla kayıp olarak görmektedirler. Doktorlar ve bilim adamları için OSB'nin "spektrum" olarak adlandırılması bilimsel bir sistem eksikliğine işaret etmektedir. Tıbbi anlatının bu ayrıntılarına göre, her hastaya kavramsal uzayda bir nokta karşılık gelmektedir. Bu nedenle söz konusu bu alan, hastalığın geleneksel terminolojisinden farklıdır. Hastanın hikayesini yakalamak, depolamak, analiz etmek, raporlamak ve yeni yollar bulmak için bilgi teknolojisi gerekmektedir. Bu buluş ve uygulama, web tabanlı bir sistem olan Autism360.org olarak açıklanmıştır. Araştırmanın yazarına göre sistem; sormayı bilemeyeceğimiz soruları yanıtlayan ve kalıpları ortaya çıkaran bir "makroskop" işlevi görmektedir. Program bu haliyle, Dördüncü Paradigma Veri Yoğun Bilim olarak adlandırılan modele uymaktadır.

McGuire (2012), araştırmasında bir metafor olarak kültürel otizm olgusunun, çağdaş Batı'da otizm savunuculuğu çalışmaları tarafından nasıl yorumlandığını ele almıştır. Araştırmada, engellilik çalışmaları alanındaki en güncel çalışmalara dayanılarak, otizmi yaşamı tehdit eden bir patoloji olarak savunan kampanyaların toplumsal önemi ve olası etkileri eleştirel bir şekilde analiz edilmiştir. Otizmin bu versiyonu, belki de otizmin kendisinden daha fazla, otistik insanları şiddet eylemlerine karşı savunmasız hale getirmekte ve gerçekten de hayatlarını tehdit etmektedir. Araştırmada otistik farklılığın patolojik ve doğası gereği tehdit edici olduğuna dair günlük kavramların ne kadar yaygın olduğuna ve şiddete geçmeyi mümkün kılan bir tür mantık üretmesine karşı otistik olan ve otistik olmayan tüm insanların bir duruşunun olması gerektiği önerilmektedir. Sonuç olarak bu araştırmada, farklılıklarla yaşamın ve farklılıklarla ilişki kurmanın risklerini teorize etmek için otizm ve savunuculuk arasındaki ilişkiye yeniden yön verme girişimi ele alınmıştır.

Dinishak ve Akhtar (2013), araştırmalarında otizm hakkında pek bir şey bilinmediği için, otizmin hem bilimsel hem de bilimsel olmayan tanımlarında birçok metaforun ortaya çıktığını özellikle bilimsel alanyazında “zihin körlüğü” metaforunun çok yaygın kullanıldığını bildirmişlerdir. Araştırmada bu metaforun hem otistik hem de otistik olmayan bireylerin aralarındaki sosyal ve iletişimsel zorluklara neden olduğu gerçeğinin gizlendiği, güçlü olumsuz çağrışımlar taşıdığı ve bazı otistik davranışların anlamlı ve uyumlu olarak kabul edilmesini engelleyen sınırlılıkların var olduğuna değinilmiştir. Araştırmada bu nedenle metaforların potansiyel sonuçlarının dikkate alınması gerektiği önerisinde bulunulmuştur.

Thomas ve Boellstorff (2017), araştırmalarında Spektrum" kavramının engellilik, farklılık ve normallik kavramları için temel sonuçları olan otizmi kavramsallaştırmada baskın metafor haline geldiğine değinmişlerdir. Araştırmada otizm spektrum kavramının ne şekilde bir tanımlama, yansıtma ve itiraz odağı haline geldiğini saptamak için otistik topluluklarla yapılan etnografik araştırmalardan yararlanılmıştır. Bu araştırmanın bir devamı olarak bu tartışmaları başka bir spektrumla ilgili daha önceki tartışmalarla bağdaştırmak adına ilk olarak 1948'de ortaya çıkan, ancak 1970'lerden beri eleştirilen cinsel yönelimi kavramsallaştırmaya yönelik bir "spektrum" olan Kinsey leği ele alınmıştır. Kinsey leğinde (Klein Grid gibi) otizm spektrumunu yeniden ele almaya nasıl katkıda bulunabilir? sorusuna verilen yanıtlar sorulan sorunun metaforlar ve kavramsal modellerin kültürel ve politik sonuçları olduğunu açığa çıkartmaktadır. Bu nedenle çok büyük bir öneme sahip olan spektrum metaforu, otizmin kendisinin ötesinde bir dizi koşulu beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla yapılan bu araştırmada, cinsellik çalışmalarından elde edilen kavramların yanı sıra otistik kişilerin, savunucuların ve "spektrumun" doğallaştırılmasını önlemek isteyen araştırmacıların i görülerini geliştirmek hedeflenmiştir.

Ebben (2018), araştırmasında, otizm terimi hakkındaki söylemsel uygulamaları eleştirel olarak incelemek amacıyla teorik bir çerçevede otizmin yaygın olarak kullanılan yapısal metaforuna odaklanmıştır. Bu araştırmaya göre otizm konulu makale ve haberlerde tehlikeli ve bulaşıcı olma metaforları yaygın olarak yer almakta ve insanlar bu tür metaforlarla her gün karşılaşmaktadır. Bir salgın olarak düşünülen otizm üzerine yazılmış günlük metinlerde bu metaforik kavramın, acil insan müdahalesini mümkün kılmak ve sapma belirtilerini algılamak için daha kapsamlı sosyal ve kültürel bir arzu olarak anlaşılması ve böylece, normallik ve aşırı tehditkrlık üzerindeki kontrolün

yeniden kazanılması gerektiği vurgulanmaktadır. Araştırmada ayrıca Anne McGuire'in otizmle ilgili eğitici posterlerdeki uyarı işaretleri analizi ile CS Peirce'in endeks kavramı üzerine tartışması ve Extremely Loud & Incredibly Close (2011) filminin kısa bir özeti ele alınmıştır. Araştırmada salgın otizm metaforunun daha kapsamlı yorumlanarak tüm gerçekler ile eleştirel gücün önemi açıklanmıştır.

Bulut (2018), araştırmasında sınıf öğretmeni adaylarının üstün yetenekli birey ve özel eğitimle ilgili algılarını metafor aracılığıyla araştırmıştır. Söz konusu bu araştırmanın katılımcı sayısı sınıf eğitimi anabilim dalında öğrenim gören 102 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırma, nitel araştırma yöntemi ve fenomenolojik model kapsamında yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda konu ile ilgili olarak toplam 86 adet anlamlı metafor elde edilmiş ve 8 kategoriye ayrılmıştır. Kategoriler, “uygun eğitimle faydalı olacak birey, farklı ve özel ilgi gerektiren birey, keşfedilmesi gereken değer, değerli birey, zeki birey, çok ve çeşitli bilgiye sahip birey, performansı akranlarından yüksek birey ve rehberliğe ihtiyaç duyan birey” olarak ele alınmıştır. Özel eğitim kavramına yönelik 82 adet anlamlı metafor elde edilmiş ve bu metaforlar 4 kategoriye ayrılmıştır. Kumaş ve Süer (2020), öğretmen adaylarının özel eğitim alanına ilişkin metaforik algılarının incelemiştir. Seksen beş öğretmen adayının katıldığı bu çalışmada toplam seksen beş metafor elde edilmiş ve beş tema oluşturulmuştur. Araştırmada içerik analiz yöntemi kullanılmıştır. “Özel eğitim gibidir/benzer, çünkü” ifadeleriyle elde edilen bulgular “ihtiyaç olarak özel eğitim”, “eğitimde fırsat eşitliğini sağlama aracı olarak özel eğitim”, “özel ilgi ve yardım aracı olarak özel eğitim”, “koşulsuz kabul sağlama aracı olarak özel eğitim” ve “farklılık olarak özel eğitim” bulgularından oluşmaktadır. Bulgular, "Özel Eğitim" ile ilgili metaforik algıların olumlu olduğunu göstermektedir. Ancak kaynaştırma eğitimi ile ilgili görüşler için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Bozkuş Genç (2021), araştırmasında, özel eğitim öğretmenliği bölümü öğretmen adaylarının yüksek işlevli otizm spektrum bozukluğu olan bireyler ile ilgili oluşturdukları metaforları belirlemiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları 23 öğretmen adayından oluşmaktadır. Araştırmanın verileri bir metafor cümlesinin yer aldığı bir form ile toplanmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda oluşturulan 20 metafor, 7 kategoriye ayrılmıştır. Öğretmen adayları sen çok kar tanesi, uzay, kitabe, labirent metaforlarını oluşturmuşlardır. Öğretmen adaylarının yüksek işlevli otizm spektrum bozukluğu olan bireylerle ilgili metaforlarının olumlu olduğu görülmüştür.

Dayı ve Töret (2021), bu çalışmalarında özel eğitim öğretmen adaylarının iş birliğine ve oluşturdukları metaforların nedenlerine ilişkin metaforik algıları incelemiştir. Araştırmada, 93 özel eğitim öğretmenin oluşturdukları metaforlar ve gerekçeleri incelenmiştir. Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından oluşturulan Metaforik Algı Anketi kullanılmıştır. Ankette “Özel eğitimde iş birliği” gibi yarı yapılandırılmış bir soru bulunmaktadır. Çünkü ". Çalışmanın sonunda, özel eğitim öğretmen adaylarının iş birliğinin yapısı, iş birliğine yönelik tehditler, iş birliğinin gereklilikleri, işbirliğinin önemi ve işbirliğinin amacı gibi beş farklı temadaki yapısı belirlenmiştir.

1.4. Araştırma Gereksinimi

Toplum içerisinde otizmlili bireyler farklı algılanma ve bu bakımdan onlara hak etmedikleri çok farklı sıfatlar yakıştırılmakta ya da haklarında çok farklı anlamlar yüklenerek eksik ya da fazla tanımlamalar yapılmaktadır. Bu bakımdan aslında beyinsel bir bozukluk otizmin toplumda gerçek anlamını ve yerini bulabilmesi için bireylerin düşüncelerinin açığa çıkarılması gerekmektedir.

Bir metafor çalışması olan bu araştırmada toplumdan belirli bir kesit alınarak geleceğin yetişkin bireyleri olacak ve belirli kurumlarda görev alacak lise öğrencilerinin metaforik algılarının belirlenmesi hedef alınmıştır. Böylelikle bir nebze de olsa bireylerin otizm hakkındaki düşünceleri öğrenilerek toplum içindeki doğru algılamaların oluşmasına yön verileceği ve gelecekteki araştırmalara ışık tutacağı düşünülmektedir. Araştırmacı, okullarda otizm spektrum tanısı alan çocuklar hakkında çevrenin, ailelerin, öğretmenlerin ve sınıf arkadaşlarının birbirinden çok farklı ve doğru olmayan bilgilere sahip olduklarını görmüştür. Öyle ki bu çocuklar okul yaşamları sürecinde kendilerine konulan tıbbi tanının yanı sıra yakın çevresi tarafından da ilave ayak üstü konulan tanılarına maruz kalarak öğrenme bozuklukları, obsesif kompulsif nevroz, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu gibi yakıştırmalarla ve olumsuz metaforlarla akademik yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu anlamda çocukluk döneminden başlayarak öğrenim hayatı boyunca ve tüm yaşam dönemlerinde otizmlili bireyler için çok fazla metafor üretilmektedir. Farklı yaş dönemindeki bireylerin söz konusu bozukluk hakkında oluşturduğu metaforları bilmek otizmlili bireylere yaklaşmak bakımından çok önemlidir. Bu anlamda henüz çok işlenmemiş bir konu olan lise öğrencilerinin otizmlili bireyler hakkındaki metaforları konusunun incelenerek bilime destek olmak amaç edinilmiştir.

1.5. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma; lise öğrencilerinin otizm hakkındaki metaforik algılarını açığa çıkarmak için yapılmıştır. Alanyazında otizm hakkında tanımından tedavisine kadar çok fazla bilgi bulunmasına karşılık otizm metaforları konusunda pek bir bilgi bulunmamaktadır. Metaforların araştırılması otizmin toplum tarafından daha iyi tanınması, var olan hatalı düşünme biçimlerinin yerine olumlu metaforların konulması bakımından gereklidir. Çünkü otizm hakkında toplumlarda çok fazla hatalı düşünme biçimi vardır ve bu düşünceler otizme erken yaşta müdahale edilmesine engel olmaktadır. Kimi zaman otizmlili bireylerin ailelerini de esir alan bu olumsuz metaforları belirlemek bu metaforların hangi yaş düzeyine kadar indiğini görmek, oluştuğu en erken yaş grubunu saptamak otizmlili bireylerin anlaşılması ve yanlış müdahalelerin önlenmesi bakımından çok önemlidir. En erken yaş grubu olarak ele alındığında ise ilköğretim döneminin henüz soyut işlemler döneminde olduğunu ve metafor oluşturmak için yeterli soyut düşünceye sahip olmadığını dikkate alırsak araştırma için en uygun yaş dilimi lise dönemine denk gelen son ergenlik dönemi olacaktır. Bu dönem değer yargılarının oluşması bakımından ideal bir yaş grubudur. Bu nedenle araştırma incelendiği yaş grubu bakımından önemlilik arz etmektedir. Alanyazında özellikle soyut düşünme biçiminin egemen olduğu ve mümkün olan en genç yaş grubuna dahil olan lise öğrencilerinin metaforik algılarını inceleyen bir araştırma bulunmamaktadır. Araştırma bu bakımdan büyük bir önem arz etmektedir ve yapılacak olan araştırmalara önemli bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırma, lise öğrencilerinin otizm kavramına ilişkin algılarının metaforlar ile incelenmesi ve otizm hakkındaki önyargıların kırılarak gerçekliğinin açığa çıkarılması ve bu kavramın somut bir yaklaşımla açıklanması bakımından önemlidir. Böylelikle lise öğrencilerinin algılamalarından yola çıkılarak otizmin yeri ve önemi anlaşılabilir, otizmin anlaşılabilmesi sürecine ilişkin önerilerde bulunulabilecektir. Araştırmanın bu alanda yapılacak olan çalışmalara örnek oluşturması bakımından da önemli olduğu düşünülmektedir.

1.6. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; lise öğrencilerinin otizm ile ilgili algılarını, zihinsel imgelerini metaforlarla açığa çıkarmaktır. Bu genel amaç doğrultusunda çalışmada, aşağıda yer alan sorulara yanıt aranmaktadır.

1. Lise öğrencilerinin otizmli bireylere ilişkin sahip oldukları metaforlar (ya da zihinsel imgeler) nelerdir?
2. Bu metaforlar ortak özellikleri bakımından hangi kavramsal kategoriler altında toplanabilir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan fenomenoloji (olgubilim) deseni kullanılmıştır. Fenomenoloji (olgu bilim) deseni, bize yabancı olmayan ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olunmayan olguları dikkate almaktadır (Çelik, Çatalbaş ve Tomul, 2014). Bu bakımdan betimleyici bir araştırma türüdür. Genelleme yapmak yerine olguları tanımlamayı amaçlar (Akturan ve Esen 2008). Bu desende katılımcıların bilgi birikimlerini, algılarını ve olgulara atfettikleri anlamları görmek mümkündür.

Araştırmalarda metaforların nitel veri toplama aracı olarak kullanılabileceği ve verimli bulguların elde edilebileceği bildirilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Metafor kelimesi, genel olarak birden fazla anlamı içinde barındırmaktadır. Temel anlamda “bir anlamı ötekine taşıma” olarak adlandırılan metafor kelimesi, taşıdığı anlamın geniş olmasından dolayı benzetme, eğretileme, istiare ve mecaz gibi anlamları da içinde barındırmaktadır. Metafor kelimesi asıl itibariyle Grekçe’de “metaherein” kelimesine dayanmaktadır (Kılcan, 2017). Taşıma, transfer etme, aktarma gibi anlamları olan metafor kelimesi (meta+ phora) şeklinde açıklanabilen “metaphora”dan üretilmiştir. “Meta” “öte”, “pgora” ise “taşımak” anlamında kullanılan Yunanca kelimelerden oluşmuştur (Tepebaşılı, 2016). Metaforlar, temelde kişilerin duygu, algılama, kavrama ve düşüncelerinin şekil almasında rahatlıkla his, idrak, kavrayış ve düşüncelerini şekillendirilmesinde yardımcı olur ve kişilerin gerçek hayattaki tutum ve davranışlarını etkilemesi bakımından son derece önemli görülmektedir (Collins ve Green, 1990). Metaforlar, eski bilgiler ile yeni edinilmiş bilgiler arasındaki benzeyen yönleri fark ederek ilişkini kurulmasını destekleyerek yeni bilgilenin somutlaşmasına katkıda bulunur (Senemoğlu, 2005). Metaforlar (benzetme, eğretileme, istiare ve mecaz vb.) durumların oluşması ve işleyişi hakkında düşüncelerimizin belirmesine katkı sağlayan, yönlendirme ve denetleme yapan en güçlü bilişsel araçlardandır (Tez, 2016). Metaforlar, bir tanımda bireylerin deneyimlerini anlamlandırmaları bakımından, tecrübelerin dili olarak açıklanmıştır (Miller, 1987’den aktaran; Saban, 2004). Başka bir tanımda da metafor dilin yapısı, kavramı ya da başka bir kavramla kavramaktan oluşan bir canlandırma olarak yorumlanır (Ebben, 2018). Geleneksel olarak metafor doğal ve sosyal bilimlerde edebi yazı biçimlerine karşı duran edebi bir mecaz olarak görülmesine rağmen son yıllarda, çok

disiplinli bir bilişsel dilbilimsel araştırma alanı olarak gelişme göstermiştir (Danforth ve Narayan, 2007). Psikoloji alanında ise psikanaliz bize tüm mitlerin kaynağının bilinçsiz bir istekten doğduğunu söylemektedir. Çünkü çoğu zaman benzer mitler insanların derinden rahatlaması için oluşturulmuştur. Metafor anlamına da gelen mitler bir zamanlar korkmadan ya da umutsuzluğa kapılmadan yaşadığımız olayları tekrar yaşatabilmektedir. Bazen mitler etraflarında dönen ayrıntılı hikayelerin ardında gerçek bir çekirdek doğruyu içermektedir (Waltz, 2003). Mikko Lehtonin (2000), metaforu “dilsel bir imge” olarak tanımlamaktadır. Bir şeyi açıklayarak veya yorumlayarak analogiler yoluyla ve bir başkası aracılığıyla anlamlar üretmektir. Ona göre metaforlar genellikle bir tür olarak kullanılmaktadır. Örnek olarak bir masanın köşe desteğinin “a” olarak adlandırılması durumunda olduğu gibi sözlü kısa gösterimi sadece yardımcı olmakla kalmayıp, ek anlam için benzeşim (analoji) desteği olmadan kapsayıcı bir işlev de görür (Lehtonin, 2000). Benzeme kelimesiyle ilintili olarak bir çok anlama gelen metafor özetle bir varlığın başka bir varlık olarak ifade edilmesidir (Özbaşı ve Aktekin, 2013). Metafor, bir kişinin üst düzeyde soyut, kompleks veya kuramsal bir olguyu anlamasında ve açıklamasında kullanılabileceği güçlü bir bilişsel araç olarak da anılmaktadır (Fetah, Çelik ve Aktürk, 2014). Metaforlar ayrıca, algısal benzerlikleri olan objelerden birinden diğerine anlamın transfer edilmesi olarak tanımlanabilir. Metaforlar, bireyi soyut veya karmaşık olandan daha somut veya denenen olgulara götürür ve böylelikle onların bilinmeyen olgularla ilgili anlayış geliştirmelerine katkıda bulunur. Metaforlar yalnızca dilin süslü kullanılmasına ilişkin bir süsleme sanatı değildir aksine bundan daha fazlasını içermektedir (Saban, Koçbeker ve Saban, 2006).

Bu çalışmada ise lise öğrencilerinin OSB olan bireylere yönelik algılarının metaforlar aracılığıyla ortaya konulması amaçlanmış ve doğrultuda en uygun desen olarak fenomenoloji deseni kullanılmıştır.

2.2. Araştırmanın Evreni Ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini, 2020 - 2021 eğitim-öğretim yılında Kocaeli - İzmit İlçesindeki liselerde öğrenim gören 9., 10., 11. ve 12. sınıflardaki öğrenciler oluşturmuştur. Araştırma örnekleminin belirlenmesinde ise basit seçkisiz örnekleme yolu kullanılacaktır. Basit seçkisiz örnekleme yönteminde, her bir örneklem seçimine eşit seçilme olasılığı bulunmaktadır (Büyüköztürk vd. 2010).

2.3. Katılımcılar

Araştırmaya 2020 - 2021 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ve Kocaeli - İzmit İlçesi'nde farklı lise türlerinde öğrenim gören 9., 10., 11. ve 12. sınıf öğrencileri katılmıştır.

2.3.1. Katılımcıların belirlenmesi

Katılımcıların öncelikli halen bir lisede öğrenim görüyor olmaları ve olarak gönüllü olmaları koşulları aranmıştır. Etik kurul onayı ve Kocaeli - İzmit MEB'den izin alındıktan sonra İzmit ilçesindeki liselerde öğrenim gören ulaşılabilecek öğrenci sayısı araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırma kapsamına alınan her lise türüne ulaşılmaya çalışılmıştır. Öğrencilere öğrenim gördükleri okullarının idaresi ile iletişime geçilerek ulaşılmıştır. Okul psikolojik danışmanlarının da yardımıyla öğrencilere WhatsApp'ten form gönderilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik bilgileri aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Araştırmanın katılımcı grubunu MEB'e bağlı lise ve dengi okullarda öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmaya gönüllü olarak katılması beklenen kişi sayısı 250 olarak hedeflenmiştir. Ancak beklenenden biraz daha fazla olarak 254 katılımcı belirlenmiştir. Katılımcıları belirlemek için amaçlı örneklem türlerinden ölçüt örneklem kullanılmasına karar verilmiştir.

Ölçüt örnekleme; araştırmada amaca uygun olarak oluşturulan nitelikleri, ölçütleri karşılayan kişiler, durumlar ya da olaylarla çalışmasıdır (Büyüksener vd. 2016). Katılımcı ölçütleri ise; lise öğrencisi olmak ve araştırmaya katılımda gönüllü olmaktır.

Tablo 2.1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Bilgileri

Okul Türü	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		Anadolu Meslek Lisesi		Anadolu İmam Hatip Lisesi		Toplam
	K	E	K	E	K	E	K	E	
Cinsiyet									
Sınıf									
9.sınıf	9	11	3	2	--	1	2	--	28
10.sınıf	13	5	38	14	5	--	--	--	75
11.sınıf	8	6	17	5	--	--	--	--	36
12. sınıf	13	9	1	-	4	--	--	--	27
Toplam	43	31	59	21	9	1	2	--	166

Yukarıda verilen Tablo 2.1.' de araştırmaya katılan öğrencilerin demografik bilgileri sunulmuştur. Buna göre öğrenciler arasından en çok katılım 10.sınıf öğrencileri arasından olmuştur.

2.3.2. Katılımcılara ulaşılması

Kocaeli MEB'den alınan izin ve etik kurul onayı doğrultusunda hazırlanan anket soruları ve demografik bilgi formu Google Form'da oluşturulmuştur. Örgün eğitim kurumlarında görev yapan idarecilerin bilgisi ve desteği ile okul psikolojik danışmanları tarafından öğrencilere WhatsApp ya da e-posta üzerinden ulaştırılmıştır.

2.3.3. Katılımcıların özellikleri

Araştırmaya dahil olan katılımcıların herhangi bir lise türü ve sınıf düzeyinde olmasının yanı sıra otizm hakkında bir fikirlerinin olması beklenmektedir.

2.4. Araştırmacı

Araştırmacı, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Otizmde Uygulamalı Davranış Analizi Yüksek Lisans Programında kayıtlıdır. Araştırmacı Kocaeli-İzmit Yarbay Refik Cesur İlkokulu'nda psikolojik danışman olarak görev yapmaktadır. PDR alanında doktora yapmıştır. Uzun yıllardan beri rehber öğretmen/psikolojik danışman olarak görev yapan araştırmacı çalıştığı okullarda otizm spektrum bozukluğu tanısı alan öğrencilerle de çalışmıştır. Halen çalıştığı okulda kaynaştırma eğitimine tabi olan ve otizm - özel eğitim sınıfındaki otizmli çocuklar ile de ilgilenmektedir.

2.5. Veri Toplama Araçları

Veri Toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen ve 7 maddeden oluşan bir anket kullanılmıştır. Ankette okul, yaş, sınıf bilgisinin yanı sıra otizm ile ilgili üç maddeden oluşan metafor soruları bulunmaktadır. Veriler mecaz (metafor) yöntemiyle toplanmıştır. Mecazlar (metafor), nitel araştırmalarda durumları betimlemek ve anlamak için sıkça kullanılan bir veri toplama yöntemidir (Aslan, 2017). “Metafor analizi herhangi bir konu hakkında konuşmak için kullanılan dilsel metaforlardan örnekler toplamak, onlardan örnekledikleri kavramsal metaforlara genelleme yapmak; sonuçlarını insanların inançlarını ve eylemlerini inşa eden veya kısıtlayan anlayışlar ya da düşünce kalıpları önermek için kullanılan bir yöntemdir (Armstrong vd., 2011). Bu

çalışmada, liseli öğrencilerin otizm hakkındaki metaforik algılarının araştırılması hedeflendiği için, şu soruyla mecaz verisi toplanmıştır:

“Otizmlili bireyler gibidir/benzemektedir, çünkü.....”.

Ankette öğrencilere demografik soruların dışında otizmle ilgili sorular sorulmuştur. Öğrencileri asıl metafor sorusuna hazırlamak için tasarlanmış olan sorulardan birisi daha önce otizmi duyup duymadıkları; diğeri ise otizmlili bir yakınları olup olmadığıdır. Böylelikle öğrencilerin genelden özele doğru giden bir soru silsilesi içerisinde metafor sorusunu cevaplamalarının daha kolay olacağı ve öğrencilerin bu soruyu cevaplarırken kendilerini hazır hissedecekleri düşünülmüştür. Yukarıda belirtilen metafor sorusu ile lise öğrencilerinden otizmlili bireyler hakkında benzetme yapmaları istenmiştir. “Otizmlili bireyler gibidir/benzemektedir” ifadesiyle otizmi herhangi bir şeye benzetme yelpazesi oldukça geniş tutulmuştur. Benzetilen şey burada somut ya da soyut herhangi bir şey olabilmektedir. Böylelikle katılımcıların hayal güçlerinin daha verimli olarak çalışmaları sağlanmıştır. Metafor sorusunun devamı olan “çünkü” bağlacı ile de benzetmenin mantıklı bir çerçeve dahilinde oluşturulması planlanmıştır. Bu durumda katılımcılardan alınacak olan cevaplarda benzetme nesnesi ile açıklaması arasındaki uyumsuzluk, mantıksızlık gibi durumlar yadsınacak ve söz konusu bu katılımcı görüşleri işleme alınmayacaktır.

2.6. Veri Toplama Süreci

Araştırma verilerinin toplanması için katılımcı grubunda yer alan öğrencilere Google Form’da hazırlanmış çevrim içi anket gönderilmiştir. Anketlerin doldurulması, katılımcıların belirleyeceği zamanlarda pandemi süreci göz önünde bulundurularak çevrim içi olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada “Anket Soruları” olarak okul, yaş, cinsiyet ve sınıf gibi bağımsız değişkenlerle metafor soruları bulunmaktadır.

2.7. Verilerin Analizi

Bu araştırmanın verileri, Saban’ın (2008) araştırmasındaki verileri analiz etme yolu örnek alınarak analiz edilecektir. Bu yöntemde araştırmadan elde edilen veriler beş basamakta analiz edilmelidir. Bu basamaklar:

- 1- geçerli metaforların kodlanması ve geçersiz metaforların ayıklanma aşaması,
- 2- örnek metafor ifadelerini derleme aşaması,
- 3- temalara göre kategori geliştirme aşaması,

4- geçerlik ve güvenirliği sağlama aşaması ve

Aşağıda bu basamaklara ayrıntılı olarak yer verilmiştir:

1) Geçerli metaforların kodlanması ve geçersiz metaforların ayıklanma aşaması: Araştırmada örneklem grubundaki öğrencilerinden elde edilen metaforlar, otizm kavramı altında öncelikle geçerli olup olmama durumlarına göre ayıklanmıştır. Ayıklanma işlemi yapılırken oluşturulan metaforla benzetilme yönü arasında uyumsuzluk bulunması ya da metaforların üretilip açıklamasının yapılmadığı veya “çünkü” ile başlayan kısımda gerekçe yerine ilgisiz açıklamalar yapılan katılımcı görüşleri elenmiştir.

Araştırmadan toplam... metafor yukarıda sayılan gerekçelerle çıkarılmıştır. Araştırmaya katılan ise

2) Bu aşamada otizm kavramı altında yer alan metaforlar, öğrencilerin ifadeleri ışığında kodlanmıştır. Her katılımcı görüşüne bir sayı ile öğrenim gördüğü lise türünün baş harflerinin kısaltılmışı şeklinde bir kod atanmıştır. Örnek olarak 1. sırada yer alan fen lisesi öğrencisine (1FL) kodu verilmiştir. Araştırmaya katılan toplam 254 katılımcıdan 107 katılımcının ifadeleri yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı veriler arasından çıkartılmıştır. Katılımcı ifadelerinin çıkartılış nedenleri arasında metafor oluşturulmuş ancak açıklaması boş bırakılmış, metafordan sonra açıklama verilmiş ancak verilen açıklama metaforla uyuşmamış gibi nedenler bulunmaktadır. Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin genel olarak oluşturdukları metafor sayısı 37’dir. Elde edilen bu metafor sayısı ... kategori altında toplanmıştır. Ayrıca öğrencilerden elde edilen metaforlar sınıflara göre de oluşturulmuş ve her sınıf bazında metafor ve kategori elde edilmiştir. Buna göre, 9.sınıflardan elde edilen metafor ve kategori sayısı 31; 10.sınıflardan elde edilen metafor ve kategori sayısı 74.... 11.sınıflardan elde edilen metafor ve kategori sayısı 28... ve son olarak 12. sınıflardan elde edilen metafor sayısı ve kategori sayısı 25 ... dır.

3) Bu aşamada geçerli metaforlar alfabetik olarak sıralanırken, geçersiz metaforlar içeren (benzetilen kavramla benzerlik nedeni uyuşmayan metaforlar içeren) formlar ayıklanmıştır.

b) Örnek metafor ifadelerini derleme aşaması

Bu aşamada, örneklem grubu öğrencilerinin geçersiz formlar araştırma dışında tutularak örnek metafor ifadelerinin derlenmesi işlemi yapılmıştır.

c) Temalara göre kategori geliştirme aşaması

Bu aşamada örneklem grubu öğrencilerinin otizm kavramına ilişkin ürettikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından irdelenmiştir. Bu amaçla metaforların, benzerlik kurulan kavram, durum, nesne, olay vb. ile bu kavram, durum, nesne, olay vb. arasındaki ilişkileri bakımlarından analiz edilmiş ve hangi tema altında yer almalarının uygun olacağına karar verilmiştir.

2.8. Geçerlik - Güvenirlik

Araştırmanın güvenilirliğini sağlama aşamasında lise öğrencilerinin otizm kavramına ilişkin ürettikleri metaforların hangi kategorilerle eşleşebileceğini belirlemek amacıyla uzman görüşlerine başvurulmuştur. Bunun için bir form oluşturulmuş ve bu formda öncelikle araştırmacı tarafından alfabetik olarak sıraya dizilmiş olan metaforlar, ilgili oldukları düşünülen kategorilerin yanındaki sütuna yazılmıştır. Aynı formda diğer sütunlara ise uzman görüşü başlığı altında üç alt başlık oluşturulmuş ve bu başlıklara “uygun”, “uygun değil” ve “önerilen kategori” yazılarak daha işlevsel bir uygulama oluşturulmuştur. Uzman görüşlerinin alınması için üretilen metaforların listesi, kategori isimleri ile özelliklerinin bulunduğu bu formda uzmanlardan metaforları oluşturulan kategorilerin özelliklerine göre yerleştirmeleri istenmiştir.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için, araştırmada oluşturulan kavramsal kategoriler altında verilen metaforlar daha önce metafor çalışmaları yapmış iki uzman tarafından değerlendirilmiştir. Uzmanların yaptığı eşleştirmeler araştırmacının kendi oluşturduğu kategorilerle karşılaştırılmış ve yapılan karşılaştırma sonucunda görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları saptanarak araştırmanın güvenilirliği, (Güvenirlik = görüş birliği / (görüş birliği + görüş ayrılığı) formülü ile sağlanmıştır.

Nitel çalışmalarda, uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasındaki uyumun %90 ve üzeri olduğu durumlarda istenilen düzeyde bir güvenilirlik sağlanmış olmaktadır (Saban, 2008).

Güvenirlik çalışması aşamasında uzman görüşüne başvurma süreci bittikten sonra 9. sınıflar için metafor, 10. sınıflar için metafor, 11. sınıflar için metafor ve 12. sınıflar için metafor uzman görüşü doğrultusunda önerilen kategoriye yerleştirilmiştir. Bu şekilde,

Güvenirlik;

9.Sınıf için Güvenirlilik = $38 / (38+4) = 0.90$

10.Sınıf için Güvenirlilik = $32 / (32+3) = 0.91$

11. Sınıf için Güvenirlilik = $23 / (23+4) = 0.85$ oranında güvenilirlik elde edilmiştir.

12. Sınıflar için Güvenirlilik = $18 / (18+1) = 0.94$

Tablo 2.2. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sınıflara Göre Metafor Dağılımı

Sınıflar	Metafor Sayısı	Çıkarılan Ya Da Değiştirilen Metafor Sayısı	İşlem	Güvenirlilik
9.sınıf	38	4		0.90
10.sınıf	32	3		0.91
11.sınıf	23	4		0.85
12.sınıf	18	1		0.94

Tablo 2.2’de araştırmaya katılan öğrencilerin sınıflara göre oluşturdukları metaforlar, çıkarılan metafor sayıları ve güvenilirlik katsayıları verilmiştir. Buna göre en fazla metafor 9. sınıf öğrencileri tarafından oluşturulmuştur. Güvenirlilik katsayısı bakımından ise en yüksek katsayıya sahip olan metaforlar 10 ve 12. sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlardır.

2.9. Araştırma Etiği

Araştırmanın etik kurul onayı 29.06.2021 tarihinde 28195 nolu protokol ile alınmıştır. Etik kurul onayının aslı ek bölümünde sunulmuştur.

3. BULGULAR

Bu bölümde, araştırma sorularının cevaplarını oluşturacak bulgular yer almaktadır.

3.1. Lise Öğrencilerinin Otizm Kavramına İlişkin Kullandıkları Metafor Analiz Bulguları

1. Lise öğrencilerinin otizmlili bireylere ilişkin sahip oldukları metaforlar (ya da zihinsel imgeler) nelerdir?

2. Bu metaforlar ortak özellikleri bakımından hangi kavramsal kategoriler altında toplanabilir?

Araştırmanın birinci alt problemini açıklamak için lise öğrencilerinin otizm kavramına yönelik kullandıkları metaforlar ve bu metaforların ortak yönleri, içerik analizi kullanılarak kavramsal kategorilerde ele alınmış ve her kategoride yer alan metaforlar tabloda belirtilmiştir. Ayrıca, öğrencilerin oluşturdukları metaforlara ilişkin cümlelere yer verilmiştir.

Tablo 3.1. *Lise öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar*

Sıra	Metafor	Frekans	Sıra	Metafor	Frekans
1	Anormal	1	20	İnsan	1
2	Bebek	6	21	Kapı	1
3	Bilim insanı	2	22	Kaplumbağa	1
4	Bizden uzağa bakmak	1	23	Kedi	2
5	Ceylan	1	24	Kitap	2
6	Çiçek	8	25	Kutu	4
7	Çocuk	22	26	Maden	1
8	Down sendromu	1	27	Melek	6
9	Dört yapraklı yonca	2	28	Mucize	1
10	Elmas	2	29	Olgunlaşmış meyve	1
11	Farklı	3	30	Özel	2
12	Gezegenden gelen biri	1	31	Öğrenci	1

Tablo 3.2. (Devamı) Lise öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar

13	Gökkuşağı	1	32	Öğretmen	1
14	Göz teması yok	1	33	Saf çocuksu	1
15	Gümüş	1	34	Saf-temiz	6
16	Hasta	1	35	Serçe	1
17	Hayata kapalı	1	36	Tipik	17
18	İçe dönük		37	Yardıma ihtiyacı var	1
19	İki elmanın yarısı	1			

Yukarıdaki tabloda lise öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar verilmiştir. Araştırma verileri kapsamında lise öğrencileri “otizm” kavramına ilişkin 37 adet metafor oluşturmuştur. Öğrenciler, otizm kavramına yönelik en çok üretilen metafor “çocuk” f = 22 “tipik f = 17” olmuş, bunu sırasıyla ve “çiçek f = 8” metaforları izlemiştir.

“77- Kedi gibidir çünkü sürekli ilgi ve sevgi isterler”

“216- Kedi gibidirler çünkü saf temiz ve sevimlilerdir”

“78- Otizm hastalık değil farklılıktır ve çok tatlılardır bence.”

Kategori 3: “Hasta” kategorisinde toplam 4 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımları aşağıdaki gibidir:

“13- Otizmlı bireyler saf temiz çocuklar gibidirler. Sahip oldukları hastalık onları sıradan insanlardan geriye attığı gibi onlara hiçbir insanda bulunmayan muhteşem özelliklerde verir.”

“128- Otizmlı bireyler yeni doğmuş bebek gibidir çünkü rahatsızlıklarından dolayı.”

“135-Çocuk gibidirler çünkü otizmlı kişiler hastalığı dolayısıyla böyledirler. Bence.”

“226- Otizmlı bireyler insanlarla göz teması kurmuyor gibidir çünkü beynin bir bölgesinde oluşan aşırı aktivite sonucu hissedilen rahatsızlıktan dolayıdır.”

Kategori 4: “Gelişim Geriliği” kategorisinde toplam 5 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımları aşağıdaki gibidir:

“13- Otizmlı bireyler saf temiz çocuklar gibidirler. Sahip oldukları hastalık onları sıradan insanlardan geriye attığı gibi onlara hiçbir insanda bulunmayan muhteşem özelliklerde verir.”

“30- Otizmlı bireyler henüz olgunlaşmamış meyve gibidir. Nasıl ki olgunlaşmamış meyveyi ötekileştirmiyor, onlara da diğerlerine gösterdiğimiz sabrı ve ilgiyi gösteriyorsak otizmlı bireylere de böyle davranmalıyız.”

“44- Otizmlı bireyler saf düşünceli çocuklara benzemektedir çünkü egolarının yok denecek kadar az olmasının yanında algılama seviyeleri ortalamaya kıyasla daha düşüktür.”

“129- Yaşları büyük olsa da çocuk gibilerdir çünkü sevgiyi her zaman hak ediyorlar dış görünüşleri farklı gen işleyişlerinden dolayı kusurlu olsada onlardan korkmamalı onlara sevgi ve saygı göstermeliyiz.”

“218- Otizmlı bireyler özel insanlardır, çünkü normal insanlara göre gelişimlerini tamamlayamazlar.”

Kategori 5: “Özel” kategorisinde toplam 5 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımları aşağıdaki gibidir:

“13- Otizmlı bireyler saf temiz çocuklar gibidirler. Sahip oldukları hastalık onları sıradan insanlardan geriye attığı gibi onlara hiçbir insanda bulunmayan muhteşem özelliklerde verir.”

“15- Otizmlı bireyler de herkes gibi normal bir insandır çünkü her insanın kendine göre özellikleri vardır ve herkes özeldir.”

“49- Otizmlı bireyler 4 yapraklı yonca gibidir çünkü normal yoncalar 3 yapraklı olsa da çok nadir yoncalar 4 yapraklı olur. Nasıl 4 yapraklı yonca şans belirtisi olarak görülüyorsa otizmlı bireylerde aramızdaki en şanslı insanlardandır. Çünkü onlar fiziksel olarak farklı oldukları gibi zihinsel olarak da farklıdır ve dünyayı çok daha farklı daha güzel pencerelerden görebiliyorlar. Ama bazen yoncaların ayaklar altında kalıp ezilmesi gibi kötü niyetli ve genellikle otizmlı bireyler hakkında yeterli bilgisi bulunmayan kişiler acımasızca özellikle dış görünüşleri hakkında onları eleştiriyor; sözel ve fiziksel saldırılarda bulunuyorlar. Ama benim görüşüm her birinin birer dört yapraklı yonca olduğu yönünde. 🍀”

“95- Bana göre otizmlı bireyler dört yapraklı yonca gibidir, çünkü zor bulunur ve mutluluk verirler.”

“213- Otizmlı bireyler muhabbet kuşları arasında kalan serçe gibidir. Doğuştan muhabbet kuşu değil diye yargılanamaz ve serçe olduğu kabul edilmelidir.”

Kategori 6: “İletişim Güçlüğü” kategorisinde toplam 2 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımları aşağıdaki gibidir:

“4- Normal bireylere benzer sadece iletişim engelleri vardır. Hatta bazı alanlarda çok başarılılar.”

“50- Otizmlı bireyler normal insanlar gibidir çünkü normal insanlardan tek farkı bireyin etrafı ile sözel veya sözel olmayan bir şekilde uygun iletişim kuramamasıdır.”

Kategori 7: “Saf/Temiz/Masum” kategorisinde toplam 7 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımları aşağıdaki gibidir:

“7- İyi biri gibidir. Çünkü uzaktan saf ve temiz gözükmektedir.”

“19- Diğer insanlarla iletişim kurmakta zorlandıklarından dolayı toplumdan uzaklaştıklarını, bu nedenle otizmlı bireylerin saf ve çocuksu insanlara benzediğini düşünüyorum.”

“24- Otizmlı bireyler bebek gibidir çünkü savunma iç güduları düşüktür” “138- +1 farkla kötülüğü bilmeden bebek gibi bakım isteyen bir farklılıktır”

“175- çiçeklere benziyorlar. Saf ve temiz gülümsemelere sahipler çünkü.”

“233- Su gibidir çünkü bana göre çok saf ve temizler.”

“245- Otizmlı bireyler bebeklere benzemektedir çünkü masumlardır.”

Kategori 8: “Merak” kategorisinde toplam 1 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımları aşağıdaki gibidir:

“239- Otizmlı çocuklar yeni doğmuş bir bebeğe benzemektedir. Çünkü etrafa dikkatli bakışlar atarlar.”

Kategori 9: “Özel Gereksinimli” kategorisinde toplam 16 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımları aşağıdaki gibidir:

“23- Otizmlı insanlar bence bir çiçek gibidir çünkü çiçek nasıl sen ona sevgiyle istekli ve şefkatle bakınca çiçek büyür ve koskocaman olur ama düzenli bakmayıp sevgini çiçeğe vermezsen çiçek büyümmez ve solarsa otizmlı insanlarda siz onlara sevgi ve ilgili davranırsanız onlarda size karşı öyle davranır ama onlara kötü davranıp dışlarsanız onlarda sizi sevmez ve size karşı kendini göstermez.”

“30- Otizmlı bireyler henüz olgunlaşmamış meyve gibidir. Nasıl ki olgunlaşmamış meyveyi ötekileştirmiyor, onlara da diğerlerine gösterdiğimiz sabrı ve ilgiyi gösteriyorsak otizmlı bireylere de böyle davranmalıyız.”

“42- çiçek, gerekli bakımları sağlandığında meyve verir”

“43- Otizmlı bireyler değerli bir kitap gibidir çünkü sayfalarına bakmazsak, onlara zaman ayırmazsak anlamlarını çözemeyiz.”

“52- Otizmlı bireyler sosyal ilişkilerde sıkıntı yaşayan çocuklara benzemektedir. Çünkü otizmlı bireylerin çeşitli sıkıntıları ve özel gereksinimleri var.”

“68- Ender bir çiçek gibidir çünkü çoğunluktan farklıdır, özel bakım gerektirir.”

“85- Otizmlı bireyler çocuk gibidir çünkü şefkate bakıma ve ilgiye ihtiyaçları vardır.”

“100- Bence bir çiçek gibidir, gülümseyince yüzünde güneş açan hep mutlu olmasını istediğim kişilerdir çünkü onlar bu hayatta bize verilmiş samimi korunmaya ihtiyaç duyan toplumdaki uzaklaşmaya değil de iyice aramızdan biri olması gereken kişilerdir. Otizmlı bireyler mutlu olunca gözleri parlıyor ve ben hep o sahneyi yaşamak istiyorum onlarla aynı dünyada aynen diğer canlılarla da olduğu gibi beraber el ele yaşamak istiyorum. Otizmliler benim için birer kardeş birer arkadaşdır. Onların bu dünyada yeri var ve biz bu yeri onlardan almamalıyız. Arkanızda değil ,yanınızdayım 💜.”

“103- Otizmlı bireyler yardıma ihtıyacđ var gibidir ve sürekli sakin bir ortama ihtıyacđ olduğunu belli eder. Çünkü aksi bir durumda tepkileriyle bunu gösterirler. Umarım hayatları güzel geçer iyi ki varlar :)”

“138- +1 farkla kötülüğü bilmeden bebek gibi bakım isteyen bir farklılıktır.”

“148- Çocuk gibidirler çünkü sevgiye ihtiyaçları vardı.”

“159- Sevgiye muhtaçtır. Küçük bir çocuk gibidirler”

“169- çocuk gibidir çünkü kötü veya iyi davranışlarının pek farkında değiller bu yüzden biraz daha hoşgörü göstermemiz gerekiyor.”

Kategori 10: “Hassas” kategorisinde toplam 3 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımları aşağıdaki gibidir:

“87- Otizmlı bireyler çiçekler gibidir çünkü narin ve güzeldirler.”

“170- Pamuk gibidir çünkü kalpleri naiftir.”

“250- çocuk gibidir. Çünkü çabucak kırılabilen ve mutlu olan kişilerdir.”

Kategori 11: “Mutluluk Kaynağı” kategorisinde toplam 3 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımları aşağıdaki gibidir:

“95- Bana göre otizmlı bireyler dört yapraklı yonca gibidir, çünkü zor bulunur ve mutluluk verirler.”

“109- Çevrelerine mutluluk saçan bir çiçek çünkü tanıdığın bildiğim tüm bireyler anlayamadığım bir şekilde çevrelerine mutluluk veriyor.”

“250- çocuk gibidir. Çünkü çabucak kırılabilen ve mutlu olan kişilerdir.”

Kategori 12: “Nadir” kategorisinde toplam 1 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımları aşağıdaki gibidir:

“95- Bana göre otizmlı bireyler dört yapraklı yonca gibidir, çünkü zor bulunur ve mutluluk verirler.”

Kategori 13: “İçe Dönük” kategorisinde toplam 11 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımları aşağıdaki gibidir:

“6- Normal insanlar gibi gözükmemektedir sadece tek farkları biraz soğuk, içedönük, asosyal olmaları.”

“17- normal insanlara benzemektedir çünkü onların sosyal algılarının biraz daha zayıf olması dışında bir farkımız yok.”

“19-Diğer insanlarla iletişim kurmakta zorlandıklarından dolayı toplumdan uzaklaştıklarını, bu nedenle otizmlı bireylerin saf ve çocuksu insanlara benzediğini düşünüyorum.”

“52- Otizmlı bireyler sosyal ilişkilerde sıkıntı yaşayan çocuklara benzemektedir. Çünkü otizmlı bireylerin çeşitli sıkıntıları ve özel gereksinimleri var.”

“107- Otizmlı bireyler çocuk gibidir çünkü kişinin etrafıyla sözel ve sözel olmayan şekilde uygun ilişki kuramamasını çocuk gibi olduğunu düşünebiliriz.”

“197- çocuk gibilerdir çünkü iletişim kurmak zordur.”

“215- Utangaç çocuklar gibidir çünkü arkadaşlıkla ilgili uygun”

“226- Otizmlı bireyler insanlarla göz teması kurmuyor gibidir çünkü beynin bir bölgesinde oluşan aşırı aktivite sonucu hissedilen rahatsızlıktan dolayıdır.”

“231- Çiçek/ hepsi aslında çok zekidir ama sonradan açılırlar ve biraz zamanla topluma uyum sağlamaya başlarlar.”

“237- Otizmlı bireyler savunmasız çocuklar gibidir. İnsanlarla göz teması kuramazlar iletişim kurmaktan kaçınırlar vb.”

“246- Otizmlı birey içe kapanıklık gibidir. Çünkü insanlarla pek muhatap olmazlar.”

Kategori 14: “Çocuk” kategorisinde toplam 8 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımları aşağıdaki gibidir:

“44- Otizmlı bireyler saf düşünceli çocuklara benzemektedir çünkü egolarının yok denecek kadar az olmasının yanında algılama seviyeleri ortalamaya kıyasla daha düşüktür.”

“83- Çocuk/daha basit düşünürler.” “107- Otizmlı bireyler çocuk gibidir çünkü kişinin etrafıyla sözel ve sözel olmayan şekilde uygun ilişki kuramamasını çocuk gibi olduğunu düşünebiliriz.”

“135- Çocuk gibidirler çünkü otizmlı kişiler hastalığı dolayısıyla böyledirler. Bence”

“146- Çocuk gibidir. Çünkü çok saf ve masumdur”

“169- Çocuk gibidir çünkü kötü veya iyi davranışlarının pek farkında değiller bu yüzden biraz daha hoşgörü göstermemiz gerekiyor.”

“171- Kaç yaşında olurlarsa olsunlar çocuk gibidirler, çünkü tıpkı çocuklar gibi temiz kalplidirler ve kötü düşünmezler.”

“251- Çocuk gibidirler. Çünkü her şeye sevinirler mutlu olurlar.”

Kategori 15: “Melek” kategorisinde toplam 6 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımları aşağıdaki gibidir:

“5- Melek çok masumdurlar.”

“27- Melek gibidir çünkü içlerinde hiçbir kötü niyet yok, hep pozitif ve çok sevimliler.”

“59- Melek gibidirler çünkü çok masumlar.”

“75- Melek gibidirler çünkü onlar insanlar kadar acımasız değil, masumdurlar.”

“113- Otizmlı bireyler Melek gibidir, çünkü hiçbir kötülükleri yoktur.”

“117- Melek gibi iyi niyetliler çünkü hiçbir şekilde akıllarında kötülük olmuyor hep yardım ve sevecenli”

Kategori 16: “İyi” kategorisinde toplam 1 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımları aşağıdaki gibidir:

“177- Pamuk gibidir. Çünkü kalpleri çok temizdir.”

Kategori 17: “Farklı” kategorisinde toplam 7 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımları aşağıdaki gibidir:

“30- Otizmlı bireyler henüz olgunlaşmamış meyve gibidir. Nasıl ki olgunlaşmamış meyveyi ötekileştirmiyor, onlara da diğerlerine gösterdiğimiz sabrı ve ilgiyi gösteriyorsak otizmlı bireylere de böyle davranmalıyız.”

“34- Otizmlı bireyler gelişimsel bozukluklar yüzünden standart insanlardan biraz farklıdır ama bu demek değildir ki ""onların bizle alakası bile yok, zeka gerilikleri var!."" Hayır, sadece ufak farklılıklar var. Bu yüzden onlarla iletişimde bulunurken daha dikkatli ve iyi bir şekilde dinlemeli ve cevap vermeliyiz. Gibidir/ Benzemektedir ifadesi talihsiz bir tabir olur.”

“49- Otizmlı bireyler 4 yapraklı yonca gibidir çünkü normal yoncalar 3 yapraklı olsa da çok nadir yoncalar 4 yapraklı olur. Nasıl 4 yapraklı yonca şans belirtisi olarak görülüyorsa otizmlı bireylerde aramızdaki en şanslı insanlardandır. Çünkü onlar fiziksel olarak farklı oldukları gibi zihinsel olarak da farklıdır ve dünyayı çok daha farklı daha güzel pencerelerden görebiliyorlar. Ama bazen yoncaların ayaklar altında kalıp ezilmesi gibi kötü niyetli ve genellikle otizmlı bireyler hakkında yeterli bilgisi bulunmayan kişiler acımasızca özellikle dış görünüşleri hakkında onları eleştiriyor; sözel ve fiziksel saldırılarda bulunuyorlar. Ama benim görüşüm her birinin birer dört yapraklı yonca olduğu yönünde. 🍀”

“54- Otizmlı bireyler başkagezegenden gelenbiri gibidir. Çünkü otizmlı bireylere dünya daha farklı açıdan görünür.”

“95- Bana göre otizmlı bireyler dört yapraklı yonca gibidir, çünkü zor bulunur ve mutluluk verirler.”

“217- Mucize, onlar farklıdır.”

“236- Otizmli bireyler yeni bir hayat gibidir, çünkü bizlerden arınmış bir şekilde farklı ve renkli bir dünyaları olduğunu düşünüyorum.”

Kategori 18: “Rengarenk” kategorisinde toplam 1 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımları aşağıdaki gibidir:

“88- Otizmli bireyler gökkuşağı gibidir. Çünkü her rengi içinde barındırır.”

Kategori 19: “Renkli Dünya” kategorisinde toplam 1 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımları aşağıdaki gibidir:

“236- Otizmli bireyler yeni bir hayat gibidir, çünkü bizlerden arınmış bir şekilde farklı ve renkli bir dünyaları olduğunu düşünüyorum.”

Kategori 20: “Anormal” kategorisinde toplam 2 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımları aşağıdaki gibidir:

“123- Bizden uzağa bakıyormuş gibidirler.”. “Çünkü normal insanlar gibi hareket etmezler mesela düzen takıntıları gibi”

Kategori 21: “Değerli” kategorisinde toplam 4 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımları aşağıdaki gibidir:

“47- Madenlere benzer çünkü işledikçe güzelleşip değer kazanırlar.”

“79- Otizmli bireyler birçok kömürün içindeki elmas gibidir çünkü ne kadar iletişimde zorlansalar da hayata bambaşka bir gözle bakarlar ve bunu çok az insan yapabilir.”

“219- Gümüş, parlatmak gerekir.” “240-otizmli bireyler korunması gereken bir elmasa benzerler çünkü onlar çok değerlidir.”

Kategori 22: “Gelişime Açıklık” kategorisinde toplam 2 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımları aşağıdaki gibidir:

“36- Otizmli bireyleri biz öğrencilere benzetiyorum. Çünkü onlar da bizler gibi öğrenme zorluğu çekse bile yine de öğrenmeyi başarabilen bireylerdir. Bizde de olduğu gibi bazıları üstün kabiliyetlere sahip olsalar da bazılarında birtakım farklılıklar olabileceğini düşünüyorum.”

“172- Çok özel kişilere benzemektedir. Çünkü aslına bakarsak onlar bizden çok daha zeki fakat belirli sebeplerden dolayı zekalarını kullanamıyorlar. Çok ince ayrıntılarıyla becerilerini ortaya koyabiliyorlar tabii üzerlerine düşülürse...”

Kategori 23: “Öğretici” kategorisinde toplam 1 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımları aşağıdaki gibidir:

“220- Öğretmen, bize bişeyler öğretirler.”

Kategori 24: “Gizemli” kategorisinde toplam 6 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımları aşağıdaki gibidir:

“12- Otizmlili bireyler kapı gibidir çünkü içini açmadan ne olduğunu bilemesin.”

“39- konuşmaya çalışan çocuklar gibidir çünkü bi konuşmalar neler anlatırlar kim bilir.”

“72- Otizmlili bireyler sürpriz kutu gibidir çünkü neye ne tepki vermeleri gerektiğine karar veremeyip beklenmedik tepkiler verebilirler.”

“101- Otizmlili bireyler, kapağı daha önce hiç açılmamış birbirinden farklı kutular gibidir çünkü her biri içinde bilmediğimiz özellikler taşır ve birbirinden ayrılır.”

“173- Otizmlili bireyler gizemli kutular gibidir. “176-Otizmlili bireyler çocuk gibidir çünkü anlaşılması bazen zor olabilir.”

Kategori 25: “Üstün Yetenek” kategorisinde toplam 2 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımları aşağıdaki gibidir:

“116- Otizmlili bireyler bilim insanına benzemektedir çünkü normal insanların düşünemediği kadar hızlı ve seri düşünebiliyorlar.”

“122-Otizmlili bireyler bilim insanına benzemektedir çünkü normal insanın yapamayacağı hızda düşünür ve analiz ederler.”

Kategori 26: “Sıradan” kategorisinde toplam 10 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımları aşağıdaki gibidir:

“10- normal bireylerdir/otizmlili olup olmamaları bir fark yaratmıyor.”

“15- Otizmlili bireyler de herkes gibi normal bir insandır çünkü her insanın kendine göre özellikleri vardır ve herkes özeldir.”

“31- Normaller işte aslında çok bir farkları yok bizden.”

“55- Normal insan, dışarıdan bir farkları yok.”

“133- normal insan farkımız yok.”

“137- Diğer insanlar gibidir çünkü onların eksiklikleri ya da fazlalıkları normal insanlardan ayıran kötü bir özellik değildir.”

“153- Otizmlili bireyler bize benzemektedir çünkü onlar da normal insanlardır.”

“158- Otizmlili bireyler sıradan görünmektedir çünkü onlarda normal insandır.”

“232- otizmi bireylerin normal insanlardan pek farkı yoktur bence dikkate problem olduğunu hatırlıyorum.”

3.2.1.1. Dokuzuncu sınıf lise öğrencilerinin otizm kavramına ilişkin kullandıkları metaforlar ve kavramsal kategoriler

9. sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar ve ait oldukları kavramsal kategoriler Tablo 3.2.'de yer almaktadır:

Tablo 3.3. Fen ve Anadolu lisesinde öğrenim gören 9.sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ve kategoriler

Sıra	Metafor	Kategori	Katılımcı Kodu	Frekans
1	Kapı	Gizem	(12FL)	1
2	Saf Çocuk	Gelişim Geriliği	(13FL)	1
3	Temiz Çocuk	Gelişim Geriliği	(13FL)	1
4	Saf-Temiz Çocuk	Muhteşem Özellik	(13FL)	1
5	Tipik-Sıradan İnsan	Özel Gereksinimli	(14FL)	6
6	Tipik-Sıradan İnsan	Zayıf Sosyal Algı	(17FL)	
7	Saf-Çocuksu İnsan	İletişim Zorluğu	(19FL)	1
8	Tipik-Sıradan İnsan	Farklı	(22FL)	
9	Tipik – Sıradan	Farksız	(31FL)	
10	Tipik – Sıradan	İyi	(41FL)	
11	Maden	Değerli	(47FL)	1
12	Tipik-Sıradan	İletişim Güçlüğü	(50FL)	
13	Asosyal Çocuk	Sorunlu	(52FL)	2
14	Asosyal Çocuk	Özel Gereksinimli	52FL)	
15	Masum	Mağdur	(53FL)	1
16	Uzaylı	Farklı	(54FL)	1
17	Çocuk	Basit Düşünme	(83FL)	2
18	Gökkuşağı	Rengarenk	(88FL)	1
19	Yardıma İhtiyacı Olma	Özel Gereksinimli	(103FL)	1
20	Sükûnet	Tepkili	(103FL)	1
21	Melek		(75AL)	1
22	Melek	Masum		
23	Melek	Merhametli	(75AL)	3
24	Üstün Özellik	Algı Düzeyi Yüksek	(76AL)	1
25	Çocuk	İletişim Güçlüğü	(107AL)	
26	Melek	İyiniyetli	(113AL)	
27	Özel	Engel	(114AL)	1
28	Ceylan	Ürkek	(119AL)	1
29	İnsan/ Tipik	Sıradan	(120AL)	
30	Bilim İnsanı	Hızlı Düşünme ve Analiz Etme	(122AL)	3
31	Bebek	Bakıma Muhtaç	(128AL)	3
32	İnsan/ Tipik	Sıradan	(133AL)	6
33	Bilim İnsanı	Hızlı Düşünme ve Analiz Etme	(134AL)	2
34	Bilim İnsanı	Hızlı Düşünme ve Analiz Etme	(136AL)	
35	İnsan/ Tipik	Sıradan	(137AL)	
36	Çocuk	Saf	(146AL)	9
37	Çocuk	Masum	(146AL)	
38	Çocuk	Sevgiye Muhtaç	(159AL)	
39	Çocuk	Hassas	(161AL)	
40	Pamuk	İnce Ruhlu	(170AL)	2
41	Çiçek	Saf	(175AL)	3
42	Çocuk	Anlaşılmaz	(176AL)	

Tablo 3.4. (Devamı) Fen ve Anadolu lisesinde öğrenim gören 9.sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ve kategoriler

43	Pamuk	Temiz Kalpli	(177AL)	
44	Kaplumbağa	Ürkek	(183AL)	1
45	Elmanın İki Yarısı	Özel	(186AL)	2
46	Elmanın İki Yarısı	Benzer	(186AL)	
47	Hayata kapalı	Asosyal	(196AL)	3
48	Hayata kapalı	Takıntılı	(196AL)	
49	Hayata kapalı	Geç Uyum Sağlama	(196AL)	
50	Çocuk	İletişim Güçlüğü	(197AL)	
51	İnsan / Tipik	Sıradan	(202AL)	
52	İnsan / Tipik	Hasta	(202AL)	
53	Utangaç Çocuk	İlişki Kuramama	(215AL)	1
54	Öğretmen	Öğretici	(220AL)	1
55	Çok Özel	Farklı Perspektif	(230AL)	1
56	Çiçek	Geç Uyum Sağlama	(231AL)	
57	Çiçek	Zeki	(231AL)	
58	Su	Saf	(233AL)	2
59	Su	Temiz	(233AL)	
60	Yeni hayat	Farklı Dünya	(236AL)	2
61	Yeni hayat	Renkli Dünya	(236AL)	
62	İnsan / Tipik	Sıradan	(238AL)	
63	Bebek	Meraklı	(239AL)	2
64	Bebek	Endişeli	(239AL)	
65	Çocuk	Saf-Masum	(146MTAL)	
66	Çocuk	Sevgiye Muhtaç	(148MTAL)	
67	Masum	Bilinçsiz	(152MTAL)	1
68	İnsan	Tipik	(153MTAL)	1
69	Serçe	Farklı	(213AİHL)	2
70	Serçe	Özel	(213AİHL)	
Toplam	38	50	54	

Tablo 3.2.’de fen ve anadolu lisesinde öğrenim gören 9. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ve kategorilere yer verilmiştir. Buna göre öğrenciler toplamda 38 metafor üretmişlerdir. En çok üretilen metafor “çocuk” metaforudur. Bunu “insan/tipik” metaforu izlemektedir.

3.2.1.2. Onuncu sınıf lise öğrencilerinin otizm kavramına ilişkin kullandıkları metaforlar ve kavramsal kategoriler

Tablo 3.5. Fen Lisesi, Anadolu Lisesi, Anadolu Teknik Meslek Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesi’nde öğrenim gören 10.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar ve kategoriler

Sıra	Metafor	Kategori	Katılımcı Kodu	Frekans
1	Kapı	Gizem	(12FL)	1
2	Saf Çocuk	Gelişim Geriliği	(13FL)	4
3	Temiz Çocuk	Gelişim Geriliği	(13FL)	
4	Saf-Temiz Çocuk	Muhteşem Özellik	(13FL)	
5	Tipik-Sıradan	Özel Gereksinimli	(14FL)	6

Tablo 3.6. (Devamı) Fen Lisesi, Anadolu Lisesi, Anadolu Teknik Meslek Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde öğrenim gören 10.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar ve kategoriler

6	Tipik-Sıradan	Zayıf Sosyal Algı	(17FL)	
7	Saf-Çocuksu İnsan	İletişim Güçlüğü	(19FL)	
8	Tipik- Sıradan	Farklı	(22FL)	
9	Tipik - Sıradan	Farksız	(31FL)	
10	Tipik - Sıradan	İyi	(41FL)	
11	Maden	Değerli	(47FL)	1
12	Tipik-Sıradan	İletişim Güçlüğü	(50FL)	
13	Asosyal Çocuk	Sorunlu	(52FL)	2
14	Asosyal Çocuk	Özel Gereksinimli	(52FL)	
15	Masum	Mağdur	(53FL)	1
16	Uzaylı	Farklı	(54FL)	1
17	Çocuk	Basit Düşünme	(83FL)	
18	Gökkuşağı	Rengarenk	(88FL)	1
19	Yardıma İhtiyacı Olma	Özel Gereksinimli	(103FL)	1
20	Sükûnet	Tepkili	(103FL)	1
21	Melek	Masum	(75AL)	
22	Melek	Merhametli	(75AL)	
23	Üstün Özellik	Algı Düzeyi Yüksek	(76AL)	
24	Çocuk	İletişim Güçlüğü	(107AL)	9
25	Melek	İyiniyetli	(113AL)	3
26	Özel	Engel	(114AL)	2
27	Ceylan	Ürkek	(119AL)	1
28	İnsan/ Tipik	Sıradan	(120AL)	6
29	Bilim İnsanı	Hızlı Düşünme ve Analiz Etme	(122AL)	3
30	Bebek	Bakıma Muhtaç	(128AL)	3
31	İnsan/ Tipik	Sıradan	(133AL)	
32	Bilim İnsanı	Hızlı Düşünme ve Analiz Etme	(134AL)	
33	Bilim İnsanı	Hızlı Düşünme ve Analiz Etme	(136AL)	
34	İnsan/ Tipik	Sıradan	(137AL)	
35	Çocuk	Saf	(146AL)	
36	Çocuk	Masum	(146AL)	
37	Çocuk	Sevgiye Muhtaç	(159AL)	
38	Çocuk	Hassas	(161AL)	
39	Pamuk	İnce Ruhlu	(170AL)	2
40	Çiçek	Saf	(175AL)	3
41	Çocuk	Anlaşılmaz	(176AL)	
42	Pamuk	Temiz Kalpli	(177AL)	
43	Kaplumbağa	Ürkek	(183AL)	1
44	Elmanın İki Yarısı	Özel	(186AL)	2
45	Elmanın İki Yarısı	Benzer	(186AL)	
46	Hayata kapalı	Asosyal	(196AL)	3
47	Hayata kapalı	Takıntılı	(196AL)	
48	Hayata kapalı	Geç Uyum Sağlama	(196AL)	
49	Çocuk	İletişim Güçlüğü	(197AL)	
50	İnsan / Tipik	Sıradan	(202AL)	
51	İnsan / Tipik	Hasta	(202AL)	
52	Utangaç Çocuk	İlişki Kuramama	(215AL)	1
53	Öğretmen	Öğretici	(220AL)	1
54	Çok Özel	Farklı Perspektif	(230AL)	
55	Çiçek	Geç Uyum Sağlama	(231AL)	
56	Çiçek	Zeki	(231AL)	

Tablo 3.7. (Devamı) *Fen Lisesi, Anadolu Lisesi, Anadolu Teknik Meslek Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde öğrenim gören 10.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar ve kategoriler*

57	Su	Saf	(233AL)	2
58	Su	Temiz	(233AL)	
59	Yeni hayat	Farklı Dünya	(236AL)	2
60	Yeni hayat	Renkli Dünya	(236AL)	
61	İnsan / Tipik	Sıradan	(238AL)	
62	Bebek	Meraklı	(239AL)	2
63	Bebek	Endişeli	(239AL)	
64	Elmas	Değerli	(240AL)	1
65	Çocuk	Saf-Masum	(146MTAL)	
66	Çocuk	Sevgiye Muhtaç	(148MTAL)	1
67	Masum	Bilinçsiz	(152MTAL)	1
68	Serçe	Farklı	(213AİHL)	
69	Serçe	Özel	(213AİHL)	
Toplam	32	49	52	

Tablo 3.3.'te fen lisesi, anadolu lisesi, anadolu teknik meslek lisesi ve anadolu imam hatip lisesinde öğrenim gören 10. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ve kategorilere yer verilmiştir. Buna göre öğrenciler toplamda 32 metafor üretmişlerdir. En çok üretilen metafor “çocuk” metaforudur. Bunu “insan / tipik” ve “tipik / sıradan” metaforları izlemektedir.

3.2.1.3. On birinci sınıf lise öğrencilerinin otizm kavramına ilişkin kullandıkları metaforlar ve kavramsal kategoriler

Tablo 3.8. *Fen Lisesi ve Anadolu Teknik Meslek Lisesinde öğrenim gören 11.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar ve kategoriler*

Sıra	Metafor	Kategori	Katılımcı Kodu	Frekans
1	Tipik	Sıradan	(32FL)	2
2	Tipik	Benzersiz	(32FL)	
3	Öğrenci	Öğrenme Zorluğu	(33FL)	3
4	Öğrenci	Üstün Kabiliyet	(33FL)	
5	Öğrenci	Farklı	(33FL)	
6	Çiçek	Özel Gereksinimli	(42FL)	2
7	Saf Düşünceli Çocuk	Egosuz-Bencil Olmayan	(44FL)	2
8	Saf Düşünceli Çocuk	Algılama Düşüklüğü	(44FL)	
9	Dört Yapraklı Yonca	Nadir	(49FL)	3
10	Dört Yapraklı Yonca	Şanslı	(49FL)	
11	Dört Yapraklı Yonca	Mağdur	(49FL)	
12	İnsan/Tipik	Sıradan	(69FL)	6
13	Sürpriz Kutu	Kararsız	(72FL)	2
14	Sürpriz Kutu	Beklenmedik Tepkide Bulunma	(72FL)	
15	İnsan/Tipik	Farklı zorluklar içinde	(74FL)	
16	İnsan / Tipik	Sıradan	(74FL)	
17	İnsan / Tipik	Sıradan	(90AL)	
18	İnsan / Tipik	Sıradan	(91AL)	

Tablo 3.9. (Devamı) Fen Lisesi ve Anadolu Teknik Meslek Lisesinde öğrenim gören 11.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar ve kategoriler

19	Zeki	Çalışkan	(93AL)	2
20	Zeki	Düzenli	(93AL)	
21	İnsan / Tipik	Sıradan	(97FL)	
22	İnsan / Tipik	Sıradan	(111FL)	
23	Saf	İyi Niyetli	(8AL)	1
24	Elmas	Farklı	(79AL)	1
25	Hasta	Bilinçsiz	(102AL)	1
26	Özel Aile	Farklı	(118AL)	1
27	Normal	Tipik	(165AL)	2
28	Çocuk	Bilinçsiz	(169AL)	2
29	Çocuk	İyi Niyetli	(171AL)	
30	Özel	Yetersiz	(172AL)	1
31	Gizemli Kutu	Gizli Yetenek	(173AL)	1
32	Çiçek	Masum-Güleryüz	(180AL)	
33	Normal	Tipik	(189AL)	
34	Mucize	Farklı	(217AL)	1
35	Özel	Gelişim Geriliği	(218AL)	1
36	Gümüş	İşlenmemiş	(219AL)	1
37	Savunmasız Çocuk	İçe Dönük	(237AL)	1
38	Bebek	Savunmasız	(242AL)	2
39	Bebek	Masum	(245AL)	
40	İçe Dönük	Yalnız	(246AL)	1
Toplam	23	27	30	28

Tablo 3.6. ‘da fen lisesi ve anadolu teknik meslek lisesinde öğrenim gören 11.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar ve kategorilere yer verilmiştir. Buna göre öğrenciler toplamda 23 metafor üretmişlerdir. En çok üretilen metafor “insan / tipik” metaforudur. Bunu “öğrenci” metaforu izlemektedir.

3.2.1.4. On ikinci sınıf lise öğrencilerinin otizm kavramına ilişkin kullandıkları metaforlar ve kavramsal kategoriler

Tablo 3.10. Fen lisesi ve Anadolu Teknik Meslek Lisesinde öğrenim gören 12. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ve kategorileri

Sıra	Metafor	Kategori	Katılımcı Kodu	Frekans
1	İnsan / Tipik	Sıradan	(10FL)	7
2	Enerji Kaynağı	Gülümseme	(18FL)	1
3	Sevgi Dolu	Sıcaklık	(18FL)	1
4	Kocaman Gülümseme	Sempatik	(18FL)	1
5	İnsan / Tipik	Yüksek Farkındalık /	(21FL)	
6	İnsan / Tipik	Sıradan	(24FL)	
7	İnsan / Tipik	Sevgi Dolu/ Sevecen	(24FL)	
8	İnsan / Tipik	Sıradan	(25FL)	
9	Melek	Ardniyetsiz	(27FL)	4
10	Melek	Pozitif	(27FL)	

Tablo 3.11. (Devamı) Fen lisesi ve Anadolu Teknik Meslek Lisesinde öğrenim gören 12. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ve kategorileri

11	Melek	Sevimli	(27FL)	
12	Papatya	Saf	(37FL)	2
13	Papatya	Masum	(37FL)	
14	Kardelen Çiçeği	Eşsiz Farklılık	(51FL)	1
15	İnsan / Tipik	Sıradan	(55FL)	
16	Dahi	Gizem	(58FL)	1
17	Melek	Masum	(59FL)	
18	Çocuk	İletişim Güçlüğü	(66FL)	1
19	Ender Çiçek	Farklı	(68FL)	2
20	Ender Çiçek	Özel Bakım	(68FL)	
21	Kedi	Özel İlgi-Sevgi	(89FL)	1
22	İnsan / Tipik	Sıradan	(94FL)	
23	Asosyal	Toplumdan Dışlanma	(101FL)	1
24	Kutu	Farklı		1
25	İnsan / Tipik	Sıradan	(94FL)	
26	İyi	Saf-Temiz	(7MTL)	1
27	Tipik	İçe Dönük	(6MTAL)	
28	Tipik	Soğuk	(6MTAL)	2
29	Tipik	Asosyal	(6MTAL)	
30	Down Sendromu	Bebek	(138MTAL)	1
31	Farklı	Bebek	(138MTAL)	1
32	Dünyadan Soyutlanmış	Duvar	(141MTAL)	1
33	Farklı	Özgün	(157MTAL)	
34	Sıradan	Tipik	(158MTAL)	
Toplam	18	24	21	

3.2.2. Lise türlerine göre öğrencilerin otizm kavramına ilişkin kullandıkları metaforlar ve kavramsal kategoriler

Bu bölümde, araştırmaya katılan lise öğrencileri okul türlerine göre kategorize edilerek oluşturdukları metaforlar ve elde edilen kavramsal kategoriler tablolar halinde sunulmuştur.

3.2.2.1. Farklı sınıf düzeyindeki fen lisesi öğrencilerinin otizm kavramına ilişkin kullandıkları metaforlar ve kavramsal kategoriler

Bu bölümde farklı sınıf düzeyindeki fen lisesi öğrencilerinin otizm kavramına ilişkin kullandıkları metaforların ortak yönleri bakımından kavramsal kategoriler altında toplanmasına ve katılımcı görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 3.12. Fen lisesinde öğrenim gören 9.sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ve kategoriler

Sıra	Metafor	Kategori	Katılımcı Kodu	Frekans
1	Tipik	İletişim Engeli	(4FL)	5
2	Tipik	Çok başarılı	(4FL)	
3	Tipik	Özel	(15FL)	

Tablo 3.13. (Devamı) Fen lisesinde öğrenim gören 9.sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ve kategoriler

	Zekasını kullanmayan birey	Zihinsel Engel	(16FL)	1
4				
5	Çiçek	Özel İlgi	(23FL)	9
6	Çocuk	Alıngan	(26FL)	5
7	Çocuk	Hassas	(26FL)	
8	Çiçek	Özel İlgi	(28FL)	
9	Olgunlaşmamış Meyve	Farklı	(30FL)	1
10	Çocuk	Gizem	(39FL)	
11	Çocuk	Gizem	(43FL)	
12	Tipik	Sıradan	(84FL)	
13	Çocuk	Özel İlgi	(85FL)	
14	Tipik	Benzer		
15	Çiçek	Narin	(87FL)	
16	Çiçek	Güzel	(87FL)	
17	Dört Yapraklı Yonca	Nadir	(95FL)	2
18	Dört Yapraklı Yonca	Mutluluk Verici	(95FL)	
19	Çiçek	Güneş-Parlak	(100FL)	
20	Çiçek	Mutluluğu Hakketmiş	(100FL)	
21	Çiçek	İçimizden Biri	(100FL)	
22	Tohum	Çınar-Büyük	(104FL)	2
23	Tohum	Gelişmeye Açık	(104FL)	
24	Çiçek	Mutluluk Verici	(109FL)	
25	Çiçek	Özel-Büyüleyici	(109FL)	
Toplam	7	22	16	

Tablo 3.6.'da fen lisesinde öğrenim gören 9.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar, kategoriler ve katılımcı kodları ve frekanslarına yer verilmiştir. Buna göre öğrenciler toplamda 7 metafor üretmişlerdir. En çok üretilen metafor “çiçek” metaforudur. Bunu “tipik” ve “çocuk” metaforları izlemektedir.

Fen lisesinde öğrenim gören 9.sınıf öğrencilerinin ifadeleri aşağıdaki gibidir:

(4FL) “Normal bireylere benzer sadece iletişim engelleri vardır. Hatta bazı alanlarda çok başarılılar.”

(15FL) “Otizmli bireyler de herkes gibi normal bir insandır çünkü her insanın kendine göre özellikleri vardır ve herkes özeldir.”

(16FL) “Otizmli bireyler tüm zekasını kullanamayan bireyler benzemektedir çünkü zihinsel engelleri bunu durdurmaktadır.”

(23FL) “Otizmli insanlar bence bir çiçek gibidir çünkü çiçek nasıl sen ona sevgiyle istekli ve şefkatle bakınca çiçek büyür ve koskocaman olur ama düzenli bakmayıp sevgini çiçeğe vermezsen çiçek büyümmez ve solarsa otizmli insanlarda siz onlara sevgi ve ilgili davranırsanız onlarda size karşı öyle davranır ama onlara kötü davranıp dışlarsanız onlarda sizi sevmez ve size karşı kendini göstermez.”

(26FL) “Otizmlı bireylerin duyguları yaşımdan daha küçük insanlarınkine benzemektedir, çünkü söylediğinizden daha çabuk alınabilir veya daha çok etkilenebilirler. Ancak bence bu sorun yalnızca duyguları etkilemektedir yani bu kişilerin etrafında onlara doğru şekilde davranılırsa normal bir insandan bir farkları kalmaz ve bu doğru şekilde davranma aslında her insanın birbirine karşı uyması gereken nezaket kurallarından ibarettir örneğin: yüksek sesle konuşmama, iletişimde doğru sözcükler kullanma, alay ememe gibi. Bu nedenle eğer biz doğru iletişim kurmayı biliyorsak otizmlı bir bireyle de sorun yaşamayacağımızı düşünüyorum. “

(28FL) “Çicek gibidir çünkü yoluna ışık tutup desteklersiniz açarlar fakat kötü davranır ezerseniz solarlar.”

(30FL) “Otizmlı bireyler henüz olgunlaşmamış meyve gibidir. Nasıl ki olgunlaşmamış meyveyi ötekileştirmiyor, onlara da diğerlerine gösterdiğimiz sabrı ve ilgiyi gösteriyorsak otizmlı bireylere de böyle davranmalıyız.”

(39FL) “Konuşmaya çalışan çocuklar gibidir çünkü bi konuşsalar neler anlatırlar kim bilir.”

(43FL) “Konuşmaya çalışan çocuklar gibidir çünkü bi konuşsalar neler anlatırlar kim bilir.”

(84FL) “Normaldirler bir farkları yok bence.”

(85FL) “Otizmlı bireyler çocuk gibidir çünkü şefkate bakıma ve ilgiye ihtiyaçları vardır.”

(86FL) “Otizmlı bireyler bizim gibidir çünkü onlar ve biz aynıyız.”

(87FL) “Otizmlı bireyler çiçekler gibidir çünkü narin ve güzeldirler.”

(95FL) “Bana göre otizmlı bireyler dört yapraklı yonca gibidir çünkü zor bulunur ve mutluluk verirler.

(100FL) “Bence bir çiçek gibidir, gülümseyince yüzünde güneş açan hep mutlu olmasını istediğim kişilerdir çünkü onlar bu hayatta bize verilmiş samimi korunmaya ihtiyaç duyan toplumdaki uzaklaşmaya değil de iyice aramızdan biri olması gereken kişilerdir. Otizmlı bireyler mutlu olunca gözleri parlıyor ve ben hep o sahneyi yaşamak istiyorum onlarla aynı dünyada aynen diğer canlılarla da olduğu gibi beraber el ele yaşamak istiyorum. Otizmliler benim için birer kardeş birer arkadaşdır. Onların bu dünyada yeri var ve biz bu yeri onlardan almamalıyız. Arkanızda değil Yanınızdayım 💜”

(104FL) “Otizmlı bireyler bir tohum gibidir eğer tohumun büyümesine yardımcı olursak bir çınar kadar büyüyebilir”

(109FL) “Çevrelerine mutluluk saçan bir çiçek çünkü tanıdığın bildiğim tüm bireyler anlayamadığım bir şekilde çevrelerine mutluluk veriyor.”
Bu sınıf grubundaki katılımcılardan 1, 2, 3, 20,38, 40, 45, 46, 92, 98, 150 ve 254. sıradakiler dışlanmıştır.

Tablo 3.14. Fen Lisesinde öğrenim gören 10.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar ve kategoriler

Sıra	Metafor	Kategori	Katılımcı Kodu	Frekans
1	Kapı	Gizem	(12FL)	1
2	Saf Çocuk	Gelişim Geriliği	(13FL)	4
3	Temiz Çocuk	Gelişim Geriliği	(13FL)	
4	Saf-Temiz Çocuk	Muhteşem Özellik	(13FL)	
5	Tipik-Sıradan	Özel Gereksinimli	(14FL)	7
6	Tipik-Sıradan	Zayıf Sosyal Algı	(17FL)	
7	Saf-Çocuksu İnsan	İletişim Zorluğu	(19FL)	
8	Tipik-Sıradan	Farklı	(22FL)	
9	Tipik – Sıradan	Farksız	(31FL)	
10	Tipik – Sıradan	İyi	(41FL)	
11	Maden	Değerli	(47FL)	1
12	Tipik-Sıradan	İletişim Zorluğu	(50FL)	
13	Asosyal Çocuk	Sorunlu	(52FL)	2
14	Asosyal Çocuk	Özel Gereksinimli	52FL)	
15	Masum	Mağdur	(53FL)	1
16	Uzaylı	Farklı	(54FL)	1
17	Çocuk	Basit Düşünme	(83FL)	1
18	Gökkuşağı	Rengarenk	(88FL)	1
19	Yardıma İhtiyacı Olma	Özel Gereksinimli	(103FL)	1
20	Sükûnet	Tepkili	(103FL)	1
21	Tipik/ Sıradan	Benzer	(255FL)	
Toplam	11	16	17	

Tablo 3.7.’de fen lisesinde öğrenim gören 10.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar, kategoriler ve katılımcı kodları ve frekanslarına yer verilmiştir. Buna göre öğrenciler toplamda 11 metafor üretmişlerdir. En çok üretilen metafor “tipik - sıradan” metaforudur. Bunu “saf- temiz çocuk” metaforu izlemektedir.

Fen lisesinde öğrenim gören 10. sınıf öğrencilerinin ifadeleri aşağıdaki gibidir:

(12FL) “Otizmli bireyler kapı gibidir çünkü içini açmadan ne olduğunu bilemesin.”

(13FL) “Otizmli bireyler saf temiz çocuklar gibidirler. Sahip oldukları hastalık onları sıradan insanlardan geriye attığı gibi onlara hiçbir insanda bulunmayan muhteşem özelliklerde verir.”

(14FL) “Toplumdaki her insan gibidir. Çünkü bizlerden herhangi bir farkları yoktur sadece özel gereksinime ihtiyaç duyarlar.”

(17FL) “Normal insanlara benzemektedir çünkü onların sosyal algılarının biraz daha zayıf olması dışında bir farkımız yok. “

(19FL) “Diğer insanlarla iletişim kurmakta zorlandıklarından dolayı toplumdan uzaklaştıklarını, bu nedenle otizmlili bireylerin saf ve çocuksu insanlara benzediğini düşünüyorum.”

(22FL) “Herkes gibi insandır. Dışlanmalarını gerektirecek bir durum söz konusu değildir. Sadece biraz farklılardır.”

(31FL) “Normaller işte aslında çok bir farkları yok bizden.”

(41FL) “Otizmlili bireyler herkes gibidir benim gözümde çünkü otizm insanı diğerlerinden ayıran kötü bir özellik olmadığından onlar da herkes gibidir.”

(47FL) “Madenlere benzer çünkü işledikçe güzelleşip değer kazanırlar.”

(50FL) “Otizmlili bireyler normal insanlar gibidir çünkü normal insanlardan tek farkı bireyin etrafı ile sözel veya sözel olmayan bir şekilde uygun iletişim kuramamasıdır.”

(52FL) “Otizmlili bireyler sosyal ilişkilerde sıkıntı yaşayan çocuklara benzemektedir. Çünkü otizmlili bireylerin çeşitli sıkıntıları ve özel gereksinimleri var.”

(53FL) “Masum / birçok yerde zorbalığa maruz kalmışlardır.”

(54FL) “Otizmlili bireyler başka gezegenden gelen biri gibidir. Çünkü otizmlili bireylere dünya daha farklı açıdan görünür.

(83FL) “Çocuk/daha basit düşünürler.”

(88FL) “Otizmlili bireyler gökkuşağı gibidir. Çünkü her rengi içinde barındırır.”

(103FL) “Otizmlili bireyler yardıma ihtiyacı var gibidir ve sürekli sakin bir ortama ihtiyacı olduğunu belli eder, çünkü aksi bir durumda tepkileriyle bunu gösterirler. Umarım hayatları güzel geçer iyi ki varlar:).”

(255FL) “Otizmlili bireyler tıpkı bizim gibidir çünkü algı ve tepki dışında hepimiz insanız ve nörotipik insanlar ve nörodiverjen insanlar ayrılmamalı.”

Bu bölümde 34 ve 38 kodlu katılımcıların ifadesi, uygun olmadığı için dışlanmıştır.

Tablo 3.15. Fen Lisesinde öğrenim gören 11.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar ve kategoriler

Sıra	Metafor	Kategori	Katılımcı Kodu	Frekans
1	Tipik	Sıradan	(32FL)	2
2	Tipik	Benzersiz	(32FL)	
3	Öğrenci	Öğrenme Zorluğu	(36FL)	3
4	Öğrenci	Üstün Kabiliyet	(36FL)	

Tablo 3.16. (Devamı) Fen Lisesinde öğrenim gören 11.sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar ve kategoriler

5	Öğrenci	Farklı	(36FL)	
6	Çiçek	Özel Gereksinimli	(42FL)	1
7	Saf Düşünceli Çocuk	Egosuz-Bencil Olmayan	(44FL)	2
8	Saf Düşünceli Çocuk	Algılama Düşüklüğü	(44FL)	
9	Dört Yapraklı Yonca	Nadir	(49FL)	3
10	Dört Yapraklı Yonca	Şanslı	(49FL)	
11	Dört Yapraklı Yonca	Mağdur	(49FL)	
12	İnsan/Tipik	Sıradan	(69FL)	7
13	Sürpriz Kutu	Kararsız	(72FL)	2
14	Sürpriz Kutu	Beklenmedik Tepkide Bulunma	(72FL)	
15	İnsan/Tipik	Farklı zorluklar içinde	(74FL)	
16	İnsan / Tipik	Sıradan	(74FL)	
17	İnsan / Tipik	Sıradan	(90AL)	
18	İnsan / Tipik	Sıradan	(91AL)	
19	Zeki	Çalışkan	(93AL)	2
20	Zeki	Düzenli	(93AL)	
21	İnsan / Tipik	Sıradan	(97FL)	
22	İnsan / Tipik	Sıradan	(111FL)	
Toplam	7	17	13	

Tablo 3.8.'de fen lisesinde öğrenim gören 11. sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar, kategoriler ve katılımcı kodları ve frekanslarına yer verilmiştir. Buna göre öğrenciler toplamda 7 metafor üretmişlerdir. En çok üretilen metafor “insan / tipik” metaforudur. Bunu “öğrenci” ve “dört yapraklı yonca” metaforları izlemektedir.

Fen lisesinde öğrenim gören 11. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar aşağıdaki gibidir:

(32FL) Kız “Otizmli bireyler herkes gibidir ve hiç kimse gibi değildir kimseye benzemez veya kimseden farklı da değillerdir.”

(36FL) Erkek “Otizmli bireyleri biz öğrencilere benzetiyorum. Çünkü onlar da bizler gibi öğrenme zorluğu çekse bile yine de öğrenmeyi başarabilen bireylerdir. Bizde de olduğu gibi bazıları üstün kabiliyetlere sahip olsalar da bazılarında birtakım farklılıklar olabileceğini düşünüyorum.”

(42FL) Erkek “Çiçek, gerekli bakımları sağlandığında meyve verir.”

(44FL) Erkek “Otizmli bireyler saf düşünceli çocuklara benzemektedir çünkü egolarının yok denecek kadar az olmasının yanında algılama seviyeleri ortalamaya kıyasla daha düşüktür.”

(49FL) Kız “Otizmli bireyler 4 yapraklı yonca gibidir çünkü normal yoncalar 3 yapraklı olsa da çok nadir yoncalar 4 yapraklı olur. Nasıl 4 yapraklı yonca şans belirtisi olarak görülüyorsa otizmli bireylerde aramızdaki en şanslı insanlardandır. Çünkü onlar

fiziksel olarak farklı oldukları gibi zihinsel olarak da farklıdırlar ve dünyayı çok daha farklı daha güzel pencerelerden görebiliyorlar. Ama bazen yoncaların ayaklar altında kalıp ezilmesi gibi kötü niyetli ve genellikle otizmlı bireyler hakkında yeterli bilgisi bulunmayan kişiler acımasızca özellikle dış görünüşleri hakkında onları eleştiriyor; sözel ve fiziksel saldırılarda bulunuyorlar. Ama benim görüşüm her birinin birer dört yapraklı yonca olduğu yönünde. 🍀.”

(69FL) Erkek “İnsan, onlar da insan ve farklı değiller.”

(72FL) Kız “Otizmlı bireyler sürpriz kutu gibidir çünkü neye ne tepki vermeleri gerektiğine karar veremeyip beklenmedik tepkiler verebilirler.”

(74FL) Kız “İnsandır. Çünkü ne kadar bizden farklı zorluklar çekseler de sonuçta herkes gibi insanlar.”

(90FL) Erkek “Otizmlı bireyler insana benzemektedir çünkü insanlardır.”

(91FL) Kız “Tıpkı bizim gibi insana benzemektedirler.”

(93FL) Kız “Otizmlı bireyler hakkında çok şey duymuş biri değilim. Fakat bana göre otizmlı bireyler bizden daha zeki kişilere benzemektedir. Dahası bizden daha çalışkan ve düzenli olduklarını duymuştum.”

(97FL) Erkek “İnsana benzerler çünkü insandırlar.”

(111FL) Kız “Otizmlı bireyler bizler gibidir çünkü fiziksel özelliklerimiz dışında aramızda bir fark yoktur.”

Bu bölümde toplam 12 katılımcının ifadesi uygun olmadığı için dışlanmıştır. Bu ifadeler; 11, 29, 33, 35, 62, 63, 65, 69, 70, 73, 78, 99 nolu katılımcıların ifadeleridir.

Tablo 3.17. Fen lisesinde öğrenim gören 12. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ve kategorileri

Sıra	Metafor	Kategori	Katılımcı Kodu	Frekans
1	İnsan / Tipik	Sıradan	(10FL)	8
2	Enerji Kaynağı	Gülümseme	(18FL)	1
3	Sevgi Dolu	Sıcaklık	(18FL)	
4	Kocaman Gülümseme	Sempatik	(18FL)	
5	İnsan / Tipik	Yüksek Farkındalık /	(21FL)	
6	İnsan / Tipik	Sıradan	(24FL)	
7	İnsan / Tipik	Sevgi Dolu/ Sevecen	(24FL)	
8	İnsan / Tipik	Sıradan	(25FL)	
9	Melek	Art niyetsiz	(27FL)	4
10	Melek	Pozitif	(27FL)	
11	Melek	Sevimli	(27FL)	
12	Papatya	Saf	(37FL)	2
13	Papatya	Masum	(37FL)	

Tablo 3.18. (Devamı) Fen lisesinde öğrenim gören 12. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ve kategorileri

14	Kardelen Çiçeği	Eşsiz Farklılık	(51FL)	1
15	İnsan / Tipik	Sıradan	(55FL)	
16	Dahi	Gizem	(58FL)	1
17	Melek	Masum	(59FL)	
18	Çocuk	İletişim Güçlüğü	(66FL)	1
19	Ender Çiçek	Farklı	(68FL)	2
20	Ender Çiçek	Özel Bakım	(68FL)	
21	Kedi	Özel İlgi-Sevgi	(89FL)	1
22	İnsan / Tipik	Sıradan	(94FL)	
23	Asosyal	Toplumdan Dışlanma	(101FL)	1
24	Kutu	Farklı	(101FL)	1
25	İnsan / Tipik	Sıradan	(108FL)	
Toplam	14	20	17	

Tablo 3.9.'da fen lisesinde öğrenim gören 12. sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar, kategoriler ve katılımcı kodları ve frekanslarına yer verilmiştir. Buna göre öğrenciler toplamda 14 metafor üretmişlerdir. En çok üretilen metafor “insan / tipik” metaforudur. Bunu “melek” metaforu izlemektedir.

Fen lisesinde öğrenim gören 12. sınıf öğrencilerinin ifadeleri aşağıdaki gibidir:

(10FL) Kız “Normal bireylerdir/otizmli olup olmamaları bir fark yaratmıyor.”

(18FL) Kız “Otizmli bireyler bizlerin enerji kaynağıdır. Etraflarını kocaman bir gülümsemeyle aydınlatırken o sınıksız kalplerinde misafir ederler bizleri. Sevgi dolu sarımlarıyla içimizi ısıtırlar.”

(21FL) Kız “Otizmli bireyler toplumun her ferdi gibidir çünkü onları farklı kılan şey sadece, farkındalıklarının fazla olmasıdır.”

(24FL) Kız “Otizmli bireylerin spesifik olarak benzediği bir şey yoktur hepimiz gibi onlar da insandır hatta çoğu insandan daha sevgi doludurlar.”

(25FL) Erkek “Otizmli bireyler özellikle bi şey gibidir diyemem çünkü onlarda benim gözümde normal bir insandır.”

(27FL) Kız “Melek gibidir çünkü içlerinde hiçbir kötü niyet yok, hep pozitif ve çok sevimliler.”

(37FL) Kız “Otizmli bireyler papatyaya benzerler saf ve masumdur.”

(51FL) Kız “Kardelen çiçeğine benzerler çünkü eşsiz bir farklılıkları vardır.”

- (55FL) Erkek “Normal insan, dışarıdan bir farkları yok.”
- (58FL) Erkek “Dâhilere, gerçek dehalar karanlıklardan çıkar.”
- (59FL) Kız “Melek gibidirler çünkü çok masumlar.”
- (66FL) Erkek “Yaşça küçük gibidir çünkü anlatmak istedikleri şeyleri anlatmakta güçlük çekerler ancak bu onları küçük görmemizi gerektirmez.”
- (68FL) Kız “Ender bir çiçek gibidir çünkü çoğunluktan farklıdır, özel bakım gerektirir.”
- (89FL) Erkek “Kedi gibidir çünkü sürekli ilgi ve sevgi isterler.”
- (94FL) Erkek “Bizim gibidir, niye ayırım yapalım ki, biz neyse onlar da o. hatta hepimiz biziz.”
- (101FL) Erkek “Otizmli bireyler asosyal gibidir toplumdan dışlanırlar.”
- (101FL) Kız “Otizmli bireyler, kapağı daha önce hiç açılmamış birbirinden farklı kutular gibidir çünkü her biri içinde bilmediğimiz özellikler taşır ve birbirinden ayrıdır.”
- (108FL) Erkek “Bizim gibidir/bizden farkları yoktur.”

Bu bölümde toplam 11 katılımcının ifadesi uygun olmadığı için dışlanmıştır. Bu katılımcıların sırası şu şekildedir: 60, 61, 62, 63, 64, 67, 96, 106, 110, 201 ve 252.

3.2.2.2. Farklı sınıf düzeyindeki anadolu lisesi öğrencilerinin otizm kavramına ilişkin kullandıkları metaforlar ve kavramsal kategoriler

Bu bölümde farklı sınıf düzeyindeki anadolu lisesi öğrencilerinin otizm kavramına ilişkin kullandıkları metaforların ortak yönleri bakımından kavramsal kategoriler altında toplanmasına ve katılımcı görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 3.19. Anadolu lisesinde öğrenim gören 9. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ve kategoriler

Sıra	Metafor	Kategori	Katılımcı Kodu	Frekans
1	Tipik / İnsan	Sıradan	(56AL)	1
2	Çocuk	Hastalık	(135AL)	4
3	Çocuk	Hassas	(250AL)	
4	Çocuk	Mutlu	(250AL)	
5	Çocuk	Çabuk Sevinen	(251AL)	
6	Çocuk	Mutlu	(251AL)	
Toplam	2	5	4	

Tablo 3.10.’da anadolu lisesinde öğrenim gören 9. sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar, kategoriler ve katılımcı kodları ve frekanslarına yer verilmiştir.

Buna göre öğrenciler toplamda 2 metafor üretmişlerdir. En çok üretilen metafor “çocuk” metaforudur.

Anadolu lisesinde öğrenim gören 9. sınıf öğrencilerinin ifadeleri aşağıdaki gibidir:

(56AL) Erkek “Bizim gibi, aynı haklara sahiptirler.”

(135AL) Erkek “Çocuk gibidirler çünkü otizmli kişiler hastalığı dolayısıyla böyledirler. Bence”

(250AL) Kız “Çocuk gibidir. Çünkü çabucak kırılabilen ve mutlu olan kişilerdir.

(251AL) Kız “Çocuk gibidirler. Çünkü her şeye sevinirler mutlu olurlar.”

Tablo 3.20. Anadolu lisesinde öğrenim gören 10. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ve kategoriler

Sıra	Metafor	Kategori	Katılımcı Kodu	Frekans
1	Melek	Masum	(75AL)	4
2	Melek	Merhametli	(75AL)	
3	Üstün Özellik	Algı Düzeyi Yüksek	(76AL)	1
4	Çocuk	İletişim Güçlüğü	(107AL)	7
5	Melek	İyiniyetli	(113AL)	4
6	Özel	Engel	(114AL)	1
7	Bilim İnsanı	Hızlı Düşünme ve Analiz Etme	(116AL)	
8	Melek	İyiniyetli	(117AL)	
9	Ceylan	Ürkek	(119AL)	1
10	İnsan/ Tipik	Sıradan	(120AL)	
11	Bilim İnsanı	Hızlı Düşünme ve Analiz Etme	(122AL)	
12	Bebek	Bakıma Muhtaç	(128AL)	3
13	İnsan/ Tipik	Sıradan	(133AL)	5
14	Bilim İnsanı	Hızlı Düşünme ve Analiz Etme	(134AL)	
15	Bilim İnsanı	Hızlı Düşünme ve Analiz Etme	(136AL)	
16	İnsan/ Tipik	Sıradan	(137AL)	6
17	Çocuk	Saf	(146AL)	
18	Çocuk	Masum	(146AL)	
19	Çocuk	Sevgiye Muhtaç	(159AL)	
20	Çocuk	Hassas	(161AL)	
21	Pamuk	İnce Ruhlu	(170AL)	2
22	Çiçek	Saf	(175AL)	3
23	Çocuk	Anlaşılmaz	(176AL)	
24	Pamuk	Temiz Kalpli	(177AL)	
25	Kaplumbağa	Ürkek	(183AL)	1
26	Elmanın İki Yarısı	Özel	(186AL)	2
27	Elmanın İki Yarısı	Benzer	(186AL)	
28	Hayata kapalı	Asosyal	(196AL)	3
29	Hayata kapalı	Takıntılı	(196AL)	
30	Hayata kapalı	Geç Uyum Sağlama	(196AL)	
31	Çocuk	İletişim Güçlüğü	(197AL)	
32	İnsan / Tipik	Sıradan	(202AL)	
33	İnsan / Tipik	Hasta	(202AL)	
34	Utangaç Çocuk	İlişki Kuramama	(215AL)	1
35	Öğretmen	Öğretici	(220AL)	1
36	Çok Özel	Farklı Perspektif	(230AL)	1
37	Çiçek	Geç Uyum Sağlama	(231AL)	
38	Çiçek	Zeki	(231AL)	

Tablo 3.21. (Devamı) Anadolu lisesinde öğrenim gören 10. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ve kategoriler

39	Su	Saf	(233AL)	2
40	Su	Temiz	(233AL)	
41	Yeni hayat	Farklı Dünya	(236AL)	
42	Yeni hayat	Renkli Dünya	(236AL)	
43	İnsan / Tipik	Sıradan	(238AL)	
44	Bebek	Meraklı	(239AL)	
45	Bebek	Endişeli	(239AL)	
46	Elmas	Değerli	(240AL)	
Toplam	19	36	36	

Anadolu lisesinde öğrenim gören 10. sınıf öğrencilerinin ifadeleri aşağıdaki gibidir:

(75AL) Kız “Melek gibidirler çünkü onlar insanlar kadar acımasız değil, masumdurlar.”

(76AL) Kız “Bence diğerlerine göre daha üstün özellikleri var çünkü daha net anlayabiliyorlar.”

(107AL) Kız “Otizmli bireyler çocuk gibidir çünkü kişinin etrafıyla sözel ve sözel olmayan şekilde uygun ilişki kuramamasını çocuk gibi olduğunu düşünebiliriz.”

(113AL) Kız “Otizmli bireyler Melek gibidir, çünkü hiçbir kötülükleri yoktur.”

(114AL) Erkek “Otizmli bireyler özeldir çünkü bazı engelleri vardır.”

(116AL) Kız “Otizmli bireyler bilim insanına benzemektedir çünkü normal insanların düşünemediği kadar hızlı ve seri düşünebiliyorlar.”

(117AL) Kız “Melek gibi iyi niyetliler çünkü hiçbir şekilde akıllarında kötülük olmuyor hep yardım ve sevecenlik”

(119AL) Kız “Otizmli bireyler ürkek bir ceylana benzer çünkü en ufak bir yakınlaşmadan korkarlar.”

(120AL) Kız “Herkes gibidir çünkü hepimiz aynıyız.”

(122AL) Erkek “Otizmli bireyler bilim insanına benzemektedir çünkü normal insanın yapamacağı hızda düşünür ve analiz ederler.”

(128AL) Kız “Otizmli bireyler yeni doğmuş bebek gibidir çünkü rahatsızlıklarından dolayı.”

(133AL) Erkek “Normal insan, farkımız yok.”

(134AL) Kız “Otizmli bireyler bilim insanına benzemektedir çünkü normal insanın yapamacağı hızda düşünür ve analiz ederler.”

(136AL) Kız “Otizmli bireyler bilim adamları gibidir çünkü her şeyi normal insanın düşünemeyeceği hızda düşünür, ezberler ve analiz eder.”

(137AL) Kız “Diğer insanlar gibidir çünkü onların eksiklikleri ya da fazlalıkları normal insanlardan ayıran kötü bir özellik değildir.”

(146AL) Kız “Çocuk gibidir. Çünkü çok saf ve masumdur.”

(159AL) Kız “Sevgiye muhtaçtır. Küçük bir çocuk gibidirler”

(161AL) Kız “Çocuk gibidir çünkü hassaslardır.”

(170AL) Erkek “Pamuk gibidir çünkü kalpleri naiftir.”

(175AL) Kız “Çiçeklere benziyorlar. saf ve temiz gülümsemelere sahipler çünkü.”

(176AL) Erkek “Otizmli bireyler çocuk gibidir çünkü anlaşılması bazen zor olabilir.”

(177AL) Erkek “Pamuk gibidir. Çünkü kalpleri çok temizdir.”

(183AL) Kız “Otizmli bireyler kaplumbağaya benzemektedir. Çünkü siz onun kabuğuna dokunursanız o kendini içeri çeker.”

(186AL) Kız “Bir elmanın iki yarısı gibidir çünkü onlar özel bireylerdir birbirlerine çok benzerler.”

(196AL) Kız “Hayata kapalı gibidir çünkü sosyal kişiliklere sahip değildirler insanlara olan uyumu biraz geç olur ve kişiden kişiye değişen bazı takıntıları vardır mesela benim kardeşim heyecanlanınca el çırpmaları ve parmak ucu yürümeleri var ancak bizler öyle kişilerle sürekli ilgi içinde olursak ilgilenirsek beraber eğitici oyunlar oynarsak yada gereği olan için fizik tedaviye gidilirse otizmde belli bir yol kat edilebilir ancak bu kişiler otizmin başında olanlar, ağır otizmliler için henüz çözüm bulunmadı.”

(197AL) Kız “Çocuk gibilerdir çünkü iletişim kurmak zordur

(202AL) Kız “Bizler gibidir çünkü hasta olsalarda bizlerden bı farkları yoktur.”

(215AL) Kız “Utangaç çocuklar gibidir çünkü arkadaşlıkla ilgili uygun ilişki kurmayı beceremezler.”

(220AL) Kız “Öğretmen bize şeyler öğretirler.”

(230AL) Kız “Otizmli bireyler bizden daha özel gibidir çünkü olaylara daha farklı bir perspektiften bakıyorlar.”

(231AL) Kız “Çiçek/ hepsi aslında çok zekidir ama sonradan açılırlar ve biraz zamanla topluma uyum sağlamaya başlarlar.”

(233AL) Kız “Su gibidir çünkü bana göre çok saf ve temizler.”

(236AL) Kız “Otizmli bireyler yeni bir hayat gibidir, çünkü bizlerden arınmış bir şekilde farklı ve renkli bir dünyaları olduğunu düşünüyorum.”

(238AL) Kız “Otizmli bireyler normal insan gibidir çünkü fiziksel olarak bizden farklılıkları yoktur.”

(239AL) Kız “Otizmli çocuklar yeni doğmuş bir bebeğe benzemektedir. Çünkü etrafa dikkatli bakışlar atarlar.”

(240AL) Kız “Otizmli bireyler korunması gereken bir elmasa benzerler çünkü onlar çok değerlidir.”

Bu bölümde toplam 50 katılımcının ifadesi uygun olmadığı için dışlanmıştır. Bu katılımcıların sıra numaraları aşağıdaki gibidir: 9, 112, 114, 115, 121, 123, 124, 125, 127, 129, 130, 131, 132, 135, 140, 145, 151, 160, 163, 166, 167, 168, 192, 193, 195, 198, 200, 202, 203, 206, 214, 215, 221, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 232, 234, 235, 241, 243, 244, 247, 248, 249 ve 253.

Tablo 3.22. Anadolu lisesinde öğrenim gören 11. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar

Sıra	Metafor	Kategori	Katılımcı Kodu	Frekans
1	Saf	İyi Niyetli	(8AL)	1
2	Elmas	Farklı	(79AL)	1
3	Hasta	Bilinçsiz	(102AL)	1
4	Özel Aile	Farklı	(118AL)	1
5	Normal	Tipik	(165AL)	2
6	Çocuk	Bilinçsiz	(169AL)	2
7	Çocuk	İyi Niyetli	(171AL)	1
8	Özel	Yetersiz	(172AL)	2
9	Gizemli Kutu	Gizli Yetenek	(173AL)	1
10	Çiçek	Masum-Güleryüz	(180AL)	1
11	Normal	Tipik	(189AL)	1
12	Mucize	Farklı	(217AL)	1
13	Özel	Gelişim Geriliği	(218AL)	1
14	Gümüş	İşlenmemiş	(219AL)	1
15	Savunmasız Çocuk	İçe Dönük	(237AL)	1
16	Bebek	Savunmasız	(242AL)	2
17	Bebek	Masum	(245AL)	1
18	İçe Dönük	Yalnız	(246AL)	1
Toplam	15	13	18	

Anadolu lisesinde öğrenim gören 11. sınıf öğrencilerinin ifadeleri aşağıdaki gibidir:

(8AL) Erkek “Saf gibidir çünkü kötülük düşünmezler.”

(79AL) Kız “Otizmli bireyler birçok kömürün içindeki elmas gibidir çünkü ne kadar iletişimde zorlansalar da hayata bambaşka bir gözle bakarlar ve bunu çok az insan yapabilir.”

(102AL) Kız “Hasta gibidir çünkü davranışlarını bilemez.”

(118AL) Kız “Otizmli bireyler, onlara ait ve özel bir dünyada yaşayan, farklı özelliklere zeka ve gelişimlere sahip birbirini tanımayan aile gibidir. Bir çok çelişki barındıran bu ailede dış faktörlere aşırı tepki veren biri varsa, faktörlere karşı tepkisiz olanlar da vardır. Sıradan bir kucaktan, dokunulmaktan ve temastan zevk alan biri varsa, gereksiz el kol hareketlerinden, temastan ve dokunulmasından nefret edenler de vardır. Sıcığa, soğuğa fazla tepki veren varsa, ne sıcaklığa ne de soğuğa tepkili kalan da vardır. Taklit becerisi ve çevreye ilgisi yüksek olan varsa, taklit becerisi zayıf olup yürüme kabiliyetini zor geçirenler de vardır. Baktığımızda hepsi ailenin bireyleri gibi aslında... kardeşlerimizle hep bir tartışma içerisinde oluruz, çünkü birbirinden farklı özelliklere ve karakterlere sahibiz ama bizi aile yapan ve birbirimize bağlı kalmamızı sağlayan şey de bu farklılıklarımızdır. Otizmli bireyler de birbirlerini tamamlayan, farklı biçimlerde kıta parçaları gibidir. Biraraya geldiklerinde, yeşilinden mavisine beyazından kahverengisine siyahından grisine paradokslarla dolu bir dünyayı oluştururlar..

(165AL) Kız “Otizmli olmayanlar gibidir çünkü hepimiz eşitiz.”

(169AL) Kız “Çocuk gibidir çünkü kötü veya iyi davranışlarının pek farkında değiller bu yüzden biraz daha hoşgörü göstermemiz gerekiyor.”

(171AL) Kız “Kaç yaşında olurlarsa olsunlar çocuk gibidirler, çünkü tıpkı çocuklar gibi temiz kalplidirler ve kötü düşünmezler.”

(172AL) Kız “Çok özel kişilere benzemektedir. Çünkü aslına bakarsak onlar bizden çok daha zeki fakat belirli sebeplerden dolayı zekalarını kullanamıyorlar. Çok ince ayrıntılarıyla becerilerini ortaya koyabiliyorlar tabii üzerlerine düşülürse...”

(173AL) Kız “Otizmli bireyler gizemli kutular gibidir. İçlerindeki yetenekleri birçok kişi görmeden yorum yaparlar fakat hepsinin çok değerli birer birey olduğunu düşünüyorum.”

(180AL) Kız “Çiçeğe benzemektedir. Çünkü nerde açarlarsa açsınlar hep masum ve güler yüzlü olurlar.”

(189AL) Erkek “Otizmli bireyler bizim gibidir çünkü bizden ne eksiklikleri ne de fazlaları vardır.”

(217AL) Kız “Mucize, onlar farklıdır.”

(218AL) Kız “Otizmli bireyler özel insanlardır, çünkü normal insanlara göre gelişimlerini tamamlayamazlar.”

(219AL) Erkek “Gümüş, parlatmak gerekir.”

(237AL) Kız “Otizmli bireyler savunmasız çocuklar gibidir. İnsanlarla göz teması kurmazlar iletişim kurmaktan kaçınırlar vb.”

(242AL) Kız “Otizmli bireyler bebek gibidir çünkü savunma iç güdülleri düşüktür.”

(245AL) Kız “Otizmli bireyler bebeklere benzemektedir çünkü masumlardır.”

(246AL) Erkek “Otizmli birey içe kapanıklık gibidir. Çünkü insanlarla pek muhatap olmazlar.”

Bu bölümde toplam 25 katılımcının ifadesi uygun olmadığı için dışlanmıştır. Katılımcıların sıra numaraları şu şekildedir: 78, 81, 164, 166, 175, 176, 177, 178, 179, 181, 182, 184, 185, 187, 188, 190, 191, 194, 199, 204, 205, 209, 210, 211 ve 212.

Tablo 3.23. Anadolu lisesinde öğrenim gören 12. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar

Sıra	Metafor	Kategori	Katılımcı No	Frekans
1	Melek	Masum	(5AL)	1
2	İletişim Güçlüğü	Saf – Masum Çocuk	(19AL)	1
3	Farklı	Özgün	(80AL)	1
Toplam	3	3	3	3

(5AL)Kız “Melek çok masumdur.”

(19AL) Kız “Diğer insanlarla iletişim kurmakta zorlandıklarından dolayı toplumdan uzaklaştıklarını, bu nedenle otizmli bireylerin saf ve çocuksu insanlara benzediğini düşünüyorum.”

(80AL) Kız “Otizmli bireyler, diğer toplumun görüşüne ve davranışıyla aynı değildir. Çünkü otizmli bireyler kendine göre görüşü ve davranış şekli vardır.”

Bu bölümde toplam 1 katılımcının ifadesi uygun olmadığı için dışlanmıştır. Dışlanan katılımcı 187. sıradadır.

3.2.2.3. Farklı sınıf düzeyindeki anadolu teknik meslek lisesi öğrencilerinin otizm kavramına ilişkin kullandıkları metaforlar ve kavramsal kategoriler

Bu bölümde farklı sınıf düzeyindeki anadolu teknik meslek lisesi öğrencilerinin otizm kavramına ilişkin kullandıkları metaforların ortak yönleri bakımından kavramsal kategoriler altında toplanmasına ve katılımcı görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 3.24. Anadolu Teknik Meslek Lisesinde öğrenim gören 10. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar

Sıra	Metafor	Kategori	Katılımcı No	Frekans
1	Çocuk	Saf-Masum	(146MTAL)	1
2	Çocuk	Sevgiye Muhtaç	(148MTAL)	1
3	Masum	Bilinçsiz	(152MTAL)	1
4	İnsan	Tipik	(153MTAL)	1
Toplam	3	4	4	

Anadolu teknik meslek lisesinde öğrenim gören 10. sınıf öğrencilerinin ifadeleri aşağıdaki gibidir:

(146MTAL) Kız “Çocuk gibidir. Çünkü çok saf ve masumdur.”

(148MTAL) Kız “Çocuk gibidirler çünkü sevgiye ihtiyaçları vardır.”

(152MTAL) Kız “Masum kişilerdir hayat onlar için çok anlamlıdır çünkü bilinçsiz şekilde yaşarlar.”

(153MTAL) Kız “Otizmli bireyler bize benzemektedir çünkü onlar da normal insanlardır.”

Bu sınıf düzeyinde 4 katılımcının ifadeleri dışlanmıştır. Dışlanan katılımcıların sırası 140, 142, 145, 147 ve 149’ dur.

Bu sınıf düzeyinde katılımcı öğrenci bulunmamaktadır.

Tablo 3.25. Anadolu Teknik Meslek Lisesinde öğrenim gören 12. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ve kategoriler

Sıra	Metafor	Kategori	Katılımcı Kodu	Frekans
1	Tipik	İçe Dönük	(6MTAL)	3
2	Tipik	Soğuk	(6MTAL)	
3	Tipik	Asosyal	(6MTAL)	
4	Down Sendromu	Bebek	(138MTAL)	1
5	Farklı	Bebek	(138MTAL)	2
6	Dünyadan Soyutlanmış	Duvar	(141MTAL)	1
7	Farklı	Özgün	(157MTAL)	
8	Sıradan	Tipik	(158MTAL)	1
Toplam	5	6	4	

Anadolu teknik meslek lisesinde öğrenim gören 12. sınıf öğrencilerinin ifadeleri aşağıdaki gibidir:

(6MTAL) Kız “Normal insanlar gibi gözükmetedir sadece tek farkları biraz soğuk, içedönük, asosyal olmaları.”

(138MTAL) Kız” +1 farkla kötülüğü bilmeden bebek gibi bakım isteyen bir farklılıktır.”

(141MTAL) Kız “Dünyadan soyutlanmış gibidirler çünkü otizmli bireyleri benimseyemiyoruz, onlara el uzatamıyoruz :/”

(157MTAL) Kız “Otizmli bireyle farklı gibidir, çünkü onların bakış açısı çok farklıdır.”

(158MTAL) Kız “Otizmli bireyler sıradan görünmektedir çünkü onlarda normal insandır.”

Bu gruptaki dışlanmış maddeler; 142, 143, 144, 154, 155 ve 156 olup toplam 6 tanedir.

3.2.2.4. Farklı sınıf düzeyindeki anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinin otizm kavramına ilişkin kullandıkları metaforlar ve kavramsal kategoriler

Bu bölümde farklı sınıf düzeyindeki anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinin otizm kavramına ilişkin kullandıkları metaforların ortak yönleri bakımından kavramsal kategoriler altında toplanmasına ve katılımcı görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 3.26. Anadolu İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören 10. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metafor ve kategoriler

Sıra	Metafor	Kategori	Katılımcı Kodu	Frekans
1	Serçe	Farklı	(213AİHL)	2
2	Serçe	Özel	(213AİHL)	
Toplam	1	2	1	

Anadolu İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören 10. sınıf öğrencilerinin ifadeleri aşağıdaki gibidir:

(213AİHL) Kız “Otizmli bireyler muhabbet kuşları arasında kalan serçe gibidir. Doğuştan muhabbet kuşu değil diye yargılanamaz ve serçe olduğu kabul edilmelidir.

Bu grupta dışlanan katılımcı görüşleri toplam 4 olup sırasıyla 207, 208, 213 ve 216’dır. Anadolu imam hatip lisesinde öğrenim gören 9., 11. ve 12. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar bulunmamaktadır.

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmada yer alan problemler doğrultusunda araştırmadan elde edilen sonuçlara yer verilmiştir. Elde edilen sonuçlar alan yazın ışığında tartışılmış ve diğer araştırma bulgularıyla desteklenmeye çalışılmıştır. Kocaeli’nde devlet okulları ve özel okullarda öğrenim gören öğrencilerin "otizm" kavramına ilişkin algılarının incelenmesi amacıyla yapılan bu araştırma sonucunda öğrencilerin otizmi çok farklı metaforlarla tanımladıkları görülmektedir.

4.2. Lise Öğrencilerinin Otizm Kavramına İlişkin Kullandıkları Metaforlar ve Ortak Yönleri Analizi Bulguları

Öğrencilerin tanımlamalarından; çiçek gibi ya da birden fazla öğrenci tarafından tercih edilen ürkek (f:6), sevimli (f:2), hasta (f:5), çocuk (f:6), saf-temiz-masum (f:3), merak (f:2), özel gereksinimli (f:2), hassas (f:3), mutluluk kaynağı (f:9), nadir (f:2), içe dönük (f:2) melek, iyi, farklı, rengarenk, renkli dünya, anormal, değerli, gelişime açıklık, gizemli, üstün yetenek, sıradan, istem dışı, benzer gibi metaforlar elde edilmiştir. Araştırma değerlendirmesi sonunda öğrencilerin kullandıkları metaforlar anlam olarak ele alındığında otizme ilişkin düşüncelerinin ve elde edilen metaforların genel olarak pozitif ve insancıl olduğu görülmektedir. Bu metaforların bir kısmı görüneni yansıttığı bir kısmının ise otizmi olan kişilere iyi özellikler atfettikleri yönündedir.

4.3. Bu Metaforların Ortak Özellikleri Bakımından Kavramsal Kategoriler Altında Toplanması

Araştırmadan elde edilen metaforlar, uygun görülen toplam 28 kavramsal kategoriye atanmıştır: Bu kategoriler; “ürkek”, “sevimli”, “hasta”, “gelişim geriliği”, “özel”, “iletişim güçlüğü”, “saf/temiz/masum”, “merak”, “özel gereksinimli”, “hassas”, “mutluluk kaynağı”, “nadir”, “içe dönük”, “çocuk”, “melek”, “iyi”, “farklı”, “rengarenk”, “renkli dünya”, “anormal”, “değerli”, “gelişime açıklık”, “öğretici”, “gizemli”, “üstün yetenek”, “sıradan”, “istem dışı” ve “benzer” kategorileridir.

Kategori 1’de (“Ürkek” kategorisi) “ceylan” ve “kaplumbağa” olmak üzere toplam 2 metafor bulunmaktadır. Söz konusu hayvanlar yapıları itibariyle iletişime çok açık olmayan hassas hayvanlardır ve en küçük bir yakınlaşmada kaçarlar ya da içlerine çekilirler. Lise öğrencileri ceylan ve kaplumbağanın bu yönlerine benzetme yaparak

otizmi bu şekilde nitelendirmişlerdir. Bu anlamda benzetmelerin zarif ve yapıcı metaforlar olduğu söylenebilir.

Kategori 2’de (“Sevimli” kategorisi) toplam 3 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforlar “kedi (2)” ve “farklılık”tır. Kedilerin sevimli halleri otizme benzetilmiştir. Diğer bir metafor olan farklılık ise otizmlı kişilerin farklı özelliklerini sevimli bulmalarından kaynaklanmaktadır.

Kategori 3’te (“Hasta” kategorisi) toplam 4 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforlar “saf temiz çocuk”, “yeni doğmuş bebek”, “çocuk” ve “asosyal”dır. Bu metafor ele alındığında genel olarak takip gerektiren, bakıma muhtaç olma gibi ortak özelliklerini taşıdığı görülmektedir. Ayrıca 27. kategori olan “istem dışı” kategorisi de hasta kategorisine benzerlikten dolayı dahil edilmiştir. “istem dışı” kategorisinde ise toplam 1 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metafor “hasta” metaforudur. Lise öğrencileri bu metaforu kullanmakla otizm davranışlarının kasıtsız olarak yapıldığını belirtmek istemişlerdir.

4. Kategori, “özel gereksinimli” kategorisidir. “Özel gereksinimli” kategorisinde toplam 16 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforlar; “down sendromu”, “bebek”, “çiçek (3)”, “ender çiçek”, “çocuk (6)”, “henüz olgunlaşmamış meyve”, “değerli kitap”, “uyumsuz çocuk”, “özel gereksinim”dir. Lise öğrencilerinin oluşturdukları metaforların özel ilgi gerektirmesi bakımından dikkat çekicidir. Ayrıca çok çeşitli metaforların üretilmesi onların hayal güçlerinin ve sözcük dağarcıklarının yeterince gelişmiş olmasıyla da ilintilidir. Araştırmada “gelişim geriliği”, “özel” ve “iletişim güçlüğü” kategorileri, benzerlikleri nedeniyle diğer bir kategori olan özel gereksinimli” kategorisi altında toplanmıştır. Bu nedenle 4. kategori olan “özel gereksinimli” kategorisine “gelişim geriliği” kategorisi de dahil edilmiştir. Bu kategorideki metaforlar 5 adet olup bunlar “saf temiz çocuk”, “olgunlaşmamış meyve”, “saf düşünceli çocuk”, “çocuk”, “özel insan” metaforlarıdır. Bu metaforların ortak özelliği henüz gelişmemiş ve farklı olmalarıdır. “Özel” kategorisinde ise toplam 5 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforlar; “saf temiz çocuklar”, “normal bir insan”, “muhabbet kuşları arasında kalan serçe”, “4 yapraklı yonca (2)”dır. Bu metaforların ortak özelliği; bir yönüyle benzerlerinden ayrılmasıdır. Lise öğrencileri, bu anlamda otizmi dışlamamış, sadece otizmlı kişilerin farklı bir yönüyle benzerlerinden ayrıldığına vurgu yapmak istemişlerdir. “İletişim Güçlüğü” kategorisinde toplam 2 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforlar “iletişim engeli”, “normal insan”

metaforudur. Bu metaforlar, otizmli kişilerin iletişim güçlükleri yaşadıklarını göstermektedir ki alan yazın tarandığında gerçekten de durum böyledir. Bu durum, lise öğrencilerinin iyi bir gözlemci ya da iyi bir dinleyici olduğunu göstermektedir. Ancak bu durum, otizmle ilgili bu bilginin toplumun diğer bireyleri tarafından çok sık dile getirildiğini de göstermektedir.

Sonuç olarak söz konusu kategoriler özel gereksinimli kategorisinde toplanmış, toplamda 16 olan metafor sayısı diğer kategorilerin de dahil edilmesiyle 28'e ulaşmıştır. 5. kategori olan “merak” kategorisinde toplam 1 metafor bulunmaktadır. Bu metafor “yeni doğmuş bir bebek”tir. Bebeklerin çevrelerindeki her şeye dikkat etmeleri, çoğu şeyi dikkat çekici bulmaları otizm ile ilişkilendirilmiştir. Bebekler çevrelerindeki nesnelere dikkat ederek onlara uzun uzun bakarlar ya da göz temasında bulunurlar. Otizmli bireylerde de bu özellik çok sık görülmektedir. Tipik gelişen insanlarda bu özelliğin çok fazla bulunmayışı ya da bebeklik dönemi sonrasında kaybedilişi bu özelliğin otizme atfedilmesi lise öğrencilerini çok iyi gözlemci olmaları ve doğru atıflarda bulunmaları ile açıklanabilir.

6. kategori; “hassas” kategorisinde toplam 3 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforlar “çiçek”, “pamuk” ve “çocuk”tur. Lise öğrencilerinin bu metaforları kullanmaları, otizmli bireylerinin naif ve kırılgan bir yapıya sahip olduklarını düşündürmektedir.

7. kategori olan “nadir” kategorisinde toplam 1 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metafor “dört yapraklı yonca”dır. Bu metaforla otizmin görülme sıklığının azlığı açıklanmak istenmiştir.

8. kategori olan “içe dönük” kategorisinde toplam 11 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforlar şu şekildedir: “soğuk”, “asosyal”, “saf-çocuksu insan”, “çocuk (2)”, “asosyal çocuk”, “utangaç çocuk”, “çiçek”, “savunmasız çocuk”, “içe dönüklük”, “göz teması yok”tur. Bu kategoride ise içe dönük kavramını hatırlatan çok sayıda metafor üretilmiştir.

9. kategori olan “çocuk” kategorisinde toplam 8 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforlar “saf düşünceli çocuk”, “basit düşünceli çocuk”, “saf-masum”, “kolay mutlu olma”, “ilişki kuramama”, “hasta”, “bilinçsiz”, “temiz kalpli”dir. Bu metaforların bir kısmı çocuklara ait özellikleri barındırmaktadır. Bir kısmı ise bakıma muhtaç olmayı içermektedir. Bu kategoriye “mutluluk kaynağı” metaforu da dahil edilmiştir.

10. kategori olan “melek” kategorisinde toplam 6 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforlar; “masum (3)”, “iyi niyetli (3)”dir. Lise öğrencileri, bu kategoride melekleri hatırlatan özellikleri otizmlili bireylere atfetmişlerdir. Bu kategoriye “saf/temiz/masum” ile “iyi” kategorileri de dahil edilmiştir. “Saf/temiz/masum” kategorisinde toplam 7 metafor bulunmaktadır. Bu metaforlar “iyi”, “iletişim engeli”, “down sendromu”, “bebek (2)”, “çiçek” ve “su”dur. Bu metaforlar anlamları bakımından ele alındığında herhangi bir dışlanmayı ya da damgalamayı içermemektedir. Metaforların her biri saflığı, temizliği ve masumiyeti çağrıştırmaktadır. “İyi” kategorisinde ise toplam 1 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metafor, “pamuk”tur. Pamuk maddesinin saf ve temiz olma özellikleri metafor olarak kullanılmalarına neden olduğu düşünülmektedir.

11. kategori olan “farklı” kategorisinde toplam 6 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforlar; “olgunlaşmamış meyve”, “4 yapraklı yonca (2)”, “başka gezegenden gelen biri”, “mucize” ve “yeni bir hayat”tır. Bu metaforların ortak özellikleri diğerlerinden farklı olmayı içermektedir.

12. kategori olan “rengarenk” kategorisinde toplam 1 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metafor “gökkuşağı”dır. Öğrencilerin gökkuşağı metaforunu seçmeleri, otizmlili kişilerin özelliklerinden dolayı hayata renk kattıklarını düşündürmektedir. “renkli dünya” kategorisi de benzer olduğu için bu kategoriye dahil edilmiştir. Bu kategoride adı “yeni bir hayat” olan toplam 1 metafor bulunmaktadır.

13. kategori olan “anormal” kategorisinde toplam 2 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforlar; “bizden uzağa bakma “ve” normal dışı”dır. Lise öğrencilerinin bu metaforu seçmelerine neden olarak otizmlili bireylerin göz temasının olmaması ve farklı özelliklerinin olması neden olmuştur. Ayrıca lise öğrencilerinin iyi bir gözlemci oldukları görülmektedir. Yapılan bir çalışma da otizmlili bireylerin toplum tarafından dışlandığını hatta çocuklarının bu olumsuz davranışları yüzünden ailelerinin suçlandığını bildirilmektedir (Neely-Barnes, Hall, Roberts ve Graff, 2011).

14. kategori olan “değerli” kategorisinde toplam 5 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metafor “maden”, “elmas (2)”, “yetenek” ve “gümüş”tür. Lise öğrencileri bu metaforları kullanarak otizmlili bireylerin keşfedilmemiş, açığa çıkarılmamış özelliklerinin ve yeteneklerinin olduklarına vurgu yapmışlardır.

15. kategori olan “gelişime açıklık” kategorisinde toplam 2 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforlar “öğrenci” ve “özel kişi”dir. Bu metaforlara göre otizmlili bireyler her zaman öğrenmeye ve gelişmeye açık olan kişiler olarak görülmektedir. Bir

araştırmada otizmlili iki lise öğrencisi okul, münazara takımı ve ev ortamlarında incelenmiştir. İki yıldan fazla süren görüşmeler ve katılımcı gözlemler, bu öğrenciler kendilerini “otistik” etiketinden uzaklaştırmak için çok çabalar sarf ettiklerini göstermiştir. Araştırma sonucunda onların bu çabaları boşa çıkmamış, farklı bağlam ve ortamlarda insanlarla etkileşimlerinin olumlu sonuçları açığa çıkmıştır (Baines, 2012). Bu araştırmanın sonucu lise öğrencilerinin oluşturdukları bu metaforların içeriğini desteklemiştir.

16. kategori olan “Öğretici” kategorisinde toplam 1 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metafor “öğretmen”dir. Otizmlili bireylerin özelliklerinin lise öğrencileri için birer bilgi kaynağı olduğunu hatırlatmaktadır.

17. kategori olan “Gizemli” kategorisinde toplam 6 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforlar aşağıdaki gibidir: “konuşmaya çalışan çocuk”, “sürpriz kutu”, “gizemli kutu (2)”, “kapı” ve “çocuk”tur. Bu metaforların ortak özellikleri otizmlili bireylerin davranışlarının alışıldığın dışında gizemli olduğuna vurgu yapmışlardır.

18. kategori olan “üstün tetenek” kategorisinde toplam 2 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforlar “bilim insan (2)”dır. Lise öğrencilerinin çok az bir kısmı otizmlili bireylerin bilim insanı özelliklerini taşıdığını düşündüklerini belirtmişlerdir. Lise düzeyinde otizmlili çocukları olan ailelerle yapılan bir araştırmada çocukların, ebeveynlerin ve ailelerin toplumsal faydaları tartışılmış ve ebeveynlerin lise çağındaki çocuklarının toplumsal faydalarından bahsetme oranının daha yüksek olduğu görülmüştür (King, Zwaigenbaum, Bates, Baxter ve Rosenbaum, 2012). Bu sonuç, lise öğrencilerin ürettikleri bilim insanı metaforlarıyla uyumlu olarak “üstün yetenek” kategorisini desteklemektedir. Otizmlili lise öğrencilerinin de bir bilim adamı gibi topluma faydaları olduğu kanıtlanmıştır.

19. kategori olan “sıradan” kategorisinde toplam 10 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforlar “normal (7)” ve “sıradan (3)”dır. Bu metaforlar lise öğrencilerinin otizmlili bireylerin diğerlerinden farklı olmadığını belirtmek istemişlerdir. Bu kategori diğer bir kategori olan “benzer” kategorisi de dahil edilmiştir. “Benzer” kategorisinde toplam 1 metafor bulunmaktadır. Her iki kategoride de otizmlili insanların benzer ve sıradan olduğu belirtildiği için bu birleştirme yapılmıştır.

20. kategori “anormal” kategorisidir. Bu kategoride toplam 2 metafor bulunmaktadır. Bu metafor “farklı” metaforudur.

21. kategori olan “değerli” kategorisinde toplam 4 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforlar “maden”, “elmas (2)” ve “gümüş”tür.

22. kategori “gelişime açıklık” kategorisidir. Bu kategoride toplam 2 metafor bulunmaktadır. Bu metaforlar, “öğrenci” ve “özel” metaforlarıdır.

23. kategori olan “öğretici” kategorisinde toplam 1 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metafor “öğretmen” metaforudur.

24. kategori “gizemli” kategorisidir. Bu kategoride toplam 6 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforlar; “kapı”, “konuşmaya hevesli çocuk”, “sürpriz kutu”, “kapağı açılmamış kutu”, “gizemli kutu ve çocuk”tur.

25. kategori, “üstün yetenek” kategorisidir. Bu kategoride toplam 2 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforlar; “bilim insanı (2)” metaforudur.

26. kategori olan “sıradan” kategorisinde toplam 10 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metaforlar “tipik/sıradan” metaforlarıdır.

27. kategori, “istem dışı” kategorisidir. Bu kategoride toplam 1 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metafor “hasta” metaforudur.

28. kategori olan “benzer” kategorisinde toplam 1 metafor bulunmaktadır. Bu kategorideki metafor “bir elmanın iki yarısı”dır.

Söz konusu kategoriler ele alındığında “ürkek”, “hasta”, “özel gereksinimli”, “içe dönük”, “farklı” ve “anormal” olmak üzere toplam 5 kategorinin olumsuz sayılabilecek özelliklere sahip olduğu söylenebilir. Ancak olumsuz özelliklere sahip olmasından kasıt, bu kategorilerin bireyi incitici, kişilik özelliklerini zedeleyici olması değil aksine mevcut bir durumu anlatmasıdır. Tüm kategoriler kelime anlamı bakımından ele alındığında lise öğrencilerinin yaşlarının gerektirdiğinin ötesinde olgun düşüncelere sahip oldukları, iyi bir gözlemci oldukları ve gerçeğe uygun olabilecek metaforlar geliştirdiklerini söylemek mümkündür. Bu durum, onların gelişim dönemi özellikleri ele alındığında ergenlik dönemi özellikleri bakımından vicdan duygusunun gelişmiş olmasıyla bağdaştırılabilir. Ergenler, bu dönemde çok dikkatli davranırlar, özellikle dürüst olmayan davranışları hemen fark eder ve kendisinin ahlak ve vicdan ölçütleriyle uyuşmadığı zaman tepkide bulunurlar (Koç, 2004).

Araştırmadan elde edilen kavramsal kategoriler okul türü bakımından ele alındığında; Fen lisesinde öğrenim gören 9.sınıf öğrencilerinin 25; 10. ve 11.sınıf öğrencilerinin 21’er; 12.sınıf öğrencilerinin ise toplamda 25 metafor ürettikleri görülmüştür. Anadolu lisesinde öğrenim gören 9.sınıf öğrencilerinin 6; 10. sınıf

öğrencilerinin 43; 11.sınıf öğrencilerinin 21 ve 12. sınıf öğrencilerinin ise toplamda 2 metafor ürettikleri görülmüştür. Anadolu Ticaret Meslek Lisesi'nde öğrenim gören 10. sınıf öğrencilerinin 6; 12.sınıf öğrencilerinin ise 7 metafor ürettikleri görülmüştür. 9.sınıf ve 11. sınıf öğrencilerinin ise hiç metafor üretmedikleri kaydedilmiştir. Anadolu İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören öğrencilerden ise sadece 10. sınıf öğrencilerinin iki metafor ürettikleri görülmüştür. Diğer sınıflardan herhangi bir metafor elde edilememiştir. Elde edilen bu bulgular incelendiğinde en çok metafor üreten grubun fen lisesi öğrencileri olduğunu söylemek mümkündür. Fen lisesi öğrencileri toplamda 92 metafor üretmişlerdir. Anadolu lisesinde öğrenim gören öğrencilerin 72; Anadolu Ticaret Meslek Lisesi'nde öğrenim gören öğrencilerin 13; Anadolu İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin ise 2 metafor ürettikleri görülmektedir. Katılımcılar çoktan aza doğru sıralanacak olursa ilk başta fen lisesi öğrencileri yer almaktadır. Onu sırasıyla anadolu lisesi, anadolu teknik meslek lisesi ve anadolu imam hatip lisesi izlemektedir. Ayrıca fen lisesinde öğrenim gören öğrencilerin çok çeşitli metaforlar ürettikleri görülmektedir. Bu durum katılım oranlarındaki yüksekliğe bağlı olabileceği gibi hayal güçleri ve olayları derinlemesine analiz etme güçlerine de bağlanabilir. Diğer yandan çoğunlukla olumlu benzetmeler yapmaları onların vicdanlı ve duyarlı olmalarıyla da ilintili olabilir. Metaforik algıların incelendiği benzer bir araştırmada sınıf kademesi arttıkça olumsuz metaforların arttığı görülmüştür (Cirit, 2020). Bu durum, ergenlerin kişisel oluşumunda artan zenginliğin akıl yürütme becerisine olumlu etkilerinden kaynaklanmaktadır (Aydın, 2013).

Fen lisesinde öğrenim gören 9. sınıf öğrencileri “çiçek”, “çocuk”, “tohum”, “tipik”, “olgunlaşmamış meyve”, “zekasını kullanmayan birey” gibi metaforlar kullanmışlardır. 10.sınıf öğrencileri “kapı”, “saf temiz çocuk”, “tipik – sıradan insan”, “asosyal çocuk”, “maden”, “masum”, “uzaylı”, “çocuk”, “gökkuşağı”, “yardıma ihtiyacı olma”, “sükûnet” gibi benzer ve birbiri ile ilişkili metaforlar kullanmışlardır. 11.sınıf öğrencileri “tipik”, “saf düşünceli çocuk”, “meyve”, “öğrenci”, “dört yapraklı yonca”, “sürpriz kutu” gibi metaforlar kullanırken 12. sınıf öğrencileri “enerji kaynağı”, “sevecen”, “kocaman gülümseme”, “insan/tipik”, “melek”, “papatya”, “kardelen çiçeği”, “dâhi”, “çocuk”, “ender çiçek”, “kedi”, “asosyal”, “kutu” gibi metaforlar üretmişlerdir. Anadolu lisesinde öğrenim gören 9. sınıf öğrencileri “tipik/insan” ve “çocuk” metaforları üretmişlerdir. Anadolu lisesinde öğrenim gören 10. sınıf öğrencileri bu lise türünde en çok metafor üreten sınıf olarak “melek”, “üstün özellik”, “çocuk”, “özel”, “ceylan”, “insan/tipik”,

“bilim insanı”, “bebek”, “çocuk”, “pamuk”, “çiçek”, “kaplumbağa”, “elmanın iki yarısı”, “hayata kapalı”, “utangaç çocuk”, “öğretmen”, “çok özel”, “su”, “yeni hayat”, “bebek” ve “elmas” metaforları üreterek sayı ve çeşitlilik bakımından sınıflar arasında öncü olmuşlardır.

Anadolu lisesinde öğrenim gören 11. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ise “saf”, “farklılık”, “elmas”, “dünyaya 1 - 0 geriden başlamış”, “hasta”, “farklı aile”, “sıradan”, “çocuk”, “çok özel kişi”, “gizemli kutu”, “çiçek”, “tipik”, “kitap”, “mucize”, “gümüş”, “savunmasız çocuk”, “bebek”, “içe kapanıklık” şeklindedir.

Anadolu lisesinde öğrenim gören 12. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ise “iyi” ve “farklı” olarak göze çarpmaktadır.

Anadolu teknik meslek lisesinde öğrenim gören 10. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar “çocuk”, “farklı”, “sempatik”, “masum” ve “insan” şeklindedir. Anadolu teknik meslek lisesinde öğrenim gören 10. sınıf öğrencileri ise “tipik”, “Down Sendromu”, “farklı”, “dünyadan soyutlanmış” ve “sıradan” metaforlarını üretmişlerdir.

Anadolu teknik meslek lisesinde öğrenim gören 12. sınıf öğrencilerinin ifadeleri “normal insan”, “+1 fark”, “dünyadan soyutlanmış”, “sıradan” metaforlarını oluşturmaktadır.

Anadolu imam hatip lisesinde öğrenim gören 10. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metafor ise “serçe” dir.

Anadolu imam hatip lisesinde öğrenim gören 10. sınıf öğrencilerinin ifadeleri “özgün”, “özgür”, “serçe” dir. Anadolu imam hatip lisesinde öğrenim gören 9., 11. ve 12. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar bulunmamaktadır.

Bu araştırmada yaş ve sınıf verileri birlikte ele alınmıştır. Çünkü lise düzeyi olduğu için öğrencilerin yaşları sınıflarına uygun olarak elde edilmiştir. Araştırmadan elde edilen kavramsal kategoriler sınıf bakımından ele alındığında; toplam olarak 9. sınıf öğrencilerinin 31; 10.sınıf öğrencilerinin 72, 11.sınıf öğrencilerinin 42 ve 12.sınıf öğrencilerinin ise 34 metafor ürettikleri görülmektedir. Veriler incelendiğinde en az metaforun 9. sınıf ve 12.sınıflar tarafından incelendiği görülmektedir.

Araştırmadan elde edilen kavramsal kategoriler cinsiyet bakımından ele alındığında; araştırmaya katılan kız öğrencilerden 128’inin cevabı dikkate alınmış, erkek öğrencilerden ise 12’sinin cevabı kayda değer görülmüştür. Geri kalan cevaplar, metaforlar ve açıklamaların birbirine uygun olmadığı, verilen cevapların sadece açıklamalar içerdiği ve cevapların boş bırakıldığı gibi nedenlerle elenmiştir. Bu durumda

kız öğrencilerinin metafor üretme sayısının erkek öğrencilerden daha fazla olduğunu söylemek mümkündür. Bir araştırmada, öğrencilerin geliştirdikleri metaforları öğrencilerin yaşlarının ve cinsiyetlerinin etkilediği görülmüştür (Karaçam ve Aydın, 2014). Yapılan bir başka araştırmada da oluşturulan metaforların cinsiyet bakımından anlam taşımadığı bildirilmiştir (Gökoğlu, 2017). Ancak diğer bir araştırmada ise bazı önemli kavramsal kategorilerin cinsiyet bakımından önemli derecede farklılık göstermektedir (Şaban, Koçbeker ve Saban, 2006).

Bu araştırmada ise öğrencileri tarafından üretilmiş olan metaforların bir kısmı bir kez oluşturulmuştur. Bu durum, algı, tutum, inanç ve deneyimlerin çeşitli metaforlar üretilmesinde etkili olması ile ilgilidir (Aunusson, 2002; Ekici, 2016). Bu durum, ayrıca otizm kavramın yönelik bakış açılarının çok geniş olması ile yakından ilgilidir. Bu nedenle otizm kavramı ile belki de ilk kez karşılaşan lise öğrencilerinin yaratıcılık düzeylerinin ne denli yüksek olduğunu göstermektedir (Genç, 2021).

Sonuç olarak bu araştırmada, lise öğrencilerinin otizme ilişkin metaforik algıları incelenmiştir. Ulaşılabilen lise öğrencilerinin metaforik algılarından bir kesit elde edilmiştir. Elde edilen bu kesit otizm metaforlarının çok çeşitli olduğunu ve büyük ölçüde olumlu olduğunu göstermektedir. Araştırma, alan yazında yaş seviyesi bakımından ulaşılabilecek en küçük yaş düzeyi olarak lise öğrencilerinin ele alınması bakımından bir ilktir. Bu anlamda araştırmanın alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çünkü otizme olan kemikleşmiş olan olumsuz bakış açılarının kökenine inmek, bu algıların hangi yaş düzeyinde ortaya çıktığını anlamaktan ve müdahale etmekten geçmektedir. Bu bakımdan olumsuz algıların oluştuğu sosyal ortamların ve deneyimlerin hangi yaş döneminde ortaya çıktığını saptamak alınacak önlemler ve müdahaleler bakımından son derece önemlidir.

Öğrencilerin otizm hakkında daha olumlu metaforlar geliştirebilmeleri ve bakış açılarını değiştirebilmeleri için araştırmamız bulgularına dayanılarak şu hususlar önerilmektedir:

MEB' e Yönelik Öneriler:

1. Devlet okullarında ve özel okullarda özel eğitim konusunun üzerinde durulması, özellikle pek tanınmayan ve bu yüzden hakkında gerçeği yansıtmayan ön yargıların oluşturulduğu otizm hakkında konunun uzmanları tarafından öğretmenlere, öğrencilere, velilere ve okul idarecilerine yönelik sık sık seminerler verilmelidir.

2. Devlet okullarında ve özel okullarda otizm ile ilgili açıklayıcı bilgileri içeren afiş ve bültenlerin hazırlanması, eğitici çizgi filmlerin izletilmesi, dramaların yapılması, kamu spotlarının oluşturulması gerekir.
3. Devlet okullarında ve özel okullarda 2 Nisan Dünya Otizm Farkındalık Günü'nde farkındalık çalışmalarının yapılarak yapılan etkinliklerin okul web sitelerinde ve Instagram, Facebook gibi sosyal medya hesaplarında paylaşılması gerekmektedir.
4. Devlet okullarında ve özel okullarda dünyaca ünlü otizimli kişilerin poster, resim, afiş vb. tanıtım araçlarının asılarak tanıtılması ve otizmin bir kusur değil bir bozukluk olduğu bilgisinin verilmesi gerekmektedir.
5. MEB tarafından özel eğitim öğretmenleri ile her branştaki öğretmenlere otizm hakkında hizmet içi eğitim verilmesi gerekmektedir.

Ebeveynlere Yönelik Öneriler:

1. Otizimli çocukları olan ebeveynlerin, çocuklarının bu durumlarını kabullenmeleri ve gerekirse bu konuda bir uzman yardımı almaları gerekir.
2. Ebeveynlerin otizimli çocukları hakkında toplum tarafından atfedilen metaforların önüne geçebilmeleri için öncelikle kendi zihinlerinde oluşan metaforları gözden geçirmeleri ve eğer olumsuz metaforlara sahip iseler bunu olumlu metaforlarla değiştirmeleri gerekmektedir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler:

1. Otizm metaforları konusu alanyazında çok fazla araştırılmamış bir konu olarak araştırmacıların dikkatini çekecek ve onlara ışık tutacak niteliktedir. Bu nedenle araştırmacıların otizm metaforlarını ele almaları, otizm metaforlarının kaynağının bilinmesi bakımından gereklidir.
2. Otizm metaforları, araştırmacılar tarafından farklı yaş grupları ve örneklemeleri ele alınarak incelenmelidir.

KAYNAKÇA

- Ahioğlu-Lindberg, E. N. (2011). Piaget ve ergenlikte bilişsel gelişim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(1), 1-10.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (2000). Psikiyatride hastalıkların tanımlanması ve sınıflandırılması elkitabı (DSM-IV-TR) (Çev: E. Köroğlu). Hekimler Yayın Birliği: Ankara.
- Akçamuş, M. Ç. Ö., Bakkaloğlu, H., Demir, Ş., ve Kudret, Z. B. (2019). Otizm spektrum bozukluğunda tekrarlayıcı davranışlar ölçeği-Revize Türkçe sürümünün geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 20, 65-72.
- Akkaya Yılmaz, H. (2017). Yüksek işlevli otizmlili bireylerin düşünce içeriğini incelemek. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akmanış, S.(2010). Otistik çocuğu olan annelerin algıladıkları sosyal desteğe göre umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksoy, Y. (2020). Rekreatif faaliyet olarak fiziksel aktivitelerin otizmlili çocuklarda sosyal iletişime yönelik etkileri. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-9.
- Akturan, U. ve Esen, A. (2008). Fenomenoloji. T. Baş ve U. Akturan (Yay. Haz.), Nitel Araştırma Yöntemleri içinde (ss. 83-98). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Allik, H., Larsson, J. O., and Smedje, H. (2006). Sleep patterns of school-age children with Asperger syndrome or high-functioning autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 36(5), 585-595.
- American Psychiatric Association. (1980). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (3rd ed.)*. Washington: American Psychiatric Publication.
- American Psychiatric Association. (1987). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (3rd ed.)*. Washington: American Psychiatric Publication.
- American Psychiatric Association. (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (4th ed.)*. Washington: American Psychiatric Association.

- American Psychiatric Association (2000). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders IV-TR*. Washington: American Psychiatric Association.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (American Psychiatric Association-APA) (2013). Mental bozuklukların tanısai ve sayımsai el kitabı (DSM-V). (Çev: E. Köroğlu). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Angell, M. E., Meadan, H., and Stoner, J. B. (2012). Experiences of siblings of individuals with autism spectrum disorders. *Autism Research and Treatment*, Article ID: 949586. <https://doi.org/10.1155/2012/949586> (Erişim tarihi: 18.10.2021).
- Ar, Ö. F. (2014). Normal gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynler ile otizmlili çocuğa sahip ebeveynlerin evlilik uyumu ve anksiyete düzeylerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, L. (2009). Otizmin nedenleri nelerdir?. <https://www.epsikiyatri.com/otizmin-nedenleri-nelerdir/> (Erişim adresi: 10.06.2020).
- Arslan, E. (2019). *Otizm ve spor. Spor bilimleri alanında araştırma makaleleri*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Arslan, E. ve İnce, G. (2015). 12 haftalık egzersiz programının atipik otizmlili çocukların kaba motor beceri düzeylerine etkisi. *Uluslararası Spor Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi*, 1(1), 51-62.
- Aslan, T. (2020). Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kaygılarının sosyal medya bağımlılıklarını yordayıcı rolünün incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atbaşoğlu, E. C. (2020). Otizm Spektrum Bozukluğunun yetişkinlikteki teşhisi. *Arch Neuropsychiatry*, 57, 1–2. Doi :10.29399/npa.25050.
- Ashwood, K. L., Gillan, N., Horder, J., Hayward, H., Woodhouse, E., McEwen, F. S., Findon, J., Eklund, H., Spain, D., Wilson, C.E., Cadman, T., Young, S., Stoencheva, V., Murphy, C.M., D. Robertson, D., Charman, T., Bolton, P., Glaser, K., Asherson, P., Simonoff, E., and Murphy, D.G., and Cadman, T. (2016). Predicting the diagnosis of autism in adults using the Autism-Spectrum Quotient (AQ) questionnaire. *Psychological Medicine*, 46(12), 2595-2604.

- Avcil, S., Baykara, B., Baydur, H., Münir, K. M., and Emiroğlu, N. İ. (2015). 4-18 yaş aralığındaki otistik bireylerde sosyal iletişim ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 26, 56-64.
- Aydın, B. (2013). Çocuk ve Ergen Psikolojisi. Ankara: Nobel.
- Aydın, A.ve Kınacı, C. (2016). Otizme çözüm var- Adım adım otizmden korunma ve kurtulma rehberi (6.Baskı). İstanbul: Hayykitap.
- Aubusson, P. (2002). Using metaphor to make sense and build theory in qualitative analysis. *The Qualitative Report*, 7(4), 1-14.
- Baines, A. D. (2012). Positioning, strategizing, and charming: How students with autism construct identities in relation to disability. *Disability & Society*, 27(4), 547-561.
- Baker, S. M. (2012). Autism spectrum: new metaphor-new paradigm of illness. *NAJ Med Sci*, 5(3), 193-7.
- Barış K. (2000). Editor Infantile autism: adult outcome, *Seminars in Clinical Neuropsychiatry*, 5(3), 164-170.
- Baron-Cohen, S. (2000). Theory of mind and autism: A fifteen year review. *Understanding other minds: Perspectives from Developmental Cognitive Neuroscience*, 2 (3-20), 102.
- Batu, E. S. (2014). Her yönüyle okul öncesi eğitim 1. E.N. Metin ve A.İ. Yükselen (Eds.), Erken çocukluk döneminde kaynaştırma uygulamaları içinde (330-350). Ankara: Hedef Yayınları.
- Baum, S.H., Stevenson, R.A., Wallace, M.T. (2015). Behavioral, perceptual, and neural alterations in sensory and multisensory function in autism spectrum disorder. *Prog Neurobiol.*,134, 140-60.
- Biber, K., Cankorur, H., Akçay, Z. N., ve Şumnulu, B. (2018). Çocukları okul öncesi eğitime devam eden annelere otizm spektrum bozukluğuna yönelik farkındalık eğitimi. *Electronic Turkish Studies*, 13(11), 345-362.
- Birkan, B. (2013). Otizm ve uygulamalı davranış analizi: Toplum temelli uygulamalar. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 1(2), 92-96.
- Bulut, A. S. (2018). Sınıf öğretmeni adaylarının üstün yetenekli birey ve özel eğitim kavramlarına ilişkin algıları. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 2338-2356.
- Cerliani, L., Mennes, M., Thomas, R. M., Di Martino, A., Thioux, M., and Keyzers, C. (2015). Increased functional connectivity between subcortical and cortical resting-state networks in autism spectrum disorder. *JAMA psychiatry*, 72(8), 767-777.

- Bailen, N. H., Green, L. M., and Thompson, R. J. (2019). Understanding emotion in adolescents: A review of emotional frequency, intensity, instability, and clarity. *Emotion Review*, 11(1), 63-73.
- Bilgiç, A. ve Cöngöloğlu, A. (2009). Otizm Spektrum Bozukluklarında biyolojik temelli tamamlayıcı ve alternatif tıp uygulamaları. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 16(3), 153-164.
- Birsen Gökçe (1976). *Gecekondu gençliği*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Blumberg, H.P., Martin, A., Kaufman, J., Leung, H-C., Skudlarski, P., Lacadie, C.B.S., Fulbright, R.K., Gore, J.C., Charney, D.S., Krystal, J.H., and. Peterson, B.S. (2003). Frontostriatal abnormalities in adolescents with bipolar disorder: Preliminary observations from functional MRI. *Am J Psychiatry*, 160, 1345-1347.
- Bolic Baric, V., Hellberg, K., Kjellberg, A., and Hemmingsson, H. (2016). Support for learning goes beyond academic support: Voices of students with Asperger's disorder and attention deficit hyperactivity disorder. *Autism*, 20(2), 183-195.
- Borazancı Persson, S. (2002). *AQ otistik zekâ ve seviyeleri otizm* (2.baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Boutot, E. A., and Hume, K. (2012). Beyond time and time table: Today's applied behavior analysis for students with autism. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 47, 23-38.
- Bozkuş Genç, G. (2021). Özel eğitim öğretmenliği bölümü öğretmen adaylarının yüksek işlevli otizm spektrum bozukluğuna ilişkin metaforik algıları. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(31), 39-62. <https://doi.org/10.35675/befdergi.729365>.
- Brugha, T. S., Spiers, N., Bankart, J., Cooper, S. A., McManus, S., Scott, F. J., Smith, J. and Tyrer, F. (2016). Epidemiology of autism in adults across age groups and ability levels.
- Buchanan, C. M., Eccles, J. S., and Becker, J. B. (1992). Are adolescents the victims of raging hormones? Evidence for activational effects of hormones on moods and behavior at adolescence. *Psychological Bulletin*, 111(1), 62.
- Burak, Y. ve Ahmetoğlu, E. (2020). Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocukların kaynaştırılması ve bütünleştirilmesinde öğretmenlerle ilgili değişkenlerin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(73), 478-503.
- Carver, K., Joyner, K., and Udry, J. R. (2003). National estimates of adolescent romantic relationships. In Florsheim, P. (Ed.), *Adolescent romantic relations and sexual*

- behavior: Theory, research, and practical implications (pp. 23–56). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Chambers, C.V. (1995). Childhood and adolescence (5th ed.). R.E., Rakel (Ed.), in Textbook of family practice (634-659). Philadelphia: W.B. Saunders Company.
- Christensen, D. L., Braun, K. V. N., Baio, J., Bilder, D., Charles, J., Constantino, J. N., Daniels, J., Durkin, M.S., Fitzgerald, R.T., Kurzius-Spencer, M., Lee, L.C., Pettygrove, S., Robinson, C., Schulz, E., Wells, C., Wingate, M.S., Zahorodny, W. and Yeargin-Allsopp, M. Lee, L.C. (2018). Prevalence and characteristics of autism spectrum disorder among children aged 8 years—autism and developmental disabilities monitoring network, 11 sites, United States, 2012. *MMWR Surveillance Summaries*, 65(13), 1–23.
- Cirit, B. (2020). Metaforik algı düzeyinin araştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon: Kocatepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Clark, M., Barbaro, J. and Dissanayake, C. (2020). Parent and teacher ratings of social skills, peer play and problem behaviours in children with autism spectrum disorder. *International Journal of Disability, Development and Education*, 67(2), 194-207.
- Collins, E. C., and Green J. L. (1990). Metaphors: The Construction of a Perspective. *Theory into Practice*, 29(2), 71–77.
- Constable, S., Grossi, B., Moniz, A., and Ryan, L. (2013). Meeting the common core standards for students with autism: The challenge for educators. *Teaching Exceptional Children*, 45(3), 6-13.
- Constantino, J.N., and Gruber, C.P. (2012). Social responsiveness scale (SRS). CA:Western Psychological Services Torrance.
- Constantino, J. N., and Charman, T. (2016). Diagnosis of autism spectrum disorder: Reconciling the syndrome, its diverse origins, and variation in expression. *The Lancet Neurology*, 15(3), 279–291.
- Cordier, R., Brown, N., Chen, Y. W., Wilkes-Gillan, S., and Falkmer, T. (2016). Piloting the use of experience sampling method to investigate the everyday social experiences of children with Asperger syndrome/high functioning autism. *Developmental Neurorehabilitation*, 19(2), 103-110.
- Cujic, M. (2016). Jugendsprache aus der Sicht Wiener Jugendlicher. Uni Wien Doctoral Dissertation. Universität Wien.

- Çakıcı, A. (2020). Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocukların kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim sorunlarına genel bir bakış. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 37(2), 81-106.
- Çapçioğlu, İ (2014). Gençlik dönemi ‘kimlik arayışı’nın demokratik değerlerin ve iletişim becerilerinin gelişimine etkisi. *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 57-76.
- Çelik, K., Çatalbaş, G. ve Tomul, E. (2014). İlköğretim kurumu öğrencilerinin “sınıf öğretmeni” kavramına ilişkin metaforik algıları. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 16, 1-16.
- Çetin, Ş. ve Ercan, T. (2021). Otizme sahip ergen öğrencileri uzaktan eğitim deneyimlerinin eğitim aracılığı ile incelenmesi. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 105-121. <https://dergipark.org.tr/en/pub/anadoluakademi/issue/60142/870947> adresinden erişildi.
- Çetin, F. Ç., Pehlivan Türk, B., Ünal, F., Uslu, R., İşeri, E. ve Türkbay, T. (2008). *Çocuk ve ergen psikiyatrisi temel kitabı* (1. baskı). Ankara: Hekimler Yayın Birliği, 470-7.
- Çetinoğlu, E. (2019). Otizm spektrum anketi- ergen versiyonu Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Tıp Fakültesi.
- Çopuroğlu, Y. C. ve Mengi, A. (2014). Toplumsal dışlanma ve otizm. *Electronic Turkish Studies*, 9(5), 607-626.
- Çuhadaroğlu F. (2000). Ergenlik döneminde psikolojik gelişim özellikleri. *Katkı Pediatri Dergisi Adolesan Sayısı*, 21(6), 863-868.
- Danforth, S., and Naraian, S. (2007). Use of the machine metaphor within autism research. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 19(3), 273-290.
- Danış, M. Z. (2001). Otistik çocuklar. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 2, 65-82.
- David, L.A., Maurice, C.F., Carmody, R.N., Gootenberg, D.B., Button, J.E., Wolfe, B.E., Ling, Devlin, A.S., Varma, Y., Fischbach, M.A., Biddinger, S.B., Dutton, R.J. and

- Turnbaugh, P.J. (2014). Diet rapidly and reproducibly alters the human gut microbiome. *Nature*, 505 (7484), 559-63. <https://doi.org/10.1038/nature12820>.
- Dayı, E. ve Töret, Z. (2021). Özel eğitim öğretmeni adaylarının iş birliğine ilişkin metaforik algıları. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(2), 863-877.
- Debatin, B. (1997). Metaphorical iconoclasm and the reflective power of metaphor. B. Debatin, T. R. Jackson and D. (Eds), in *Steuer in metaphor and rational discourse* (147-158). Tübingen: Niemeyer.
- De Giambattista, C., Ventura, P., Trerotoli, P., Margari, M., Palumbi, R., and Margari, L. (2019). Subtyping the autism spectrum disorder: comparison of children with high functioning autism and Asperger syndrome. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 49(1), 138-150.
- Demiral, Ö. (2016). Otizmli çocuklar için bir web portalı tasarımı (Otizmli çocukların eğitimlerine yönelik bir web portalı). Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Aydın Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Demirezen, S. ve Akhan, N. E. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (USBES Özel Sayı II)*, 1206-1223.
- DeStefano, F., and Shimabukuro, T. T. (2019). The MMR vaccine and autism. *Annual Review of Virology*, 6, 585-600. <https://doi.org/10.1146/annurev-virology-092818-015515>.
- Diken, İ. H., Ardıç, A., Diken, Ö., ve Gilliam, J. E. (2012). Gilliam otistik bozukluk derecelendirme ölçeği-2 Türkçe versiyonu'nun (GOBDÖ-2-TV) geçerlik ve güvenilirliğinin araştırılması: Türkiye standardizasyon çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 37(166),320-328.
- Dinishak, J., and Akhtar, N. (2013). A critical examination of mindblindness as a metaphor for autism. *Child Development Perspectives*, 7(2), 110-114.
- Doenyas, C. (2019). Çevresel etkenler ve beslenmenin otizme etkisini olası kılan mekanizma: Bağırsak mikrobiyotası. *Türk Mikrobiyoloji Cem Dergisi*, 49(3), 113-117, doi:10.5222/TMCD.2019.113.
- De Goede, I. H., Branje, S. J., and Meeus, W. H. (2009). Developmental changes in adolescents' perceptions of relationships with their parents. *Journal of Youth and Adolescence*, 38(1), 75-88.

- De Palma, G., Nadal, I., Collado, M.C., and Sanz, Y. (2009). Effects of agluten-free diet on gut microbiota and immune function in healthy adult human subjects. *Br J Nutr.*, 102(8), 1154-60.
- Donohue, M. R., Childs, A. W., Richards, M., and Robins, D. L. (2019). Race influences parent report of concerns about symptoms of autism spectrum disorder. *Autism*, 23(1), 100-111.
- Dur, Ş., ve Mutlu, B., (2018). Otizm spektrum bozukluğu ve hemşirelik yaklaşımı. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 15(1), 45-50.
- Ebben, H. (2018). İstenmeyi tanıma arzusu: otizmde otizm salgını metaforu ve bulaşmayı bir söylem olarak yıkmak/yapılandırmak. *Feminist Oluşumlar*, 30 (1), 141-163.
- Ekici, G. (2016). Öğretmen adaylarının "Bilgisayar" kavramına ilişkin metaforik algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(3), 755-781.
- Elkind, D. (1975). *Programmed learning aid of conitive development*. Illinois: Learning Systems Company.
- Erden, G., Akdur, S., Angın, E., Er, E., Aslan, B. (2014). Otizm Spektrum Bozukluğu. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Erdoğan, A. ve Ayık, B. (2015). Çocuk ve ergenlerde görülen psikotik bozuklukların tedavisinde kullanılan atipik antipsikotikler. *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği*, 1(3), 39-53.
- Eryılmaz, A. (2009). Ergenlik döneminde stres ve başa çıkma. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 20-37.
- Fetah, E., Çelik, İ. ve Aktürk, A. O. (2014). Ortaokul öğrencilerinin facebook algısı: Bir metafor analizi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(2), 635-648.
- Ford, K., Wang, M., Koegel, L. K., Koegel, R. L., and Fedders, A. (2020). Use of a videoconferencing intervention and systematic hierarchy to teach daily living skills to young adults with autism spectrum disorder. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 23(2), 1098300720921214.
- Fishman, I., Keown C.L., Lincoln, A.J., Pineda, J.A., and Müller, R-A. (2014). Atypical cross talk between mentalizing and mirror neuron networks in autism spectrum disorder. *JAMA Psychiatry*, 71(7), 751-60.

- Fujiwara, T., Morisaki, N., Honda, Y., Sampei, M., and Tani, Y. (2016). Chemicals, nutrition, and autism spectrum disorder: a mini – review. *Front Neurosci*, 10, 174-181.
- Garfin D.G., Mc Callon, D., and Cox, R. (1988). Validity and reliability of the childhood autism rating scale with autistic adolescents. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 18, 367-78.
- Gassaloğlu, S. İ., Baykara, B., Avcil, S. ve Demiral, Y. (2016). Çocukluk otizmi derecelendirme ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 27(4), 266-274.
- Granpeesheh, D., Tarbox, J., Dixon, D. R., Peters, C., Thompson, K., and Kenzer, A. (2010). Evaluation of an eLearning tool for training behavioral therapists in academic knowledge of applied behavior analysis. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 4 (1), 11-17.
- Ge, X., Lorenz, F. O., Conger, R. D., Elder, G. H., and Simons, R. L. (1994). Trajectories of stressful life events and depressive symptoms during adolescence. *Developmental Psychology*, 30(4), 467–483.
- Genç, G.B. (2021). Özel eğitim öğretmenliği bölümü öğretmen adaylarının yüksek işlevli otizm spektrum bozukluğuna ilişkin metaforik algıları. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(31), 39-62.
- Gökoğlu, S. (2017). Programlama eğitiminde algoritma algısı: Bir metafor analizi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 6(1), 1-14.
- Gölbaşı, H., Demirel, Y., Karaca, S. N., Çiçek, A. U. ve Sarı, S. A. (2021). Sivas İl Merkezi'nde otizm spektrum bozukluğunun (OSB) yaygınlığı ve aile sağlığı merkezleri sağlık çalışanlarının OSB farkındalıkları. *Cukurova Medical Journal*, 46(3), 998-1008.
- Gillberg, C., and Schaumann, H. (1982). Infantile autism and puberty. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 11(4), 365-371.
- Güleç-Aslan, Y. (2017). Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerle çalışan eğitimcilerin uygulamalı davranış analizine yönelik algıları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 32(4), 1013-1032.
- Gürsoy, G. ve Öztürk, S. (2019). Otizm spektrum bozukluklarında beslenme yaklaşımı. *Aydın Sağlık Dergisi*, 5(2), 111-119.

- Johnson, C.P., and Myers, S.M. (2007). American Academy of Pediatrics Council on children with disabilities. Identification and evaluation of children with Autism Spectrum Disorders. *Pediatrics*, 120, 1183-215.
- Jones, R. S., Zahl, A., and Huws, J. C. (2001). First-hand accounts of emotional experiences in autism: A qualitative analysis. *Disability & Society*, 16(3), 393-401.
- Haşımoğlu, A. ve Aslandoğan, A. (2018). Lise öğrencilerinin ergenlik dönemi sorunları ve duygu düzenleme stratejileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Academic Review of Humanities and Social Sciences*, 1(2), 71-83.
- Heasman, B., and Gillespie, A. (2018). Perspective-taking is two-sided: Misunderstandings between people with Asperger's syndrome and their family members. *Autism*, 22(6), 740-750.
- Hodges, H., Fealko, C., and Soares, N. (2020). Autism spectrum disorder: definition, epidemiology, causes, and clinical evaluation. *Translational Pediatrics*, 9(Suppl 1), 55-65.
- Holroyd, J. and Mc Arthur, D. (1976). Mental retardation and stress on the parents: A contrast between downe's syndrome and childhood autism. *American Journal of Mental Deficiency*, 80, 552-561.
- Hviid, A., Hansen, J. V., Frisch, M., and Melbye, M. (2019). Measles, mumps, rubella vaccination and autism: a nationwide cohort study. *Annals of Internal Medicine*, 170(8), 513-520.
- Ibañez, L. V., Stone, W. L., and Coonrod, E. E. (2014). Screening for autism in young children. *Handbook of autism and pervasive developmental disorders* (Fourth edition). <https://doi.org/10.1002/9781118911389.hautc24>.
- Instagram (2020). <https://www.google.com/search?q=instagram&oq=instagra&aqs=chrome.69i59j69i57j0j69i60l3.4668j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8> (Erişim tarihi: 30.08.2020).
- Irmak, T.Y., Sütçü S.T., Aydın A., Sorias, O. (2007). Otizm davranış kontrol listesinin (ABC) geçerlik ve güvenilirliğinin incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 14, 13-23.
- Işık, F. (2016). Sporun otizm spektrum bozukluğu tanılı çocuklara ve ailelerine etkisi konusunda ebeveynlerinin görüşlerinin değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Gelişim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

- İçmeli, C., Özçetin, A., Ataoğlu, B. ve Ankaralı, H. (2015). Zekâ geriliği olan çocuk ve ergenlerde dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğunun özellikleri. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 12-18.
- Jussila, K., Junttila, M., Kielinen, M., Ebeling, H., Joskitt, L., Moilanen, I., and Mattila, M. L. (2020). Sensory abnormality and quantitative autism traits in children with and without autism spectrum disorder in an epidemiological population. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 50(1), 180-188.
- Kadak, M. T., Demir, T. ve Doğangün, B. (2013). Otizmde yüz ve duygusal yüz ifadelerini tanıma. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(1), 15-29.
- Kadak, M. T. ve Meral, Y. (2019). Otizm spektrum bozuklukları-Güncel bilgilerimiz neler?. *İKSSTD*, 11(Ek sayı), 5-15. doi: 10.5222/iksstd.2019.16023.
- Kahya, Y. (2020). Gençlerin Yaşam Kalitesi ve Gelecek Beklentileri. *Business & Management Studies: An International Journal*, 8(1), 950-968.
- Kale, G. Ö. (2016). Sosyal ağlarda eğlence faktörü kullanımının marka kişiliğine etkisi: Starbucks Türkiye örneği. *Eğlence Endüstrisi*, 1(1), 154.
- Kar, F., Cihaner, Ö., Hacıoğlu, C. ve Kanbak, G. (2019). Otizm: Psikolojik, biyokimyasal ve çevresel faktörlerin değerlendirilmesi. *Biyolojik Çeşitlilik ve Koruma*, 12(2), 206-212.
- Karabekiroğlu, K., Cakin-Memik, N., Ozcan-Ozel, O., Toros, F., Öztop, D., Özbaran, B., Cengel-Kultur, E., Akbaş, S., Taşdemir, G.N., Ayaz, M., Aydın, C., Bildik, T., Erermiş, S., Yaman, A.K. (2009). DEHB ve otizm ile ilgili bilgi düzeyleri ve damgalama: Sınıf öğretmenleri ve anababalarla çok merkezli bir çalışma. *Klinik Psikiyatri*, 12, 79-89.
- Karaçam, S. ve Aydın, F. (2014). Ortaokul öğrencilerinin teknoloji kavramına ilişkin algılarının metafor analizi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 13(2), 545-572.
- Karşahin, H. (2012). Gençlik ve din. N. Akyüz ve İ. Çapcıoğlu (Eds.), *Din sosyolojisi el Kitabı* içinde (87-95). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kılınç, Ç., Bağlama, B. ve Akçamete, G. (2019). Otizm spektrum bozukluğunun erken çocukluk dönemi'nde tanılanma ve değerlendirilmesinde kullanılan ölçme araçlarının incelenmesi. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 1(3), 200-205.
- Kınık, E. (2000). Adolesan dönemde fiziksel büyüme ve cinsel gelişme. *Katkı Pediatri Dergisi Adolesan Sayısı*, 21(6), 720-740.

- Kırcaali-İftar, G. (2013). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri (2. Baskı). E. Tekin-İftar (Ed.), *Otizm spektrum bozukluğuna genel bakış* içinde (295-306). İstanbul: Vize Yayınları.
- Kırcaali-İftar, G. (2015). *Otizm spektrum bozukluğu* (Güncellenmiş 2.baskı). İstanbul: Daktylos Yayınları.
- King, G., Zwaigenbaum, L., Bates, A., Baxter, D., and Rosenbaum, P. (2012). Parent views of the positive contributions of elementary and high school-aged children with autism spectrum disorders and Down syndrome. *Child: Care, Health and Development*, 38(6), 817-828.
- Koca, Ş. (2019). Otizm tanısı almış çocukların annelerinin psikolojik belirtilerinin incelenmesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kocabaşoglu, N. ve Aliustaoğlu, S. (2003). Stigmatisation. *New Symposium*, 41(4), 190-192.
- Koç, M. (2004). Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(17), 231-238.
- Korbut, S., Hedley, D., Chetcuti, L., Sahin, E., and Nuske, H. J. (2020). Temperament predicts challenging behavior in children with autism spectrum disorder at age 5. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 71, 101492.
- Kumaş, Ö. A. ve Süer, S. (2020). Öğretmen adaylarının özel eğitime ilişkin metaforik algıları. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(28), 1076-1101.
- Küçük, Ö., Ulaş, G., Yaylacı, F. ve Miral, S. (2018). Geniş otizm fenotipi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(2), 228-248.
- Küçükköse, M. ve Kabukçu Başay, B. (2017). Otizm spektrum bozukluğu olan beş yaş öncesi iki çocukta aripipirazol kullanımına bağlı akut distoni. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 28(1), 71-73.
- Larson, R., and Lampman-Petratis, C. (1989). Daily emotional states as reported by children and adolescents. *Child Development*, 60(5), 1250-1260. <https://doi.org/10.2307/1130798>.
- Lohman, B.J., and Jarvis, P.A. (2000). Adolescent stressors, coping strategies, and psychological health studies in the family context. *Journal of Youth and Adolescence*, 29 (1), 15-43.

- Mahler, M. (1968). *On human symbiosis and the vicissitudes of individuation* (Vol. 1). New York: International Universities Press.
- McGuire, A. (2012). Representing autism: A sociological examination of autism advocacy. *Atlantis: Critical studies in gender. Culture & Social Justice*, 35(2), 62-71.
- Marcason, W. (2009). What is the current status of research concerning use of a gluten-free, casein-free diet for children diagnosed with autism? *J Am Diet Assoc*, 109(3), 572.
- May M. (2000). Disturbing behavior: Neurotoxic effects in children. *Environ Health Perspect*, 108(6), 262-267. <https://doi.org/10.1289/ehp.108-a262>.
- Mazurek, M. O., Stobbe, G., Loftin, R., Malow, B. A., Agrawal, M. M., Tapia, M., Hess, A., Farmer, J., Cheak-Zamora, N., Kuhlthau, K., and Sohl, K. (2020). ECHO Autism Transition: Enhancing healthcare for adolescents and young adults with autism spectrum disorder. *Autism*, 24(3), 633-644.
- MEB (2006). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, Birinci kısım: Genel Hükümler. https://orgm.meb.gov.tr/alt_sayfalar/mevzuat/Ozel_Egitim_Hizmetleri_Yonetmeligi_son.pdf adresinden 10.11.2019 tarihinde alınmıştır.
- Melo, C., Ruano, L., Jorge, J., Pinto Ribeiro, T., Oliveira, G., Azevedo, L., and Temudo, T. (2020). Prevalence and determinants of motor stereotypies in autism spectrum disorder: A systematic review and meta-analysis. *Autism*, 24(3), 569-590.
- Mesibov, G. B., Schopler, E., Schaffer, B., and Michal, N. (1989). Use of the childhood autism rating scale with autistic adolescents and adults. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 28(4), 538-541.
- Mikko Lehtonen, M. (2000). *The Cultural analysis of texts*. London: Sage Publications.
- Mughal, S., Faizy, R.M., Saadabadi, A., and Doerr, C. (2021). *Autism spectrum disorder (Nursing)*. In: *StatPearls*. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing. PMID: 33760472. <https://europepmc.org/article/NBK/nbk568713>.
- Mukaddes, N. M. (2014). *Otizm spektrum bozuklukları tanı ve takip*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- Neely-Barnes, S. L., Hall, H. R., Roberts, R. J., and Graff, J. C. (2011). Parenting a child with an autism spectrum disorder: Public perceptions and parental conceptualizations. *Journal of Family Social Work*, 14(3), 208-225.

- Newell, C., Bomhof, M.R., Reimer, R.A., Hittel, D.S., Rho, J.M. and Shearer, J. (2016). Ketogenic diet modifies the gut microbiota in a murine model of autism spectrum disorder. *Mol Autism*, 7(1), 37.
- Ocakçı, A. F. ve Karakoç, A. (2013). Çocuklarda uyum ve davranış sorunları ve hemşirelik yaklaşımı. Z., Conk, Z., Başbakkal, H. B., Yılmaz, B. Bolışık, (Eds). *İçinde Pediatri Hemşireliği* (819-846). Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi.
- Odabaş, C. (2016). Eğitilebilir otizmli çocuklarda düzenli spor eğitiminin bireysel beceriler üzerine etkilerinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bartın: Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Önal, S. ve Uçar, A. (2017). Otizm spektrum bozukluğu tedavisinde beslenme yaklaşımları. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, (1-2-3), 179-194.
- Öngen, D. (1995). Ergenlikte zihinsel gelişim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2(1), 289-302.
- Özbaran, B. (2014). Otizm spektrum bozukluklarında çevresel faktörler etkili midir. *The Journal of Pediatric Research*, 1(4), 170-173.
- Özbaşı, B. Ç. ve Aktekin, S. (2013).Tarih öğretmen adaylarının tarih öğretmenliğine ilişkin inançlarının metafor analizi yoluyla incelenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 9(3), 211-228.
- Özdemir, S., Selimoğlu, Ö. G., Töret, G. ve Suna, H. E. (2017). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve normal gelişim gösteren çocukların statik ve hareketli materyallerde yüz işlemlerinin karşılaştırılması. *Özel Eğitim Dergisi*, 18(2), 271-290.
- Öztürk, M., Sayar, K. ve Tüzün, Ü. (2000). Asperger bozukluğu olan çocuklarda risperidon kullanımı: olgu sunumu. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 10(1), 51-55.
- Parlaz, E. A., Tekgül, N., Karademirci, E., and Öngel, K. (2012). Ergenlik dönemi: fiziksel büyüme, psikolojik ve sosyal gelişim süreci. *Turkish Family Physician*, 3(2), 10-16.
- Patton, D.D., and Harris. J.R. (2007). Ergenlik gelişimi ve tarama. (Çev. Mazıcıoğlu, M.M.). *Aile Hekimliği Tanı ve Tedavi* içinde (129-138). (çev.ed) A., Kut, İ., Tokalak, M.G., Eminsoy. Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri.
- Piaget, J. (1972). *The moral judgement of the child* (Çev. M., Gabain). London:Routledge & Kegan Paul Ltd.

- Pretzsch, C. M., Voinescu, B., Mendez, M. A., Wichers, R., Ajram, L., Ivin, G., Heasman, M., Williams, S., Murpy, G.M.D., Daly, E. and McAlonan, G. M. (2019). The effect of cannabidiol (CBD) on low-frequency activity and functional connectivity in the brain of adults with and without autism spectrum disorder (ASD). *Journal of Psychopharmacology*, 33(9), 1141-1148.
- Resmi Gazete. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik Ulusal Eylem Planı 2016-2019. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/12/20161203-16.htm> Erişim tarihi:08.06.2022. <https://sggm.saglik.gov.tr/TR,34055/2-nisan-dunya-otizm-farkindalik-gunu.html>.
- Ronald, A., and Hoekstra, R.A. (2011). Autism spectrum disorders and autistic traits: a decade of new twin studies. *Am J Med Genet B Neuropsychiatr Genet*, 156B, 255–274.
- Rosenblum, G. D., and Lewis, M. (2003). Emotional development in adolescence. In G. R. Adams & M. D. Berzonsky (Eds.), *Blackwell handbook of adolescence* (pp. 269–289). Blackwell Publishing.
- Ruskin, D.N., Svedova, J., Cote, J.L., Sandau, U., Rho, J.M., Kawamura Jr., M., Boison, D., Masino, S.A. (2013). Ketogenic diet improves core symptoms of autism in BTBR mice. *PLoS One*, 8(6), e65021. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0065021>.
- Saban, A. (2004). Giriş düzeyindeki sınıf öğretmeni adaylarının öğretmen kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 131-155.
- Saban, A., Koçbeker, B. N. ve Saban, A. (2006). An investigation of the concept of teacher among prospective teachers through metaphor analysis. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 6(2), 506-522.
- Saban, A. (2009). Öğretmen adayların öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281-236.
- Sandweiss, A. J., Brandt, V. L., and Zoghbi, H. Y. (2020). Advances in understanding of rett syndrome and MECP2 duplication syndrome: prospects for future therapies. *The Lancet Neurology*, 19(8), 689-698.
- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gönül Yayıncılık.
- Senerman, H. C. (2019). Erken çocukluk döneminde otizm spektrum bozukluğu tanısı alan çocuklarda uygulanan tedavi ve eğitim yöntemlerinin semptomların

- düzelmesine etkisinin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Seokursu (2020). <https://www.seokursu.com.tr/sosyal-medya-siteleri> (Erişim tarihi: 26.08.2020).
- Schneiders, J., Nicolson, N. A., Berkhof, J., Feron, F. J., DeVries, M. W., and Van Os, J. (2007). Mood in daily contexts: Relationship with risk in early adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 17(4), 697-722.
- Schopler, E., Reichler, R.J., Rochen, and Renner, B. (2007). *The childhood autism rating scale (CARS) (11. Baskı)*. USA: Western Psychological Services.
- Schopler, E., Reichler, R.J., DeVellis, R.F. and Daly, K. (1980). Çocukluk otizminin nesnel sınıflandırmasına doğru: Çocukluk otizmi derecelendirme ölçeği (CARS). *Otizm ve Gelişimsel Bozukluklar Dergisi*, 10(1), 91-103. <https://doi.org/10.1007/BF02408436>.
- Sigman, M., Dijamco, A., Gratier, M., and Rozga, A. (2004). Early detection of core deficits in autism. *Mental Retardation and Developmental Disabilities Research Reviews*, 10(4), 221-233.
- Simmons, R. G., Burgeson, R., Carlton-Ford, S., and Blyth, D. A. (1987). The impact of cumulative change in early adolescence. *Child Development*, 58, 1220-1234.
- Sözcü (2020). <https://www.sozcu.com.tr/hayatim/magazin-haberleri/mucize-doktor-oyunculari-mucize-doktor-dizisinin-konusu-ne-ve-oyunculari-kimler/> (Erişim tarihi: 02.09.2020).
- Smith, O., and Jones, S. C. (2020). ‘Coming out’ with autism: identity in people with an asperger’s diagnosis after dsm-5. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 50(2), 592-602.
- Smeets, E. E. J., Pelc, K., and Dan, B. (2011). Rett syndrome. *Molecular Syndromology*, 2(3-5), 113-127.
- Steinberg, L. (2005). Cognitive and affective development in adolescence. *Trends in Cognitive Sciences*, 9(2), 69-74.
- Steinbrenner, J. R., Odom, S. L., Hall, L. J., and Hume, K. (2020). Moving beyond fidelity: Assessing implementation of a comprehensive treatment program for adolescents with Autism Spectrum Disorder. *Exceptional Children*, 86(2), 137-154.
- Sucuoğlu, B., Öktem, F., Akkök, F., Gökler, B. (1996) Otistik çocukların değerlendirilmesinde kullanılan ölçeklere ilişkin bir çalışma. *3P Dergisi* 4, 116-21.

- Sulkes, S. B. (2001). Çocukta gelişme ve davranış (Üçüncü baskı). R. E., Behrman and R. M. Kliegmen (Eds.), in *Nelson Essential of Pediatrics*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Susuz, Ç. ve Doğan, B. G. (2020). Halk sağlığı bakışıyla otizm spektrum bozukluğu. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 5(2), 297-310.
- Susman, E.J., and Rogol, A. (2004). Puberty and Psychological Development (2th ed.). R.M. Lerner and L., Steinberg (Eds.), in *Handbook of Adolescent Psychology* (15-44). Hoboken, New Jersey: John Wiley&Sons.
- Tekgül, B.N. ve Uslu-Tek, P. (2005). Puberte. B.N., Tekgül (Ed.), *Adolesan Sağlığı* içinde (23-37). İzmir: Pratisyen Hekimlik Derneği Yayınları.
- Tekin-İftar, E. (2014). Uygulamalı davranış analizi. E. Tekin (Ed.), *Uygulamalı davranış analizi* içinde (ss. 1-40). Ankara: Vize Yayınları.
- Thackray, L. (2013). The meanings of the 'struggle/fight metaphor' in the special needs domain: the experiences of practitioners and parents of children with high functioning autism spectrum conditions. Unprinted Doctoral Dissertation. Brighton: University of Sussex.
- Thomas, H., and Boellstorff, T. (2017). Beyond the spectrum: Rethinking autism. *Disability Studies Quarterly*, 37(1),1-1.
- Tohum Otizm Vakfı (2019). <https://www.tohumotizm.org.tr/wp-content/uploads/2019/06/2BUSY-1.Otizm-Spektrum-Bozuklugu-CC-86u-Pembe-Kitap-CC-A7-C4-B1k-IC-64-sayfa.pdf> (Erişim tarihi: 23.07.2020).
- Torun Y.T. ve İşeri, E. (2018). Bebeklik döneminde önemli bir psikopatoloji: Otizm. *Türkiye Klinikleri Journal of Child Psychiatry Special Topics*, 4(1), 48-55.
- Töret, G., Özdemir, S., Selimoğlu, Ö. G. ve Özkubat, U. (2014). Otizmlı çocuğa sahip olan ebeveynlerin görüşleri: Otizm tanımlamaları ve otizmin nedenleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 15(01), 1-17.
- Ünal, G., and Özenoğlu, A. (2016). Nörogelişimsel bozukluklarda beslenme. *Clinical ve Experimental Health Sciences*, 6(2), 80-5.
- Ünsal, E. ve Öksüz, Ç. (2018). Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklarda kaynaştırma eğitiminin uzman ve ebeveyn bakış açısı ile incelenmesi. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 6 (1), 31-36. DOI: 10.30720/ered.417699.

- Van De Sande, M.M., van Buul V.J., and Brouns, F.J. (2014). Autism and nutrition: the role of the gut-brain axis. *Nutr Res Rev.*, 27(2),199-214
- Vannucchi, G., Masi, G.,Toni, C., Dell'Osso, L.,Marazziti, D., and Perugi,G. (2013). Clinical features, developmental course, and psychiatric comorbidity of adult autism spectrum disorder, *CNS Spectrums*, 19, 1-8.
- Vannucci, A., Flannery, K.M.,and Ohannessian, C.M. (2017). Social media use and anxiety in emerging adults. *JAffect Disord* 207, 163-166.
- Vatansever, A. G. ve Ahmetoğlu, E. (2019). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve ortak dikkat becerisi. *Eğitimde Yeni Yönelimler*, 14, 14-25.
- Volkmar, F. R., and Chawarska, K. (2008). Autism in infants: an update. *World Psychiatry*, 7(1), 19-21.
- Waltz, M. (2003, October). Metaphors of autism, and autism as metaphor: An exploration of representation. In Second Global Conference. Inter-Disciplinary. Net.
- Weinstein, A., Miller, H., Tal, E., Avi, I. B., Herman, I., Bar-Hamburger, R., and Bloch, M. (2010). Treatment of cannabis with drawal syndrome using cognitive-behavioral therapyand relapse prevention for cannabis dependence. *Journal of Groups in Addiction & Recovery*, 5(3-4), 240-263.
- Weinstein, S. M., and Mermelstein, R. J. (2013). Dynamic associations of negative mood and smoking across the development of smoking in adolescence. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 42(5), 629–642.
- Wing, L. (1981). Asperger's syndrome: A clinical account. *Psychological Medicine*, 11, 115–129.
- Whitman, T. L. (2004). *The development of autism: A self-regulatory perspective*. USA:Jessica Kingsley Publishers.
- Vural, Z. ve Bat, M. (2010). Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine yönelik bir araştırma. *Journal of Yaşar University*, 20(5), 3348-3382.
- Yağmur, N. B. (2019). Y kuşağının linkedin'de bireysel çevrimiçi itibar yönetimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yazıcı, K. U. (2020). Otizm spektrum bozukluğu tanılı olguların tipik gelişim gösteren kardeşlerinde depresif özellikler ve yaşam kalitesinin değerlendirilmesi: Tedavinin kardeşlerdeki bulgular üzerine etkisi. *Fırat Tıp Dergisi*, 25(1), 23-33.

- Yazıcı, D, Akman, B. ve Usta, M. (2020). Otizmlı çocukları tarama, tanılama, değerlendirmede kullanılan psikometrik araçlar. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 29, 267-75.
- Yeniçeri, M. (2020). Mitokondriyal disfonksiyon ve otizm. *Sakarya Tıp Dergisi*, 10(1), 171-182.
- Yenigün, E. (2019). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde kaynaştırma öğrencilerine sunulan destek hizmetler hakkında uygulamacı görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Young-Pelton, C. A., and Doty, D. (2013). Improving educational programs for students with autism in rural schools: A preliminary program description of the Montana autism education project. *Rural Special Education Quarterly*, 32 (3), 24-32.
- Zaidman-Zait, A., Zwaigenbaum, L., Duku, E., Bennett, T., Szatmari, P., Mirenda, P., Smith, I., Vaillancourt, Volden, J., Waddell, C., Kerns, C., Elsabbagh, M., Georgiades, J., Ungar, W., Fombonne, E., Roberts, W., and Kerns, C. (2020). Factor analysis of the children's sleep habits questionnaire among preschool children with autism spectrum disorder. *Research in Developmental Disabilities*, 97, 103548.

EKLER

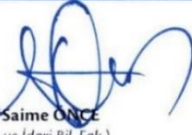
Ek 1. Etik Kurulu Onayı

Evrak Kayıt Tarihi: 17.06.2021	Protokol No: 82195	Tarih: 29.06.2021
--------------------------------	--------------------	-------------------

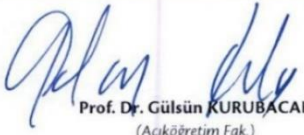
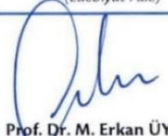

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERÎ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Yüksek Lisans Tez Çalışması
KONU:	Sosyal Bilimler
BAŞLIK:	Lise Öğrencilerinin Otizmli Bireyler Hakkındaki Metaforik Algılarının İncelenmesi
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Prof. Dr. Serhat ODLUYURT
TEZ YAZARI:	Arzu ÇAKICI
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu

Prof. Dr. Saime ÖNCE
(Başkan-İkt. ve İdari Bil. Fak.)

 Prof. Dr. Gülsün KURUBACAK (Açıköğretim Fak.)	 Prof. Dr. Fatime GÜNEŞ (Edebiyat Fak.)
 Prof. Dr. Hayri ESMER (Güzel Sanatlar Fak.)	 Prof. Dr. M. Erkan ÜYÜMEZ (İkt. ve İdari Bil. Fak.)
 Prof. Dr. Handan DEVECİ (Eğitim Fak.)	 Prof. Dr. Oktay Cem ADIGÜZEL (Eğitim Fak.)

Ek 2. Analize Alınmayan Katılımcı İfadeleri

1- “Normal bireylere benzer sadece iletişim engelleri vardır. Hatta bazı alanlarda çok başarılılar.”

3- “Normal bireylere benzer sadece iletişim engelleri vardır. Hatta bazı alanlarda çok başarılılar.”

9- “Otizmlili bireyler normal çocuklar gibi hayal kurarak oyun oynamaları, düzen takıntıları vardır. Çünkü sosyal etkileşimleri, iletişimleri yok denecek kadar azdır.”

20- Birbirleri

29- .

33- Otizmlili insanlar kimseye benzemek zorunda değillerdir. Hepsi bütün özellikleri ile tek başına bir bireydir. Hepimizin karakteri ve yapısı getirdiği özellikler farklıdır. Farklılıklarımız bizi biz yapan şeydir.”

35- Otizmin farklı dereceleri olduğunu biliyorum bazı seviyeler topluma karışabilirken bazıları çok zorluk çekiyor bazılarıysa hiç karışmıyor. Otizmlili 2 kişi tanıdım görüntü olarak hiçbir farkları yoktu biri daha ağırdı, konuşmasında kelime seçiminde falan fark edebiliyordun diğeri ise bizimle zekâ açısından aynıydı ama sinir krizi gibi nöbetleri vardı.

40- .

45- "Down sendromu "

46- Down sendromuna.

57- Akli dengesi tam değil gibi en azından film de gördüğüm olay da öyledi.”

60- Normal insanlardır

60- .

61- Normaldirler.

62- Otizmlili birey diyince aklıma çevreye karşı çok ilgisi olmayan, insanlarla iletişimde zorluk çeken bireyler geliyor. Bu insanların akademik ya da sanat alanında spesifik bir

konuda yetenekli olduklarını, ama bunu çok gösteremediklerini, bu konuda desteklenmediklerini düşünüyorum. Kısacası otizmlili bireylerin zekasal herhangi bir sıkıntısı olmadığını, ama iletişim konusunda zorlandıkları ve kendilerini ifade edemedikleri için toplum tarafından öyle algılandığını düşünüyorum.”

63- Bizler gibi olabilir de olmayabilir de. Spektrumda kimi bireyler konuşmakta zorluk çeker.

64- .

65- Bilmiyorum

67- Otizmlili bireyler herkes gibidir

71- Takıntılı davranırlar / Bilmiyorum.

73- Tam olarak bir bilgim yok.

78- Otizm hastalık değil farklılıktır ve çok tatlılardır bence.

79- İçlerindeki yetenekleri birçok kişi görmeden yorum yaparlar fakat hepsinin çok değerli birer birey olduğunu düşünüyorum.”

82- Bilmiyorum.

92- gördüğüm kadarıyla zekiler.

96- Küçük çocuğa benziyorlar çünkü davranışları öyle.

98- Anlamaz, anlamaz

99- Normal insan gibi gözükselerde tamamen eğitime bağlı

105- Birbirine

110- Normal insanlar

112- Çekingen bilmiyorum

115- Yok

118- Boş.

121- .

125- Çocuksu.

Çünkü normal insanlar gibi hareket etmezler mesela düzen takıntıları gibi"

124- Otizimli bireylere karşı duyarlıyımdır otizimli bireyler hayata sımsıkı tutunan kişilerdir otizimli bireyler hayat savaşçısına benzemektedirler ve herkesin bu dünyada kaldığı sürece engel durumu olabilir hepimiz bir engeli adayız otizimli bireylere sevgilerimle ve saygılarımla”

127- Daha önce karşılaşmadım.

129- Yaşları büyük olsa da çocuk gibilerdir çünkü sevgiyi her zaman hak ediyorlar dış görünüşleri farklı gen işleyişlerinden dolayı kusurlu olsada onlardan korkmamalı onlara sevgi ve saygı göstermekyiz.”

130- hepimiz aynıyız.

131- Otizimli çocuklar ve bireyler çok tatlıdır

132- Özeller, engelleri var

139- Özürlü

140- Tatlıdır yani bana göre

142- Buraya bişey bulamadımmmm

143- İyi kalpli insanlardır

144-...

145- .

147- Bilmiyorum.

149- Daha önce hiç görmesem de bana göre otizimli bireyler çok sepatik masum ve biz insanlardan çok daha farklılar örn.hayat onlar için her bakımdan anlamlı ve hayatı dolu dolu yaşıyorlar bence bizler de onlar gibi hayatı sevmeliyiz. bir tane de olsa otizimli arkadaş edinmeliyiz... çünkü hayat onlara güzel.

150- Beyinlerinin bir tarafı aşırı gelişmiş fakat diğer tarafları yeterli düzeyde gelişmemiştir.

154- Erken yaşta görülen nöro gelişimsel bozukluğudur erken tanı ile çocuk düzelebilir

155- Zeki ve herşeyi kaveaya bilurler

156- Küçük çocuk gibidir

160-....

162- ...

163- İnsan/insan'a

164- Hiç karşılaşmadım için bilmiyorum

174- Ani hareketlerden korkar

178- Herkesten farklıdır

179- Otizmli bireyler özel insanlardır.

181- .

182- Otizmli bireyler Zeki ve akıllıdır

184- Özeller

185- Bilmiyorum

187- Konuşma bozukluğu olan kişilerdir

188- Hepsi birbirine benzer.

190- Kitap gibidir çünkü çok zekilerdir.

191- Bazı becerileri normalden daha geç öğrenirler

192- Hiçbir fikrim yok. İyi insanlar herhalde.

193- Normal insanlardır sadece sağluksak farklılıkları vardır.

194- Özel insanlardır.

195- .

198- Fikrim yok.

199- Otizm Hakkında Pek Bişey Bilmiyorum.

200- "Otizimli bireyler hayatla ilişki kuramamaktadır çünkü gelişmemişlerdir."

201- Otizimli bireyler herhangi uç bir şeye benzememektedir. Çünkü hastalıkları benim gözümde onları herhangi farklı bir şeye benzetmiyor. Herkes gibi görüyorum, alanlarına saygı duyulması gerektiğini düşünüyorum.

203- Bizler gibidir çünkü hasta olsalarda bizlerden bı farkları yoktur.

204- Yok.

205- Bilmiyorum.

206- Yok.

207- Kendilerine özgü ve özgür olan bireylerdir. Çünkü kimeyi dinlemezler, kendilerini dinleyemezler ama yine de herkesin söylediği o "normal" kelimesine göre yani bize göre daha kenderini bilirler ve bu onları özgür kılar. Çünkü diğer insanları düşünmezler " yok rezil olucam, yok öyle yok böyle" sadece yaparlar ve bu benim gözümde onları daha başarılı, değerli kılıyor.

208- Normalden daha zeki.

209- Bilmiyorum.

210- Zeki, bilmiyorum.

211- Zekidir. Bilemiyorum.

212- .

221- Yok.

224- "Otizimli bireyler iletişim eksikliğine sahiptir çünkü bu bir hastalıktır."

226- "Otizimli bireyler insanlarla göz teması kurmuyor gibidir çünkü beynin bir bölgesinde oluşan aşırı aktivite sonucu hissedilen rahatsızlıktan dolayıdır."

227- Otizimlilerle aramızda bir fark yoktur.

229- Yok.

234- Bi düşüncem yok şuanda

235- Dışarıdan görsem otizimli olduğunu anlamam o yüzden bilmiyorum

241- Otizimli bireylerde normal insandır

243- Uzaktan pek fark edilmiyor sadece el ve kafalarını tutamıyorlar bazıları sanırsam, yakından tanıdıkça otizimli oldukları belli oluyo bence, dışardan sıradan birer insana benziyorlar

247- bizim, bizden farksızdır

248- .

249- .

252- Normal insanlar gibidir

253- -

Ek 3. Katılımcı Formu

Lise Öğrencilerinin Otizmli Bireyler Hakkındaki Metaforik Algılarının İncelenmesi

Sevgili Öğrenciler,

Bu form, "Lise Öğrencilerinin Otizmli Bireyler Hakkındaki Metaforik Algılarının İncelenmesi" isimli bir yüksek lisans tez çalışması için hazırlanmış olan sorulardan oluşmaktadır. Bu çalışma ile lise öğrencilerinin otizmli bireylere ilişkin algılarını belirlemeyi hedefliyoruz. Metafor, “Bir sözün gerçek anlamında kullanılmayıp ilgi ve benzerlik yönü bulunan başka bir anlamda kullanılması” demektir. Sizlerin Otizmli bireylerle ilgili algılarınızı belirlemek üzere formda yer alan bölüme “Otizm” i benzettiğiniz kavram, nesne, canlı, vb. bir kelimeyi; neden benzettiğinizi de "Çünkü" yazan bölüme ekleyerek yazmanızı bekliyoruz.

Formda toplam yedi soru bulunmaktadır ve tüm soruları cevaplamanız gerekmektedir. Formda sizden herhangi bir kimlik bilgisi istenmemektedir. Bu formdan elde edilen veriler söz konusu araştırmanın analizinde kullanılacaktır. Katkılarınız otizmli bireylerle yapılacak çalışmalara ışık tutacaktır. Samimi yanıtlarınız ve vakit ayırdığınız için şimdiden çok teşekkür ederiz.

Arzu ÇAKICI

Uzman Psikolojik Danışman

Yarbay Refik Cesur İlkokulu

E-posta:

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Serhat ODLUYURT

Anadolu Üniversitesi Engelliler Araştırma Enstitüsü

Anadolu Üniversitesi

E-posta:

1. Okulunuzun Türü: (Fen lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Anadolu Lisesi, Anadolu Meslek Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Meslek ve Teknik Liseleri vs.)

2. Sınıfınız:

Hazırlık Sınıfı

9. sınıf

10. sınıf

3. Yaşınız

15

16

17

18

19

4. Cinsiyetiniz

Kız

Erkek

5. Otizm kelimesini daha önce duydunuz mu?

Evet

Hayır

6. Otizmli bir tanıdığınız var mı ? /Otizmli birisi ile daha önce hiç karşılaştınız mı?

Evet

Hayır

7. “Otizmli bireyler gibidir/benzemektedir, çünkü.....”. *

ÖZGEÇMİŞ

Öğrenim Durumu: Doktora

Lisans:	Ziraat Mühendisliği	Atatürk Üniversitesi
Lisans:	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Atatürk Üniversitesi
Y. Lisans	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Atatürk Üniversitesi
Doktora	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Atatürk Üniversitesi
Ön Lisans	Web Kodlama ve Tasarım	Anadolu Üniversitesi

Köy ve Şehirde Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum:Atatürk Üniversitesi.

Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocukların yönetsel işlevler ile görsel algılarına bazı oyunların etkisi (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Erzurum:Atatürk Üniversitesi.

Görevler:

Görev Unvanı	Görev Yeri	Yıl
Sınıf Öğretmenliği	Milli Egemenlik İlkokulu-Pasinler/Erzurum	1996-1997
Sınıf Öğretmenliği	Halitpaşa İlkokulu- Erzurum	1997-1999
Rehber Öğretmen	Kültür Kurumu-Erzurum	1999-2000
Rehber Öğretmen	Ticaret Meslek Lisesi- Acıpayam /Denizli	2000-2004
Rehber Öğretmen	Fatih İlköğretim Okulu -Erzincan	2004-2013
Rehber Öğretmen	Yarbay Refik Cesur İlkokulu - İzmit/Kocaeli	2013-.....

Projelerde Yaptığı Görevler :

“My Cultural Footprint” eTwinning Projesi-Proje Kurucusu

“Senin Ayakkabını Ben Giysem” eTwinning Projesi-Proje Kurucusu

“Autism is Not Disability it is a Ability” eTwinning Projesi-Proje Kurucusu

“Ben de Varım” eTwinning Projesi-Proje Üyesi

“Eğlenerek Birlikte Öğreniyoruz” eTwinning Projesi-Proje Üyesi

“Drama Bilmeyen Kalmasın” eTwinning Projesi-Proje Üyesi

“Ormanın Senin Elinle Yeşersin” eTwinning Sosyal Sorumluluk Projesi -Proje Üyesi

“Gönül Dağı” eTwinning Sosyal Sorumluluk Projesi -Proje Üyesi

Eserleri

A. Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler :

A.1. Çakıcı, A., Kök, M. (2019). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocukların Görsel Algılarına Bazı Oyunların Etkisi. *Social Science Studies Journal*, 5(38), 3577-3583.

A.2. Çakıcı, A. (2019). Evcil hayvan beslemenin insan sağlığı üzerindeki olumlu etkileri. *Atlas Journal*, 5(20), 518-528.

A3. Çakıcı, A, Kök, M. (2020). Hayvan destekli tedavi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12(1), 117-130.

D. Ulusal hakemli dergilerde yayımlanan makaleler :

D1. Düzgün, Ş. Çakıcı, A., Halmatov, S. (2015). İlköğretim öğrencilerinin problemlerinin cinsiyet ve sınıf düzeyi gibi bazı değişkenler açısından incelenmesi. *LEGES Hukuk Dergisi*, 6(69), 85-112.

D2. Kök, M., Çakıcı, A. (2016). Fabrika çalışanlarının iş memnuniyetini etkileyen etmenler. *İnsan ve insan bilim kültür sanat ve düşünce dergisi*, 3, 2016<<http://dergipark.gov.tr/insanveinsan/issue/26622/280011>.

D3. Kök, M., Çakıcı, A. (2017). Çocuklar için ahlaki olgunluk ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. çocuklar için ahlaki olgunluk ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 6(8), 712-730.

D4. ÇAKICI (2020). Lise Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeylerine Etki Eden Değişkenlerin İncelenmesi. *Asya Studies*, 4(11), 20 – 38.

D5. akıcı, A.(2020). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların kaynaştırma / bütünüleştirme yoluyla eğitim sorunlarına genel bir bakış. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 37(2), 81-106.

D6. akıcı, A. (2021). DEHB’li çocuklara uygulanan oyun programının öncesi ve sonrasında semptom düzeylerinin kontrol grubuyla karşılaştırılması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakóltesi Eğitim Bilimleri Dergisi*.

D7. akıcı, A.(2021). DEHB olan çocukların planlama becerisi ve ahlaki olgunluklarına popüler oyunların etkisi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*

D8. Yerlikaya akıcı, A. Y. (2006). Bilincin yapısı. İngilizceden Çeviri. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bülteni, pp.29-33.

D9. akıcı, A. (2020). *DEHB ve alternatif tedavi türleri*. Ankara: Pegem Yayınevi.

akıcı, A. (2021). *Covid-19 salgını sürecinde bilime ve komplo teorilerine inanma arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınevi.